

«Altså du kan gå toppidrett liksom og stå opp klokken 4 på morgenen og dra på svømming, men fortsatt ta coke i helgen»

En kvalitativ studie av ungdommers holdninger til bruk av partydop

Ingrid Flåten Molland

Masteroppgave

Masterprogram for helsefremmende arbeid og helsepsykologi

HEMIL-senteret

Det psykologiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

Våren 2023

Forord

En bekymring var det som la grunnlaget for denne oppgaven. Takket være en yngre søster som gikk på videregående under prosjektets start, ble jeg engasjert og interessert i å vite mer om hvordan ungdommer opplevde dagens festkultur. Et økt fokus på narkotikaproblematikk i mediebildet ble også med på å spire nysgjerrigheten min, og valget av tema for oppgaven falt dermed relativt naturlig. Å arbeide med masteroppgaven har vært en lang, men lærerik prosess. Jeg har tilegnet meg spennende og relevant kunnskap, som jeg vil ta med meg videre og kunne dra nytte av både i arbeidslivet og livet ellers.

Det er flere som har bidratt til denne masteroppgaven og som dermed fortjener en takk. Først og fremst ønsker jeg å takke alle deltakerne som tok seg tid til å dele sine tanker, synspunkter og erfaringer med meg. Studien hadde ikke vært mulig å gjennomføre uten deres innsikt, og oppgaven er en refleksjon av de spennende fokusgruppeintervjuene jeg fikk ha med dere. Jeg vil også takke alle som var så hjelpsomme og bidro til rekruttering av deltakere i starten av prosjektet. Videre vil jeg takke veilederen min, Torill Larsen, for konstruktive og gode tilbakemeldinger gjennom hele prosessen. Takk til gode studievenninner som har kommet med innspill og råd gjennom lange studiedager sammen på skolen. Til slutt vil jeg takke familie og venner som har støttet meg og kommet med oppmuntrende ord gjennom hele året.

Ingrid Flåten Molland

Bergen, mai 2023

Innholdsfortegnelse

1 INTRODUKSJON	1
1.1 ILLEGALE RUSMIDLER	3
<i>1.1.1 Partydop</i>	3
1.2 LOVVERK SOM KAN KNYTTES TIL BRUK AV ILLEGALE RUSMIDLER	4
1.3 RUSPOLITIKK	4
1.4 RUSDEBATT I MEDIA	5
1.5 OPPGAVENS OPPBYGNING	6
2 TEORETISK RAMMEVERK	7
2.1 UNGDOMMERS HELSE- OG RISIKOATFERD	7
2.2 Å FREMME POSITIV HELSEATFERD SETT FRA ET HELSEPSYKOLOGISK PERSPEKTIV	8
2.3 THEORY OF PLANNED BEHAVIOR	9
<i>2.3.1 Forholdet mellom holdning og atferd</i>	9
<i>2.3.2 Å forutsi helseatferd</i>	10
2.4 JENKINS MODELL FOR IDENTITET	12
<i>2.4.1 Konformitet og konformitetspress</i>	13
2.5 NORMALISERINGSHYPOTHESEN	13
3 LITTERATURGJENNOMGANG	16
3.1 SØKESTRATEGIER	16
3.2 TIDLIGERE FORSKNING	16
<i>3.2.1 Narkotikabruk</i>	17
<i>3.2.2 Konsekvenser av narkotikabruk</i>	18
<i>3.2.3 Risikofaktorer og risikoatferd</i>	21
<i>3.2.4 Holdninger til og normalisering av narkotika</i>	24
3.3 SAMMENFATNING	26
3.4 KUNNSKAPSHULL OG PROBLEMSTILLING	27
4 METODE	28
4.1 VITENSKAPSTEORI	28
<i>4.1.1 Vitenskapsteoretisk forankring</i>	28
4.2 FORSKNINGSDESIGN	29
<i>4.2.1 Kvalitativt design</i>	29
<i>4.2.2 Fenomenlogisk-hermeneutisk tilnærming</i>	29
<i>4.2.3 Fokusgruppeintervju</i>	30
4.3 DATAINNSAMLING	32
<i>4.3.1 Utvalg</i>	32
<i>4.3.2 Rekruttering</i>	33
<i>4.3.3 Utvikling av intervjuguide</i>	33
<i>4.3.4 Intervjuprosessen</i>	34
4.4 BEARBEIDING AV DATAMATERIALET	35
<i>4.4.1 Tematisk analyse</i>	35
<i>4.4.2 Transkripsjon</i>	36
<i>4.4.3 Koding og kategorisering</i>	36
4.5 KVALITETSSIKRING	39
<i>4.5.1 Troverdighet</i>	39
<i>4.5.2 Overførbarhet</i>	40

4.5.3 Pålitelighet.....	41
4.5.4 Bekreftbarhet.....	41
4.6 ETISKE OVERVEIELSER	42
4.6.1 Forskningsetikk.....	42
4.6.2 Personvern.....	42
4.6.3 Fritt informert samtykke	43
4.6.4 Behandling og oppbevaring av personopplysninger	43
4.6.5 Sensitivt tema.....	44
5 PRESENTASJON AV RESULTAT.....	46
5.1 NARKOTIKABRUK OG HOLDNINGER	47
5.1.1 Tilgjengelighet og bruk.....	47
5.1.2 Normalisering og sosial aksept.....	51
5.1.3 Opplevd risiko	53
5.2 FAKTORER SOM HAR BETYDNING FOR NARKOTIKABRUK OG HOLDNINGER	55
5.2.1 Tilhørighet og sosial status.....	56
5.2.2 Festkultur og russetid.....	58
5.2.3 Massemedia.....	61
5.2.4 Oppvekst og miljø	63
6 DISKUSJON.....	65
6.1 STUDIENS SENTRALE FUNN.....	65
6.2 UNGDOMMERS NARKOTIKABRUK	65
6.3 HVORDAN KAN VI FORSTÅ UNGDOMMERS NARKOTIKABRUK.....	68
6.3.1 Holdninger og hvordan de dannes.....	68
6.3.2 Påvirkning fra betydningsfulle andre	71
6.3.3 Hindringer og muligheter	73
6.3.4 Normalisering av partydop	74
6.3.5 Feiloppfatninger og fellesskapsmisforståelser.....	76
6.4 IMPLIKASJONER.....	77
6.4.1 Implikasjoner for helsefremmende arbeid.....	78
6.4.2 Implikasjoner for ruspolitikk.....	78
6.5 STUDIENS BEGRENSNINGER	79
6.5.1 Metodiske valg	79
6.5.2 Forskerrollen og forforståelse	80
7 AVSLUTNING.....	83
7.1 FORSLAG TIL VIDERE FORSKNING	83
7.2 KONKLUSJON	84
REFERANSER	86
VEDLEGG 1. INFORMASJONSSKRIV	I
VEDLEGG 2. SAMTYKKESKJEMA	V
VEDLEGG 3. INTERVJUGUIDE	VI
VEDLEGG 4. VURDERING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER	IX

Sammendrag

Bakgrunn: Ungdommers narkotikabruk kan medføre negativ helsepåvirkning på kort og lang sikt, samt være hemmende for den enkeltes utvikling. Bekymringen rundt ungdommers bruk av partydop øker over hele verden, samtidig som det er manglende forskning og kunnskap som belyser problematikken. Temaet bør dermed adresseres i et folkehelseperspektiv.

Hensikt: Å få innsikt i ungdommers holdninger, synspunkter og erfaringer knyttet til illegale rusmidler. Den overordnede hensikten var å frembringe kunnskap om hvordan man kan forstå og forutse ungdommers narkotikabruk, for å kunne bidra til å utvikle helsefremmende og forebyggende arbeid rettet mot ungdom.

Metode: I studien ble det benyttet en kvalitativ tilnærming, med intervju som metodisk verktøy. Datamaterialet ble innhentet gjennom fire fokusgruppeintervjuer med ungdommer på videregående skoler.

Resultater: Resultatene gjenspeilte sosial aksept av narkotikabruk blant ungdommer, med visse betingelser. Informantene opplevde bruken som normalisert, og rusmidlene som lett tilgjengelige. Faktorer som funnene indikerte at kunne ha betydning for ungdommers holdninger til og bruk av narkotika var gruppepress, tilhørighet, sosial status, fest, russetid, massemedier, oppvekst og miljø.

Konklusjon: Studien indikerer en delvis normalisering av kokainbruk, og det er dermed nødvendig med tiltak for å forebygge og forhindre narkotikabruk blant ungdom. Det kan være viktig å jobbe med atferd- og holdningsendring, økt kunnskap, samt å fremme positiv helseatferd.

Nøkkelord: helsefremmende arbeid, ungdom, helsepsykologi, illegale rusmidler, partydop

Abstract

Background: Adolescent's drug use can have negative health impacts in both short and long term, as well as inhibit the individual's development. Concern about adolescent's partydrug use is increasing worldwide, all while there is a great lack of research and knowledge about the problem. The topic should therefore be addressed from a public health perspective.

Objectives: To gain insight into young people's attitudes, views and experiences related to illegal drugs. The overall purpose was to generate knowledge about how to understand and predict young people's drug use, in order to contribute to developing health-promoting and preventive work aimed at adolescents.

Methods: A qualitative design was used in this study, with interview as a methodological tool. The data was obtained through four focus group interviews with adolescents at high schools.

Results: The results reflected social acceptance of drug use among young people, with certain conditions. Youths experienced the use as normalized, and the drugs as easily accessible. Factors which the results indicated could impact adolescent's drug use and attitudes were peer pressure, sense of belonging, social status, partying, "russetid", mass media, upbringing and the environment.

Conclusions: There appears to be a normalization of cocaine use going on among adolescents, and early intervention and preventative work are thus needed to prevent adolescent's drug use. It may be important to work on changing behavior and attitudes, increasing knowledge, and promoting positive health behavior.

Keywords: health promotion, adolescents, health psychology, illegal drug use, partydrugs

1 Introduksjon

Bruk av rusmidler har forekommet og forekommer i alle kjente menneskesamfunn (Espnes & Smedslund, 2009, s. 268). Rusmidler kan grupperes på ulike måter, blant annet basert på om de er lovlige å bruke eller ikke (legale og illegale rusmidler). Selv om mange av de illegale rusmidlene brukes av voksne, er narkotikabruk i stor grad knyttet til ungdomskulturen (Espnes & Smedslund, 2009, s. 263). Ungdommers narkotikabruk og dets relaterte helseproblemer er av økende bekymring over hele verden, og er for tiden en av de største truslene mot ungdomshelsen (Bashirian et al., 2012). Forskning viser at den nåværende ungdomsgenerasjonen opplever et mye høyere narkotikabruk enn tidligere generasjoner (United Nations Office on Drugs and Crimes, 2022, s. 29). Bruken av illegale rusmidler blant ungdommer i Norge ser også ut til å øke (Bakken, 2022, s. 41; Bretteville-Jensen et al., 2022, s. 19). Mediebildet har den siste tiden vært preget av bekymring rundt ungdommers festvaner, med særlig fokus på kokainbruk. Ungdommer over hele landet har fremmet sin bekymring i norske medier, basert på egne opplevelser og oppfatninger av økende bruk og aksept av illegale rusmidler (Årdal, 2023; Johansen, 2022; Wadood, 2022). Søker man nå på ungdom* narkotika* bekymr* i norske redaskjonelle aviser i Atekst, får man 1383 treff bare fra det siste året.

I ungdomstiden er man ekstra sårbar for ulike påvirkninger som initierer til risikofylt atferd, og ungdomstiden er den perioden i livet hvor forekomsten av risikoatferd er høyest (Frøyland, 2021, s. 277; Siraj et al., 2021). Risikoatferd er atferd som kan medføre negativ helsepåvirkning på kort og lang sikt, og inkluderer dermed bruk av illegale rusmidler (Crosby et al., 2009, s. 4). Ungdomstiden er også en av de viktigste utviklingsperiodene i et individs liv (Siraj et al., 2021). Det er i denne perioden unge mennesker gjennomgår fysisk, psykisk og kognitiv utvikling. Hjerne og andre organsystemer vokser og modnes i denne perioden, og legger grunnlag for ytterligere utviklingsprosesser (Crosby et al., 2009, s. 4). Av den grunn kan rusmiddelbruk være særlig skadelig for ungdommer, da det kan ha negative innvirkninger på unges utvikling (United Nations Office on Drugs and Crime, 2018, s. 15). Ungdommers narkotikabruk har vist seg å kunne assosieres med nevrokognitive endringer som kan føre til både atferdsmessige, emosjonelle, sosiale og akademiske problemer senere i livet (WHO, 2022). Å redusere ungdommers narkotikabruk er derfor et viktig helsefremmende mål (Kolbe et al., 1997). Det vil ikke bare kunne bidra til bedre

ungdomshelse, men kan også redusere sykkelighet og dødelighet assosiert med voksendebutysykdommer (McGinnis, 1994, s. 219).

Rusproblemer i samfunnet er ofte så kompliserte og sammensatte at det kreves et flerfaglig samarbeid for å løse dem (Espnes & Smedslund, 2009, s. 268). Helsepsykologien sitt bidrag på feltet kan bidra til å utvikle helsefremmende og forebyggende arbeid rettet mot unge (Espnes & Smedslund, 2009, s.20). Ifølge *Folkehelsemeldingen 2022-2023*, er det overordnede målet for rusmiddelpolitikken å redusere de negative konsekvensene rusmiddelbruk har, blant annet gjennom tidlig innsats og forebyggende arbeid (Meld. St. 15 (2022-2023), s. 59). Tidlig innsats er arbeid som bidrar til å identifisere og håndtere et problem på et tidlig tidspunkt, og knyttes ofte til arbeid rettet mot barn og unge (Prop. 15 S (2016-2022), s. 33). Fra et helsepsykologisk perspektiv om å forebygge og forhindre rusmiddelbruk blant unge gjennom tidlig innsats, kan det være betydningsfullt med forståelse av hva som ligger bak ungdommers mønstre for rusbruk samt personlige og miljømessige påvirkninger som kan resultere i rusmiddelbruk (United Nations Office on Drugs and Crime, 2018, s. 15). En viktig målsetting innen det helsefremmende og forebyggende arbeidet er å påvirke i retning av at både personfaktorer, miljøfaktorer og samfunnsfaktorer skal endre seg i en retning som gir ungdom bedre muligheter til å sikre egen helse og trivsel (Aarø & Klepp, 2011, s. 40). Den viktigste rusmiddelforebyggende innsatsen man kan gjøre, er dermed å legge til rette for et helsefremmende samfunn (Meld. St. 15 (2022-2023), s. 59).

Det vil gjøre mennesker mer i stand til å utøve kontroll over sin egen helse og over sine omgivelser, og ikke minst til å ta valg som bidrar til god helse (WHO, 1986). For å oppnå resultater i folkehelsearbeidet er det også nødvendig med et godt kunnskapsgrunnlag, og det er dermed viktig å utvikle ny kunnskap (Klepp et al., 2011, s. 364).

I denne oppgaven vil ungdommers holdninger til partydop undersøkes, samt hvordan man kan forstå og dermed forutse narkotikabruk. Økt forståelse av ungdommers risikoatferd kan kunne bidra til å mer effektivt helsefremmende arbeid mot unge (La Greca et.al., 2001). Ved å ha kunnskap om hvordan ungdommers narkotikabruk kan forutses, vil man ha bedre forutsetninger for å kunne gripe inn effektivt og på et tidlig stadium (Bashirian et al., 2012). Det er hovedsakelig ungdommenes egne tanker, erfaringer og oppfatninger som vil utforskes. Holdninger og hva som påvirker de vil vektlegges. Denne undersøkelsen vil ikke rettes mot ungdommer i et bestemt rusmiljø eller ungdommer med alvorlige rusproblemer, men mot vanlige ungdommer på videregående skoler i Norge. På bakgrunn av en oppfatning om at

tidligere studier har hatt stort fokus på cannabisbruk, ønsker jeg å fokusere på såkalt «partydop» i denne oppgaven.

1.1 Illegale rusmidler

Ulike rusmidler skiller seg fra hverandre i avhengighetspotensial, helserisiko, type rus, og om de er lovlige eller ulovlige å selge og bruke (Espnes & Smedslund, 2009, s. 268). I Norge er det etablert et klart skille mellom de lovlige og de ulovlige rusmidlene. De ulovlige rusmidlene er de som havner under samlebetegnelsen narkotika. Når et stoff blir klassifisert som narkotika, blir det oppført på narkotikalistens. Stoffene på listen blir straffbare å importere, selge, oppbevare og bruke etter narkotikabestemmelsen i loven (Skjælaaen, 2021, s. 121). Det er Legemiddeloven § 22 som regulerer narkotikalistens, dermed hvilke stoffer som regnes som narkotika (Legemiddeloven 1992: § 22). Mange av stoffene på narkotikalistens er lovlige å bruke dersom de er forskrevet av en lege, men er ellers ulovlige (Skjælaaen, 2021, s. 122). De illegale rusmidlene kan ifølge Grøholt (2015) kategoriseres i tre grupper: stimulerende, dempende og hallusinogene stoff. De stimulerende stoffene omfatter amfetamin, metamfetamin, ecstasy og kokain. Disse stoffene gir økt våkenhet, rask puls, blodtrykksstigning og nedsatt appetitt. Denne typen stoffer kan gi psykose ved høyt inntak, men det er vanligst ved ecstasybruk. De dempende stoffene inkluderer heroin, GHB, sovemedisiner og smertestillende preparat basert på opioider, for eksempel morfin, kodein og buprenorfin. Til slutt har vi de hallusinogene stoffene, som inkluderer cannabis, ketamin, LSD, PCP og sopparter som fleinsopp. Cannabis og ketamin kan også ha dempende virkninger (Grøholt et al., 2015, s. 220).

1.1.1 Partydop

Uttrykket “partydop” blusset opp på 90-tallet, om rusmidlene som var populære blant ungdommene i house- og technomiljøet. Ecstasy har lenge vært det mest populære partydopet, men uttrykket inkluderer også andre stoffer. Teknisk sett blir partydop regnet som alle de illegale rusmidlene som blir brukt i sosialt samvær, når rusmiddelet i seg selv ikke er hovedhensikten (Moshuus et al., 2002, s. 10). Det kan i grunn være hvilket som helst stoff, men det har blitt vanlig å bruke stoffer som gjør en mer oppstemt, energifull og gira i festsammenheng - de stimulerende stoffene. Disse stoffene omfatter ecstasy/MDMA, kokain, amfetamin, metamfetamin og LSD (Grøholdt et al., 2015, s. 220).

1.2 Lovverk som kan knyttes til bruk av illegale rusmidler

Narkotikaforskriften er en norsk forskrift, som fastsettes av helse- og omsorgsdepartementet. Den er hjemlet i legemiddeloven, og har som formål å 1) fastsette hva som er narkotika, 2) forebygge spredning og misbruk av narkotika og 3) sikre tilgang til nødvendige legemidler til medisinsk og vitenskapelig bruk. Herunder finner man lover og regler forbundet med narkotikabruk i Norge. Etter Legemiddeloven § 24 første ledd er det forbudt å bruke eller å være i besittelse av narkotika. Dette straffes med bøter eller inntil 6 måneders fengsel, eller begge deler, jamfør Legemiddeloven § 31 andre ledd (Legemiddeloven 1992: §§ 24 og 31). Straffeloven § 231 rettes mot profesjonell omsetning av narkotika, og treffer lovbrudd forbundet med tilvirkning, innførsel, kjøp og salg av narkotika. Strafferammen her er langt strengere, og treffes av Straffeloven § 232. Den ordinære maksimumsstraffen her er 2 års fengsel, maksimumsstraffen for grovere overtredelser er 10 års fengsel, og under spesielle omstendigheter kan lovbrudd her straffes med lovens strengeste straff på 21 års fengsel (Straffeloven 2005: §§ 231 og 232).

1.3 Ruspolitikk

Det har vært og er for øyeblikket en aktiv debatt rundt ruspolitikken i Norge. Noen har ønsket *legalisering* av narkotika, som vil si at bruk, kjøp, salg og oppbevaring av narkotika blir lovlig, men omfattet av en gitt lovgivning (Rusinfo, u.å.). Det som har vært mest omdiskutert er dog en såkalt *avkriminalisering* av narkotikabruk. Regjeringen satte i 2018 ned et rusreformutvalg som forberedte rusreformen av 2021, der hensikten var at narkotikabruk skulle avkriminaliseres (Regjeringen, 2021). Avkriminalisering innebærer å flytte norsk ruspolitikk fra straff og avskrekking til mer kunnskap og omsorg (Rusreform, 2020). Rent praktisk vil det medføre at bruk og besittelse av mindre mengder narkotika ikke vil straffes. Det vil likevel fortsatt være straffbart å selge, produsere og oppbevare større mengder med narkotika. Det ville dermed fortsatt være ulovlig å bruke narkotika, men ikke straffbart (Rusinfo, u.å.). Dette forslaget ble nedstemt på Stortinget i juni 2021. Rusreformbevegelsen demonstrerte da det ble klart, og markerte rusreformdagen på samme tid året etterpå (Bahus, 2023). Nå håper dagens regjering på å få klar en ny rusreform i løpet av 2023 (Johansen, 2022). I Folkehelsemeldingen 2022-2023 kommer det frem at regjeringen vil gå imot en generell avkriminalisering av narkotika (Meldt. St. 15 (2022-2023), s. 59). Målet for narkotikapolitikken skal være å redusere problematisk bruk av narkotika gjennom

forebygging, tidlig innsats, tilgjengelig behandling og oppfølging. Narkotikapolitikken skal også forebygge eksperimentering og rekruttering med narkotika særlig blant barn og unge (Regjeringen, 2022). For å redusere tilgangen til narkotika ønsker regjeringen å sette inn tiltak mot produksjon, innførsel og omsetning. Dette vil gjøres nasjonalt, for eksempel gjennom politi- og tollstyresmakter (Meld. St. 15 (2022-2023), s. 59).

1.4 Rusdebatt i media

Nylig har det vært særlig fokus på og debatt rundt unges bruk av partydop. Saken har preget mediebildet, og flere har påstått at køen på utesteder har flyttet seg fra baren til toalettet, der unge skal innta kokain (Andersen & Røssland, 2023). Nyhetene har vist dørvakter som har slått alarm om økende bruk (Andersen et al., 2023). I 2022 sendte Riksadvokaten brev til alle landets politidistrikter, om at rusavhengige ikke lenger skal straffes for å bære mindre mengder narkotika til egen bruk (Riksadvokaten, 2022). Advokat i RSS Securitas, Espen Johansen, mener at dette har skapt forvirring hos mange politifolk og vektere, som har blitt usikre på når de skal gripe inn. Han tror brukere har fått med seg at risikoen for å bli tatt er lavere, og at mindre reaksjoner har ført til større aksept (Andersen et al., 2023). Ungdommer over hele landet har også gått ut i media og fremmet sin bekymring etter egne opplevelser og oppfatninger av økende narkotikabruk og høyere aksept (Årdal, 2023; Johansen, 2022; Wadood, 2022). En elev mener at det er bra at det i økende grad blir informert om saken i medier, men at det likevel er alt for liten innsats fra voksne for å faktisk løse problemet (Wadood, 2022). Flere politikontor har også fortalt om økende interesse for foreldremøter om unge og rusbruk. NRK rapporterte om et foreldremøte arrangert av politiet, kommunen og Arendal by, der 700 plasser ble fullbooket i løpet av et døgn (Eie & Sigurdsen, 2023). Temaet ser dermed ut til å være av økende interesse og engasjement.

Starta ungdomsbedrift for å motverke narkotikatrend: – Ikkje artig å vere på fest lenger

Jentene gjer konkrete tiltak for å gjere det kjekt å vere på fest igjen. Politiet rosar del for initiativet.

Varsler om kokainbruk blant skoleelever: – De voksne gjør ikke nok

Ungdomsleder Saule Smetonye i Sandefjord er bekymret for at kokainbruk er blitt normalisert blant elever i området. Nå krever hun tiltak fra voksne.

Slår kokain-alarm: – Vi er svært bekymret

Rusreformen kan ha en negativ effekt for unge, frukter kvalititet. Det får lederen for Tryggere Ruspc

Bekymret ungdom: – Dopbruk er blitt normalisert

MODUM

- Partydop er et økende problem

Skole Utenfor skolen Skolepartier

- Ungdommer kjøper dop på Snapchat

MENING:

– Kokain er blitt like vanlig som øl på fest for oss

- Partydop flourerer blant unge

Stadig yngre folk bruker partydop i helgene. Foreningen mot rus

Kraftig framvekst av partydop - og narkotikaen er blitt mye sterkere

- Dette er det verst tenkelige utfallet av den n

Fortsatt kokain-press

Elevene roper varsler: – Dramatisk utvikling

Elevene roper varsler om kokainbruk i skolen. Det er en dramatisk utvikling som kan bli et stort problem for de som er på skole.

«Emma» er en skolelink og glad 17-åring. I helgene tar hun dop: – Skulle gjerne snakket mer åpent om det

Line (18) og Frøya (17) er bekymret for utviklingen blant unge: - Det har gått fra drikkepress til kokainpress

SANDEFJORD VIDEREĞAENDE SKOLE RUS KOKAIN FEST

Noen av overskriftene som har vært å finne i norske medier det siste året.

1.5 Oppgavens oppbygning

Oppgaven består av åtte kapitler. I kapittel en har bakgrunnen for studien blitt presentert, samt en oversikt over temaet som utforskes i oppgaven. Kapittel to gjør rede for det teoretiske rammeverket for studien og generell kunnskap om fagfeltet. I det tredje kapittelet kommer en litteraturgjennomgang av relevant forskning som kan bidra til å belyse oppgavens problemstilling, samt hvilke søkestrategier som ble brukt for å innhente litteraturen. På slutten av kapittelet presenteres problemstilling for studien. Videre blir det gjort rede for metodiske valg og gjennomføring av studien, i kapittel fire. Dette kapittelet inkluderer også refleksjoner rundt kvalitetssikring og etikk. I kapittel fem presenteres resultatene fra analysen av datamaterialet. Disse funnene blir deretter drøftet i kapittel seks, i lys av teori og tidligere forskning. Her vil det også bli gitt implikasjoner for helsefremmende arbeid og ruspolitikk. Til slutt avsluttes oppgaven med en konklusjon og forslag til videre forskning i kapittel syv.

2 Teoretisk rammeverk

Teori danner en forståelsesramme for et fagområde, og kan brukes til å beskrive, analysere, forklare og forutsi et fenomen innenfor et gitt fag (Rienecker et al., 2013, s. 180). Et teoretisk rammeverk påvirker hvordan forsker forstår temaet som studeres, og kan bestå av modeller, teorier, begreper og definisjoner (Creswell, 2014, s. 24). Det valgte teoretiske rammeverket kan også bidra til å sette funnene inn i en større kontekst (Berg, 2009, s. 22). I dette kapitlet presenteres det teoretiske rammeverket som senere vil bli brukt til å drøfte studiens resultater. Teorien som blir gjort rede for er nøye utvalgt på bakgrunn av at den kan brukes til å forstå eller forklare narkotikabruk hos ungdom.

2.1 Ungdommers helse- og risikoatferd

Ungdommer er i et stadium i livet som er preget av betydelige fysiske, kognitive, sosiale og emosjonelle endringer. Dette utviklingsstadiet kan føre til mye positiv vekst, men kan også medføre utforskning og risikoatferd (Sales & Irwin Jr., 2009, s. 32). Mens noen typer atferd medfører bedret helse, medfører andre typer atferd risiko for skade eller sykdom (Gammersvik, 2018, s. 204). Atferden som kan forbindes med økt sannsynlighet for skade eller sykdom, kaller vi risikoatferd (Espnes & Smedslund, 2009, s. 90). Risikoatferd defineres som risikofylt atferd som kan ha skadelige konsekvenser (Sales & Irwin Jr., 2009, s. 32). Ungdommers helse vil være avhengig av atferden deres, og om de velger å engasjere seg i risikofylt atferd eller ikke (Downs & Fischhoff, 2009, s. 78). Noen eksempler på risikoatferd ungdommer kan engasjere seg i er røyking, kriminalitet og eksperimentering med narkotika (Sales & Irwin Jr., 2009, s. 32). I denne oppgaven vil bruken av partydop kunne ansees å være en form for risikoatferd. Selv om noen former for risikoatferd vil være en normativ del av ungdomsårene, så er atferden likevel bekymrende, fordi den setter ungdommenes helse i fare – både på kort og lang sikt. Risikoatferden i ungdomstiden kan også ha stor innvirkning på helse i voksen alder. Narkotikabruk kan forårsake skader og sykdom i ungdomsårene, men også avhengighet og utenforskap i voksenlivet (Sales & Irwin Jr., 2009, s. 32; Crosby et al., 2009, s. 4). Følgelig kan det være avgjørende å fremme positiv helseatferd hos ungdom.

2.2 Å fremme positiv helseatferd sett fra et helsepsykologisk perspektiv

Helsefremmende arbeid er prosessen å sette mennesker i stand til å forbedre og øke kontroll over helsen sin. Helsefremming støtter personlig og sosial utvikling gjennom å gi informasjon og å styrke livsferdigheter. Dette gjør mennesker mer i stand til å utøve kontroll over sin egen helse og over sine omgivelser, og ikke minst til å ta valg som bidrar til god helse (WHO, 1986). Gjennom å ta utgangspunkt i et helsepsykologisk perspektiv, kan man si noe om hvordan ulik atferd, følelser og psyke påvirker helse. Helsepsykologien omfatter ulike modeller og teorier for hvordan vi gjennom våre atferdsmessige valg eller vår mentale tilstand kan vedlikeholde god helse eller utvikle sykdom. De sier også noe om hvordan vi kan bidra til at livet blir best mulig for flest mulig (Espnes & Smedslund, 2009, s. 22). Ifølge Espnes og Smedslund (2009) hører helsepsykologi til den grenen av psykologien som er opptatt av både individuell atferd, gruppeatferd og samfunnsatferd. Dermed dekker helsepsykologien psykologiens bidrag til helseforebygging, identifisering av helsemessige risikofaktorer, og påvirkning av befolkningsgruppers allmenne oppfatning og holdninger til helseproblematikk og helsefremming (Espnes & Smedslund, 2009, s. 22).

Innenfor helsepsykologien finner vi et fagområde som omhandler atferdens konsekvenser for helse, kalt "atferd og helse". Her fokuseres det på å vedlikeholde eller bedre helse i den friske befolkningen, fremfor å arbeide med syke mennesker. Et eksempel kan være å få folk til å slutte å røyke, fordi man vet at røyking er helseskadelig. Man forsøker altså å bidra til at folk får sunnere levevaner, gjennom å opprettholde en positiv helseatferd (Espnes & Smedslund, 2009, s. 96). Innenfor fagfeltet "atferd og helse" er det forsket på både faktorer ved individet og faktorer ved samfunnet som påvirker atferd. Disse blir presentert gjennom ulike modeller og teorier (Conner og Norman, 2005, s. 2). Selv om man her er opptatt av enkeltpersoners helse, betyr ikke det nødvendigvis at teoriene er individrettet. Å fremme positiv helseatferd kan for eksempel gjøres ved å endre den generelle holdningen til røyking i samfunnet. Dette kan dermed foregå på samfunnsnivå, men likevel bidra til bedre helse for enkeltindivider (Espnes & Smedslund, 2009, s. 266). Det er imidlertid mange faktorer som påvirker i hvilken grad man gjør gode valg eller endrer atferd.

2.3 Theory of planned behavior

Innenfor fagområdet “atferd og helse” befinner det seg en teori med stort fokus på menneskers holdninger. Den heter “theory of planned behavior” og oversettes til teorien om planlagt atferd på norsk. Teorien er en videreutvikling av teorien om begrunnet atferd, og ble utviklet av Ajzen og Fishbein på 1980-tallet (Ajzen & Fishbein, 1980, s. 5). Teorien om planlagt atferd ble for første gang presentert med navnet av Ajzen i 1985 (Ajzen, 1985). Teorien tar sikte på å forklare hvorfor mennesker handler som de gjør, og hvordan atferd og handling formes (Ajzen & Fishbein, 1980, s. 5). McEachan et al. (2011) har gjennomført en metaanalyse på anvendelse av teorien, og fant at teorien om planlagt atferd kunne brukes til å forutse flere ulike typer helseatferd. I metaanalysen ble 8 studier som undersøkte narkotikabruk inkludert, i tillegg til studier om alkoholbruk og røyking. Analysen endte opp med å vise at teorien om planlagt atferd kunne predikere ulike typer helse- og risikoatferd, inkludert bruk av illegale rusmidler (McEachan et al., 2011). Jeg vil nå presentere en ytterligere forklaring av teorien, men først kommer en gjennomgang av hva holdninger og atferd er, og hvordan det er knyttet sammen. Videre i oppgaven vil forkortelsen “TPB” bli brukt til å omtale “theory of planned behavior”.

2.3.1 Forholdet mellom holdning og atferd

Bunkholdt (2002) definerer holdninger som «en relativt varig måte å organisere tanker, følelser og atferdstilbøyeligheter på, og er knyttet til verdispørsmål om samfunnet, en etnisk gruppe eller annet» (Bunkholdt, 2002, s. 188). Utviklingen av holdninger er en del av sosialiseringprosessen, fordi de blir dannet og er et resultat av samspill med andre (Bunkholdt, 2002, s. 188). Ajzen og Fishbein (1980) er blant flere som har brukt holdningsbegrepet for å forklare atferd. En persons holdning til en atferd, vil si personens vurdering av om det å utføre atferden er bra eller dårlig, altså om personen er for eller imot å utføre atferden (Ajzen & Fishbein, 1980, s. 18). I følge Ajzen og Fishbein (1980) har flere forskere funnet at grupper som var kjent for å være ulike i sin atferd, også viste seg å ha ulike holdninger. De mente at tidlig forskning på holdninger viste at mennesker som oppfører seg på ulike måter, generelt har ulike holdninger. Mange av disse omtalte forskerne mente dermed at dette bekreftet antakelsen om en nær sammenheng mellom holdning og atferd. Gitt denne antakelsen, vendte de fleste forskere oppmerksomheten mot studier av holdningsdannelse, organisering og endring (Ajzen & Fishbein, 1980, s.17). Flere forskere testet ifølge Ajzen og Fishbein (1980) da antakelsen om at holdninger fungerer som

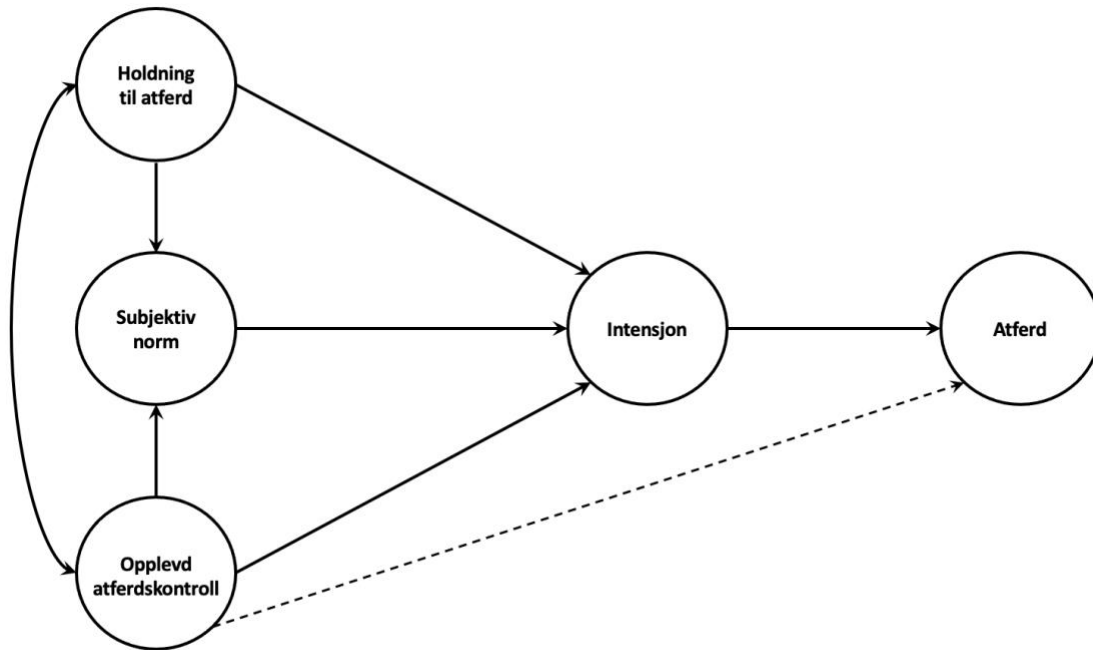
atferdsmessige disposisjoner. Det mange fant var at to personer kunne lære å ha den samme holdningen til en gitt stimulus, men at de også kunne lære å avgi ulike responser, til tross for den samme innlærte holdningen. Så selv om holdninger i utgangspunktet kan disponere flere personer til å oppføre seg på samme måte, vil atferden de til slutt viser være avhengig av andre faktorer også. Den samme holdningen kan dermed komme til uttrykk i ulike handlinger. Kunnskap om en persons holdning kan dermed ikke fortelle oss så mye om han eller hun vil utføre en bestemt atferd, men kan fortelle oss noe om han eller hennes generelle atferdsmønster. Det er ifølge Ajzen og Fishbein (1980) to andre komponenter som sammen med holdninger er med på å avgjøre ens intensjon om å utføre en atferd (Ajzen & Fishbein, 1980, s. 18).

2.3.2 Å forutsi helseatferd

På grunn av de sosiale og medisinske kostnadene rusbruk og konsekvenser av rusbruk blant ungdom medfører, er det viktig å gripe inn effektivt og så tidlig som mulig. Da kan det være avgjørende å benytte en teori som tar sikte for å forutse narkotikabruk, slik at det vil være mulig å forebygge (Bashirian et al., 2012). TPB er en sådan teori som er konstruert for å kunne forutsi atferd, og har av den grunn fått mye støtte i helselitteraturen. Det er en av de mest brukte modellene for forholdet mellom holdning og atferd. Modellen er designet for å tillate det faktum at ikke all atferd er helt under frivillig kontroll (Norman et al., 2000, s. 77). TPB beskriver faktorene som bestemmer et individs beslutning om å følge en bestemt atferd, og ifølge Ajzen (1991) er intensjon den viktigste faktoren (Ajzen, 1991). Ifølge teorien er det to determinanter med direkte innvirkning på atferd, der den ene er intensjon om å engasjere seg i atferden, og den andre er oppfatning av kontroll over atferden. Intensjon vil si en persons motivasjon eller bevisste tanker, plan eller beslutning om å prøve å utføre atferden (Conner & Norman, 2005, s. 9). Det er nær sammenheng mellom intensjon om å utføre atferd og om atferden faktisk blir utført. Intensjonen påvirkes av tre sosiale faktorer: holdninger, subjektive normer og opplevd atferdskontroll (Gammersvik, 2018, s. 211). Opplevd atferdskontroll har både en indirekte og en direkte påvirkning på atferden. Opplevd atferdskontroll er en persons forventning om at utførelsen av atferden er innenfor hans/hennes kontroll og personens oppfatning av om atferden er lett eller vanskelig å utføre. Holdninger vil si personens generelle evaluering av atferden. I det inngår personens oppfattede konsekvenser av å utføre atferden, vektet av evaluering av hver av disse konsekvensene. Subjektive normer består av personens oppfatning om hvorvidt andre betydningsfulle

personer mener han/hun bør engasjere seg i atferden, vektet av personens motivasjon for å etterkomme de andres forventninger (Conner & Norman, 2005, s. 9)

Teorien om planlagt atferd (etter Ajzen, 1991, s. 182)

Alle komponentene anses å ha tidligere determinanter. Holdninger er et resultat av oppfatninger om de opplevde konsekvensene av atferden basert på to ting: sannsynligheten for at et utfall oppstår som et resultat av å utføre atferden og evalueringen av dette resultatet (Ajzen & Fishbein, 1980, s. 7). Man kan se det gjennom et eksempel av en person som har positive holdninger til røyking, som at “røyking roer ned nervene”. En person som har denne holdningen vil se på det som et positivt utfall ved å røyke, og vil dermed ha større sannsynlighet for få en intensjon om utføre atferden. Subjektiv norm blir formet av normative overbevisninger, som representerer oppfatninger av spesifikke betydningsfulle andre grupper og personers meninger om hvorvidt man bør engasjere seg i en atferd eller ikke (Ajzen & Fishbein, 1980, s. 7). Subjektive normer handler både om hva andre gjør (deskriptive normer) og hva andre syns man skal gjøre (injunktive normer) (Aarø & Klepp, 2009, s. 36). Den subjektive normen til en ungdom kan komme fra samfunnet som en helhet eller fra lærere, klassekamerater, familiemedlemmer, venner og vennegjenger (Gammersvik, 2018, s. 212). Dersom en person for eksempel har foreldre og venner som røyker, vil vedkommende være

mer sannsynlig til å ha en intensjon om å røyke sigaretter selv. Oppfattet atferdskontroll er påvirket av oppfatninger om hvorvidt man har tilgang til de nødvendige ressursene og mulighetene som trengs for å utføre atferden. Det er også vektet av den oppfattede betydningen av faktorene som kan lette eller hemme utførelsen av atferden. Disse faktorene kan være interne (informasjon, ferdigheter, evner, følelser eller personlige mangler) og eksterne (muligheter, barrierer, avhengighet av andre). Jo flere ressurser og muligheter individer tror de behandler og jo færre hindringer de forventer, desto større oppleves deres kontroll over den aktuelle atferden (Norman et al., 2000, s. 77). Vist gjennom eksempel kan en person som opplever å ikke klare å takke nei til en sigarett dersom en venn tilbyr, være mer sannsynlig for å ha en intensjon om å røyke sigaretter. Gammersvik (2018) forklarer at både holdninger i miljøet, normativt press fra omgivelsene og hvordan omgivelsene aksepterer atferden eller har tilrettelagt for den, vil påvirke intensjonen positivt eller negativt (Gammersvik, 2018, s. 212). For ungdommer kan normativt press være særlig relevant, og knyttes til Jenkins (2006) hypotese om konformitetspress (Jenkins, 2006, s. 152).

2.4 Jenkins modell for identitet

Jenkins (2006) presenterer en modell for identitet, som baserer seg på at atferden til menneske blir skapt i samspill med andre mennesker. Han mener at identiteten vår alltid er i endring og at den blir sosialt konstruert. Modellen hans består av tre nivå: det individuelle, interaksjonelle og institusjonelle. Dersom man ønsker å forstå hvordan mennesker opplever verden, må man analysere det i forhold til disse tre nivåene. Nivåene eksisterer samtidig, og overlapper dermed hverandre (Jenkins, 2006, s. 42). Jenkins (2006) mener at menneskelig identitet på det individuelle nivået ikke gir mening og kan ikke forstås uten den menneskelige verden, som består av andre. Han fremhever et skille mellom «jeg» og «meg». «Jeg» er identitetsforståelsen vi skaper i oss selv. «Meg» blir derimot sosialt konstruert, gjennom interaksjon med andre mennesker. Det kan regnes som vår «lærte» identitet. Denne identiteten endres stadig etter hvordan andre mennesker reagerer på atferden vår. For å forstå identitet på det individuelle nivået, må man altså forstå både individet og individets møte med andre mennesker (Jenkins, 2006, s. 43). Identitet på det interaksjonelle nivået handler om hvordan individ i møte med andre mennesker prøver å opprettholde sin identitet, og å hjelpe andre å opprettholde sin. Det er ikke nok å identifisere seg selv, identiteten må også valideres av de man omgås, i tillegg til at man identifiserer andre (Jenkins, 2006, s. 45). Det

institusjonelle nivået beveger seg ytterligere i retning av gruppeidentiteter. Her er målet å forstå gruppeidentitet, mer spesifikt hvordan en gruppe i seg selv blir identifisert og forstått av gruppemedlemmene (Jenkins, 2006, s. 46). Et gruppefenomen som kan bidra til å forklare sammenhenger mellom grupper, identitet, holdninger og atferd, er teorien om konformitet og konformitetspress (Jenkins, 2006, s. 151).

2.4.1 Konformitet og konformitetspress

Bunkholdt (2002) forklarer begrepet konformitet som en form for sosial påvirkning. Det går ut på at normer påvirker et individs tanker og atferd. Dersom man er usikker på hvilke regler som gjelder i en gitt situasjon, ser man til andre og gjør det de gjør. Konformitetspress er det presset som får individ til å endre atferd, holdninger og meninger slik at de er like alle andre sine (Bunkholdt, 2002, s. 164). I følge Jenkins (2006) er det to hovedfaktorer som kan føre til konformitetspress. Det ene er å gjøre det rette, mens det andre er å bli likt av andre.

Førstnevnte har størst innflytelse på en persons private beslutningsprosesser, mens sistnevnte har størst innflytelse på personens offentlige oppførsel. Begge faktorene stammer fra primær sosialisering, og menneskets iboende ønske om tilhørighet. Ytre faktorer som påvirker konformiteten kan variere individuelt, situasjonsmessig og kulturelt. Usikkert gruppe-medlemskap er et eksempel på en situasjon som kan oppmuntre til konformitet, da konformitet kan vokse ut av usikkerhet. Når du er usikker på sosiale normer, regler og skikker, er andres oppførsel den viktigste kilden til informasjon om hva som er riktig å gjøre (Jenkins, 2006, s. 152). Teorien kan dermed bidra til å forklare ungdommers holdninger rundt bruk av illegale rusmidler, og beskriver hvordan ens holdninger kan være påvirket av andres (Jenkins, 2006, s. 151). En annen og mer sosialiseringsrettet forklaringsmodell som kan brukes til å undersøke kollektive holdningsendringer er normaliseringshypotesen (Parker et al., 1998).

2.5 Normaliseringshypotesen

Normalisering omtaler ikke bare om hva som er normalt, men blir ifølge Krzyzanowski (2020) også brukt om en konstruksjon og innføring av en viss, ofte ny, normativ trend. Normalisering finner dermed sted når nye normer og ideer om sosial orden, blir en del av «mainstream» eller felles tenkning. Normalisering foregår ofte ubemerket, og krever dermed grundig og kritisk analyse for å kunne måles. Begrepet er ikke nytt, men har tvert imot blitt

forsket bredt på i en rekke sammenhenger (Krzyzanowski, 2020). Forskning på normalisering knyttet til narkotika tok seg opp på 1990-tallet, da cannabisbruken fikk en sterk økning i flere land i Europa (Parker et al., 2002, s. 942). Parker et al. (1998) utførte forskningsarbeid for å redegjøre for den drastiske økningen av narkotikabruk som hadde skjedd i Storbritannia (Parker et al., 1998). Dette forskningsarbeidet bestod blant annet av en fem år lang longitudinell studie av 800 unge mennesker, som startet da ungdommene var 14 år gamle (Parker et al., 1998, s. 5). Normaliseringsforskningen involverte endringer i struktur og organisering av ungdomskulturer, og hvilken plass rusbruk tok i disse kulturene. Det de var mest interesserte i var ungdommenes holdninger til narkotikabruk og narkotikabrukere, og endringer i tilgjengelighet og bruksmønstre (Parker et al., 1998, s. 26). Resultatet av forskningen ble et verktøy for å kunne identifisere endringer knyttet til narkotikabruk. Normaliseringshypotesen kan nå brukes som et barometer for å måle endringer i sosial atferd og kulturelle aspekter (Parker et al., 2002, s. 943). Teorien er like mye opptatt av måten narkotikabruk er konstruert, oppfattet og tolerert, som av bruk og bruksmønstre (Duff, 2005). Ifølge Pedersen et al. (2019) kan teorien brukes til å utforske og forklare økning av narkotikabruk blant unge (Pedersen et al., 2019). Det har blitt en av de mest betydningsfulle nyere teoretiske modellene som har dukket opp i ungdoms- og ruslitteraturen. Den skiller seg fra tidligere teorier som har assosiert narkotikabruk med avvik, sykdom eller subkulturell tilknytning (Pennay & Measham, 2016). Det Parker et al. (1998) har definert som dimensjonene man kan måle normalisering av illegale rusmidler ut fra er:

- Økning i tilgang og tilgjengelighet
- Økt andel som prøver det
- Økt andel som bruker det jevnlig
- Mer positive holdninger til “fornuftig” bruk
- En økt kulturell aksept for bruk

(Parker et al., 1998)

Dersom disse dimensjonene knyttet til et illegalt rusmiddel viser seg å være oppfylt, vil det rusmiddelet kunne betegnes som normalisert. Hvis et illegalt rusmiddel har blitt normalisert, vil det si at det har fått et solid fotfeste i samfunnet, slik som allerede er tilfellet med alkohol og tobakk (Van Vliet, 1990). Ifølge Pedersen et al. (2019) vil normalisering av illegale rusmidler også medføre gradvis mindre skille mellom de som bruker illegale rusmidler og de som ikke bruker illegale rusmidler. Hvis bruken tidligere har vært knyttet til ungdom med særlige psykososiale risikofaktorer, vil det gjennom normalisering også integreres i helt

vanlige ungdommers dagligliv og festliv. Man kan spørre seg om de som nå bruker illegale rusmidler er mer «vanlige» enn de som brukte det før, i form av at de klarer seg bedre på skolen og er mindre preget av atferdsproblem (Pedersen et al., 2019). Ifølge hypotesen, vil mer liberale holdninger til narkotikabruk blant unge, fremveksten av ungdomskulturer som åpent verdsetter risikotaking og eksperimentering, og økende tilgjengelighet av disse stoffene, kunne resultere i et skifte i ungdommers faktiske narkotikabruk (Duff, 2005)

3 Litteraturgjennomgang

Hensikten med en litteraturgjennomgang er å bli orientert på forskningsfeltet og forhindre at en svarer på spørsmål som allerede har blitt besvart eller tar opp temaer som ikke er aktuelle. Den skal altså gi et innblikk i hva som skjer på feltet en studerer innenfor, eller oppsummere vitenskapen som allerede finnes på det nøyaktige feltet (Furseth & Everett, 2020, s. 72). I følgende kapittel vil relevant litteratur gjøres rede for, samt søkestrategiene som ble brukt under litteratursøket. Problemstillingen for oppgaven presenteres ved kapittelets ende.

3.1 Søkestrategier

Litteratursøket startet i universitetsbibliotekets søkemotor, Oria. Deretter ble det gjort grundigere søk i databasene Psycinfo, Pubmed, Google Scholar og Web of Science. Disse databasene dekker fagfeltene som er relevante for temaet i denne oppgaven. Det ble her gjort ulike søk med ulike søkeord, som kunne tenkes å dekke ulike aspekter ved det aktuelle temaet. Noen av nøkkelordene som ble brukt var “drug*”, “partydrug*”, “substance*”, “adolescent*”, “youth*”, “young people”, “normalization”, “attitude*”, “risk-taking behavior”, “risk behavior”, “risk*”, “damage*” og “consequence*”. Under søkene var fagfelleverderte artikler et krav. Ellers ble både oversiktsartikler og andre vitenskapelige artikler inkludert. Grunnet mangel på ny forskning på temaet, ble det nødvendig å inkludere artikler som var eldre enn det som i utgangspunktet var tiltenkt. Under søkeprosessen ble alle funn noterte i en søketabell og en litteraturtabell. Dette fungerte godt til å holde oversikt over søkene som hadde blitt gjort og artiklene som hadde blitt funnet. Først ble alle artikler som fremstod relevante ut fra tittel og abstract inkludert. Deretter ble de utvalgte gjennomgått, og artiklene som faktisk var relevante for oppgaven plukket ut. Det viste seg å være utfordrende å finne norske studier på feltet, og derfor består litteraturgjennomgangen i hovedsak av internasjonal forskning. Det var likevel viktig å inkludere oppdaterte tall på bruken av illegale rusmidler i Norge og resten av verden, og dermed ble rapporter fra FN, FHI og Ungdata et viktig supplement til opprinnelige søk.

3.2 Tidligere forskning

Under presenteres forskningen som ble samlet gjennom litteratursøk. Litteraturen er plassert under overskrifter basert på felles innhold og mening.

3.2.1 Narkotikabruk

FNs kontor for narkotika og kriminalitet (UNODC) utarbeider årlig en rapport som gir oversikt over nåværende trender og bruk av narkotika på verdensbasis. Statistikken er basert på offisielle data som medlemsstatene har sendt inn gjennom spørreskjema for den årlige rapporten. Ifølge rapporten *World drug report 2022* har narkotikabruken i verden økt. Bruken er nå som tidligere, ujevnt fordelt blant befolkningen. Det er også regionale og nasjonale ulikheter, selv om det er noe som ser ut til å være felles for narkotikabruk over hele verden. Det som er felles gjelder faktorene kjønn og alder. Menn har større sannsynlighet enn kvinner til å bruke de fleste typer illegale rusmidler, og unge mennesker har større sannsynlighet for å bruke illegale rusmidler generelt sett. Dette å ut til å gjelde de fleste regioner og de fleste narkotikatyper (United Nations Office on Drugs and Crime, 2022, s. 23).

Noen av de nyeste tallene vi har på unges narkotikabruk i Norge, kommer fra undersøkelsen Ungdata. Hvert år svarer ungdommer over hele landet på denne felles spørreundersøkelse, som resulterer i materiale som gir grunnlag for å si noe om hvordan det står til med landets ungdom. I 2022 deltok 109 700 ungdommer, som er elever i ungdomsskoler og videregående skoler over hele landet. Resultatene fra undersøkelsen blir sammenlignet med resultatene fra alle Ungdata-undersøkelsene som har blitt gjennomført siden 2010. Slik kan man se trender, utvikling og endringer i ungdomskulturen. En del av denne spørreundersøkelsen tar for seg bruk av illegale rusmidler. Resultatene fra 2022 viste at 9% av norske ungdommer hadde brukt cannabis i løpet av det siste året og at 5% hadde prøvd andre narkotiske stoffer. (Bakken, 2022, s. 41). Studien viste samlet sett at narkotikabruk var vanligere hos gutter enn hos jenter. Tallene fra 2022 viste at 5% av jentene og 8% av guttene på vgs hadde prøvd andre illegale rusmidler enn cannabis. Sammenlignet med resultatene fra midten av 2010-tallet, tydet dette på en økning i andel elever på videregående skoler som hadde brukt «andre stoffer», som for eksempel kokain og MDMA. På den tiden hadde 2% av jentene og 3% av guttene på vgs prøvd andre illegale rusmidler enn cannabis det siste året. Det hadde dermed vært en økning for begge kjønn når det gjaldt bruk av andre narkotiske stoffer enn cannabis. Andelen som hadde prøvd narkotiske stoffer viste seg også å øke betydelig gjennom tenårene, og bruken var høyest blant ungdommene i tredje klasse på videregående skole. 14% av guttene på vg3 rapporterte at de hadde brukt andre narkotiske stoffer enn cannabis, mens 6% av jentene rapporterte det samme (Bakken, 2022, s. 41).

Folkehelseinstituttet har også forsørget oppdaterte tall på narkotikabruken i Norge. De gjennomførte blant annet en studie i 2021, som undersøkte ungdommers cannabiserfaringer, kunnskap og holdninger. 3490 elever fra 34 videregående skoler ble inkludert i undersøkelsen, som er basert på en nettbasert spørreundersøkelse fra alle elevene, og kvalitative intervju med en mindre gruppe av deltakerne. Undersøkelsen fokuserer i hovedsak på cannabisbruk, men har også inkludert noen spørsmål om bruk av andre illegale rusmidler. Studien endte opp med å vise omtrent samme tall som Ungdata-undersøkelsen når det kom til bruk av andre illegale rusmidler enn cannabis. 6% av elevene på videregående skoler hadde prøvd andre illegale rusmidler enn cannabis (Bretteville-Jensen et al., 2022, s. 19). Funnene indikerte også at ungdommenes bruksmønster, brukssammenhenger og kilder for anskaffelser var mer varierte enn tidligere (Bretteville-Jensen et al., 2022, s. 25). Mange av elevene i studien opplevde å ikke ha mottatt informasjon om illegale rusmidler, og kunnskapen deres var begrenset. Det var samlet sett stor variasjon i elevenes risikovurderinger, forventninger og motivasjon for bruk og ikke-bruk. Hyppig bruk ble ansett som mer risikofylt enn sporadisk. 40% av elevene mente at å prøve cannabis en gang eller to ikke var helseskadelig, og 5% mente det samme om å prøve det hver helg. Når det kom til ungdommenes oppfattede konsekvenser av narkotikabruk, uttrykte en betydelig andel av både elever med og uten egen erfaring med illegale rusmidler, positive forventninger til bruken. Jenter vurderte risikoen for negative konsekvenser som høyere enn gutter gjorde, og de uten erfaring med bruk vurderte risikoen som høyere enn de som selv hadde brukt illegale rusmidler. Samlet sett varierte vurderingen av negative konsekvenser og risiko forbundet med narkotikabruk, og var avhengig av kjønn og erfaring (Bretteville-Jensen et al., 2022, s. 6).

3.2.2 Konsekvenser av narkotikabruk

For å få en forståelse av ungdommers bruk av illegale rusmidler, kan det være essensielt å forstå gleden med rusen, og dermed de mulig positive konsekvensene også. For selv om mennesker er bevisst på problemene og de skadelige konsekvensene som kan knyttes til narkotikabruk, så søker de likevel rusen (Skjælaaen, 2012, s. 11). White et al. (2006) er blant dem som har undersøkt hvilken nytte mennesker opplever av narkotikabruk på fest. De har gjennomført en tverrsnittstudie av 372 brukere, og et bredt spekter av risikoer og fordeler endte med å bli rapportert på tvers av ulike partydop. Hele 99% av utvalget deres rapporterte fordeler ved bruk av det illegale rusmiddelet ecstasy. Blant dem nevnte over halvparten bedre humør som en positiv påvirkning. Andre fordeler som ble oppgitt var økt energi, evnen til å

holde seg våken lengre, økt omgjengelighet, økt selvtillit og nærhet til andre. Noen brukte ecstasy for å ha det hyggelig, og for å slappe av eller “rømme”. Å øke verdsettelsen sin for musikk og dans ble også nevnt av flere deltakere (White et al., 2006). Flertallet rapporterte også fordeler ved bruk av en rekke andre partydop. Totalt sett viste studien til White et al. (2006) at til tross for noen spesifikke fordeler knyttet til noen spesifikke rusmidler, så var det mange likheter i fordeler på tvers av de ulike illegale rusmidlene. Hovedeffektene partydop viste seg å ha på brukere var stemningseffekter, sosiale fordeler og funksjonelle aspekter ved rusen, i tillegg til noen spesifikke ruseffekter (White et al., 2006). Eksempel på mulige slike spesifikke ruseffekter kan vi få fra studien til Degenhardt og Topp (2003). De har også studert de positive sidene ved bruk av illegale rusmidler på fest, men har derimot i større grad rettet forskningen sin mot et spesifikt partydop, nemlig metamfetamin. Resultatene viste at metamfetaminbruk på fest ga mange av de samme effektene som White et al. (2006) fant over, men identifiserte også noen mer spesifikke effekter. Blant disse var klarhet i hodet, eufori, mindre hemninger og økt sexlyst (White et al., 2006; Degenhardt & Topp, 2003).

Selv om forskning har konstatert at bruk av ulike illegale rusmidler kan gi brukere oppleve positive virkninger, så viser også flere forskere hvordan bruken kan medføre alvorlig risiko og negative konsekvenser. Strang et al. (2012) er blant dem som mener at narkotikabruk er en betydelig trussel mot allmennheten, av flere årsaker. Det genererer kriminalitet og uorden, familieproblemer og generelt forfall i samfunnet. I tillegg påvirker det folkehelsen (Strang et al., 2012). I *World Drug Report 2022* kommer det frem at narkotikabruk kan ha mange ulike konsekvenser for den psykiske og fysiske helsen, både på kort og lang sikt. Narkotikabruk kan blant annet ha konsekvenser som somatiske sykdommer (hjerte- og karsykdommer, lungesykdommer, leversykdommer), psykiske lidelser (først og fremst avhengighet), smittsomme sykdommer (HIV), akutte skader eller ulykker og overdose. Det mest alvorlige utfallet av narkotikabruk er narkotikautløst dødsfall (United Nations office on Drugs and crimes, 2022, s. 29). Ifølge det globale sykdomsbyrdeprosjektet *Global Burden of Diseases study 2015*, har overdose vært den nest viktigste årsaken til død for menn under 50 år i Norge (Knudsen et al., 2017, s. 21).

Flere studier har belyst hvordan narkotikabruk kan ha særlig negative konsekvenser for unge menneskers helse. Spear (2016) er blant dem som har identifisert negative konsekvenser av ungdomseksposering av flere illegale rusmidler, blant annet cannabis, kokain og ecstasy. Dette er en oversiktsartikkel over ulike studier som har benyttet gnagere som rotter og mus til

å forske på hvilken påvirkning de ulike rusmidlene kan ha på ungdomshjernen. Studiene viste at ungdomseksponering for narkotika kunne gi vedvarende nevralt, kognitive, affektive og atferdsmessige konsekvenser. Ifølge studiene er det visse hjerneregioner som gjennomgår merkbar utvikling i ungdomsårene, og særlig disse er utsatt for varige forstyrrelser av narkotikaeksponering. Spesielt vanlige konsekvenser som viste seg på tvers av de ulike studiene var økt celledød og endringer i affekt. For eksempel Cannabisbruk ble assosiert med reduksjon i sosial atferd, delvis reduksjon i sosial motivasjon og økning i sosial angst. Andre konsekvenser av narkotikabruk viste seg å være forstyrrelser i kognitive funksjoner som arbeidsminne, og andre forstyrrelser i forhjernen som er kritiske for å modulere belønning, sosioemosjonell prosessering og kognisjon. Narkotikabruk kan dermed medføre langsiktige, negative effekter på læring og hukommelse. Et annet betydelig funn var at gjentatt cannabiseksponering i ungdomsårene ga tydelig økning i senere bruk av andre illegale rusmidler som kokain, ecstasy og heroin (Spear, 2016).

Chen et al. (1996) har derimot studert mer akutt risiko av narkotikabruk, mer spesifikt kokainbruk. Den aktuelle studien undersøker sammenhengen mellom kokainbruk og risiko for hjerneslag hos unge voksne. Studien er en case-kontroll studie med 1090 tilfeller av hjerneslag og 1154 kontroller. Studien viste at sammenlignet med de som aldri hadde brukt kokain, hadde de som rapporterte akutt kokainbruk 5,7 ganger større sannsynlighet for hjerneslag etter justering for andre hjerneslagrisikofaktorer. Blant 26 slagpasienter som rapporterte akutt kokainbruk, hadde majoriteten brukt kokain innen 6 timer før slagutbruddet. Bruk av kokain for måneder eller år siden var derimot ikke forbundet med økt risiko for hjerneslag. Disse dataene gir dermed belegg for å anta at akutt kokainbruk innen 24 timer er assosiert med hjerneslag hos unge voksne (Chen et al., 1996). Ifølge Horowitz et al. (1997) påvirker kokain ulike organsystemer, og kokainbruk har vist seg å kunne knyttes til både nyresvikt og akutt hjertestans (Horowitz, 1997).

Studien til White et al. (2006) som tidligere ble gjort rede for, undersøkt også brukeres opplevde risiko ved bruk av partydop. Gjennom analysene identifiserte de fem hovedtema knyttet til brukernes opplevde risiko: psykiske skader, nevrologiske skader, skader knyttet til fysisk helse, skader knyttet til stoffets ukjente kvalitet, og skader knyttet til virkningene av å være påvirket av stoffet (rusen). Den opplevde risikoen for skader forbundet med den ukjente kvaliteten på stoffet ble hyppigere rapportert enn både psykiske og fysiske skader. Skader knyttet til det uregulerte markedet for disse stoffene er altså fremtredende i hodet på brukere.

Metamfetamin- og kokainbruk ble i størst grad oppfattet å være forbundet med risiko for avhengighet. Generelt medførte disse stoffene en oppfatning av mer akutt risiko, enn skader av kronisk bruk. Totalt sett ble ikke juridiske problemer ansett som en risiko for ulovlig bruk av partydop. Endringer i risikoatferd (inkludert ulovlig narkotikabruk) ble mer assosiert med oppfattede fordeler enn opplevde risikoer (White et al., 2006).

3.2.3 Risikofaktorer og risikoatferd

Det er flere faktorer som har vist seg å kunne knyttes til risiko for narkotikabruk (Sousa et al., 2017; Egan et al., 2019). Sousa et al. (2017) er blant dem som har gjort studier på risikofaktorer for narkotikabruk blant ungdommer. Resultatene indikerte at alder, religion, familiemiljø og foreldrenes regler var faktorer som hadde betydning for ungdommenes narkotikabruk (Sousa et al., 2017). Egan et al. (2019) konstaterte at også mors utdanningsnivå kunne ha noe å si for ungdommers narkotikabruk. Det som så ut til å vise seg i flere studier på feltet, var at å være på fest var en betydelig risikofaktor for bruk av illegale rusmidler. Egan et al. (2019) opplevde å finne flere risikofaktorer ved festmiljøet enn på individnivå (Egan et al., 2019). Studien til Sousa et al. (2017) viste også at det var svært sannsynlig å ha sitt første møte med illegale rusmidler i ungdomstiden. For mange startet det med lovlige rusmidler, som alkohol og tobakk, før det gikk over til illegale rusmidler. Flere årsaker til bruk ble nevnt av deltakerne. De mest markante var nysgjerrighet, press fra venner, behov for selvbekreftelse, mangel på fritidsaktiviteter, og kulturen for narkotikabruk i familien (Sousa et al., 2017). Når det kom til festene hvor ungdommene brukte illegale rusmidler, viste studien til Egan et al. (2019) at ungdommer som regel brukte narkotika hjemme hos andre enn seg selv. Størrelsen på festen hadde også noe å si. Det var mer sannsynlig å være vitne til narkotikabruk på større fester (Egan et al., 2019).

Flere forskere har også undersøkt hvilke faktorer som kan knyttes til ungdommers risikoatferd. Faktorer som samlet sett har vist seg å være assosiert med risikoatferd er høy sosial status eller popularitet, gruppepress og spenningssøking (Agan et al., 2014; La Greca et al., 2001; Siraj et al., 2021; Santor et al., 2000; Musher-Eizenman, 2003). Agan et al. (2014) er blant flere som har prøvd å forstå risikoatferd hos ungdom. Studien deres var rettet mot ungdommer på videregående skoler i Østerrike og Nederland, og undersøkte assosiasjonene mellom risikoatferd og sosial status. Resultatene viste at risikoatferd var positivt assosiert med popularitet, men ikke assosiert med å bli likt. Ungdommene som viste høyere

engasjement i risikoatferd ble dermed oppfattet som mer populære av jevnaldrende, men ble ikke bedre likt. Studien endte dermed opp med å vise et tydelig skille mellom popularitet og det å bli likt som ulike aspekter av sosial status i ungdomsårene. For jenter var det svakere sammenhenger mellom cannabis og andre risikofaktorer enn for gutter, noe som kan skyldes lavere sosial aksept for denne atferden for jenter (Agan et al., 2014). La Greca et al. (2001) fikk lignende resultater, i en studie hvor grupper med ungdommer som viste betydelig høyere forekomst av risikoatferd enn andre ble identifisert. En av gruppene som viste høyest forekomst av risikoatferd var de populære ungdommene. Ungdommer som drev med idrett viste også noe høyere risikoatferd enn andre ungdommer. Resultatene i studien antydte også at venner ofte viste lik atferd, og at vennskap var sammenvevd med høyere nivåer av risikoatferd (Grace et al. 2001). Dette kan ha en sammenheng med funn som viser tilknytning mellom gruppepress og risikoatferd.

Santor et al. (2000) fant at det i stor grad forekommer gruppepress og gruppekonformitet blant ungdommer. Studien deres viste også en sterk assosiasjon mellom det å gjøre ting for å være populær blant andre, og å føle seg presset til å delta i visse aktiviteter. Gruppepress viste seg her å være en langt sterkere prediktor for risikoatferd enn popularitet (Santor et al., 2000). Musher-Eizenman (2003) sin studie kan også bygge opp under denne påstanden. Han fant at for begge kjønn, alle aldersgrupper og alle stoffer som ble testet i studien, så ble venners bruk sterkt relatert til egen bruk. Det kan være en prediktor for at jo flere venner en ungdom har som bruker illegale rusmidler, jo mer gruppepress føler ungdommen (Musher-Eizenman, 2003). Siraj et al. (2021) har også studert risikoatferd hos ungdom, men assosiert med spenningssøking. Funnene tydet på at spenningssøking var positivt korrelert med risikoatferd hos ungdom. Påvirkninger fra jevnaldrende viste seg også i denne studien å være positivt korrelert med risikoatferd hos ungdom. Videre viste studien at gutter skåret høyere i spenningssøking og risikoatferd sammenlignet med jenter, og hadde dermed større sannsynlighet for å engasjere seg i farlig oppførsel. Jentene skåret derimot høyere på jevnaldrendes innflytelse sammenlignet med gutter. Totalt sett viste studien at ungdom som var spenningssøkende og sterkt påvirket av sine jevnaldrende, hadde større sannsynlighet for å delta i risikofylt atferd (Siraj et al., 2021). Siraj et al. (2021) knytter funnene sine opp mot mediepåvirkning. Medieindustrien viser skildringer av usunne aktiviteter og risikofylt atferd som ikke har noen konsekvenser, og som dermed kan motivere og oppmuntre ungdommer til å delta i risikofylte aktiviteter (Siraj et al., 2021).

Motyka og Al-Imam (2021) har utarbeidet en oversiktsartikkel over hvordan illegale rusmidler blir fremstilt i populærkultur, og hvilken påvirkning det har på publikum. De så at massemedier kan både fremme god helse, men også fostre aktiviteter som har negativ innvirkning på helse. Flere studier viste at ungdommers risikoatferd var knyttet til eksponering for narkotikaliberalt innhold i filmer og serier, musikk og mer. Å se eller høre kjente og populære personer sine erfaringer med narkotika hadde også stor betydning (Motyka & Al-Imam, 2021). En studie som undersøkte påvirkningen av scener med narkotikabruk i media, fant at narkotikabruk i massemedieinnhold påvirket respondentenes beslutning om å bruke stoffene selv (Odhiambo, 2014). Narkotikabruk har blitt vist i filmer og serier i flere tiår, og stoffene som oftest avbildes er kokain, cannabis, LSD, metamfetamin og heroin (Beullens et al., 2012). Det blir avbildet i filmer og serier sett av både internasjonalt og nasjonalt publikum. Flere studier viste hvordan nasjonale filmpresentasjoner av narkotikabruksscener ofte kunne gjenspeile bildet av narkotikabruken i et bestemt land (Castaldelli-Maia et al., 2013; Hunt et al., 2011; Kollath-Cattano et al., 2016). Ifølge en annen studie reflekterer filmer og serier med episoder med narkotikabruk det som skjer i samfunnet, for eksempel at i vestlige land eksperimenterer flere og flere tenåringer med narkotika, mens tobakkrøyking avtar (Castaldelli-Maia et al., 2021). I enkelte scener blir øyeblikket med narkotikainntak attraktivt skildret med fargerike opplevelser, noe som kan vekke oppsikt for den tilsynelatende spennende aktiviteten (Braiker, 2013). De illegale rusmidlene blir også ofte assosiert med rikdom, godt humør, fest, seksuell aktivitet og sosialt liv, noe som kan skape enda større interesse (Herd, 2008; Christenson et al., 2012; Hall et al., 2013). Et eksempel er serien “Breaking Bad”, hvor Brian Braiker (2013) mener metamfetaminbruk ble bedre markedsført enn noen gang. Slike serier og filmer spiller en rolle for endring i rusoppfatninger, og kan påvirke atferden til mottakerne av innholdet (Braiker, 2013).

Motyka & Al-Imam fant også at ungdommer som var på nettsider, lyttet til musikk og så på filmer med liberale narkotikafremstillinger, hadde større sannsynlighet for å bruke narkotika (Motyka & Al-Imam, 2021). Bare å regelmessig bruke tid på sosiale medier, ga større sannsynlighet for å engasjere seg i ulik risikoatferd, inkludert cannabisbruk (Miliano et al., 2018). Musikk kan også være med på å påvirke holdninger til rusmidler (Primack et al., 2008). Kjente og populære personer så også ut til å kunne påvirke helseatferden til sine beundrere, og gjorde dem til tilhengere av deres foretrukne aktiviteter (Just et al., 2016). I Just et al. (2016) sin studie bekreftet ungdommer at til tross for at de visste at atferden til

deres idoler var risikofylt, kopierte de aktivitetene de observerte uten å reflektere over det (Just et al., 2016).

3.2.4 Holdninger til og normalisering av narkotika

Flere har forsket på sammenhengen mellom holdninger og narkotikabruk (Järvinen & Østergaard, 2011; Barkin et al., 2002; Botvin et al., 1995; Power et al., 1996). Järvinen og Østergaard (2011) er blant dem, og har utført en studie i Danmark ved å nytte både undersøkelsesdata og fokusgruppeintervju. Både den kvantitative og kvalitative analysen endte opp med å vise sammenheng mellom unges oppfatning av illegale rusmidler som risikofylte versus lystbetonte og deres erfaringer med rus. Dersom en ungdom selv har brukt et stoff, eller har venner som har brukt det, er ungdommen mer tilbøyelig for å fremstille det aktuelle stoffet som trygt eller forbinde det med nytelse, i stedet for fare. Det er likevel ikke bare slik at positive holdninger er en konsekvens av rusopplevelser, men rusopplevelser kan også være en konsekvens av positive holdninger. Personer som har positive holdninger til illegale rusmidler, viste seg å være mer tilbøyelige til å faktisk bruke dem og til å søke vennskap med andre som har lignende holdninger. Egen og venners bruk av illegale rusmidler kan igjen medføre en styrket oppfatning om at rusbruk er trygt og lystbetont (Järvinen & Østergaard, 2011). Et annet mønster som ble synlig for Järvinen og Østergaard (2011) gjennom analysen, var sammenhengen mellom ungdommers holdninger til og erfaringer med narkotika, og drikking og fest. Det var de mest aktive festdeltakerne og drikkere som hadde de mest positive holdningene til og mest erfaring med narkotika. Drikking og narkotikabruk gikk ofte hånd i hånd. Det var dermed mindre sannsynlighet for at en ungdom som ikke drakk alkohol brukte illegale rusmidler, enn en ungdom som drakk to til tre ganger i måneden. Det viste seg også at ungdommer prøvde å påvirke hverandres rusoppfatninger, ved å fortelle om egne og/eller andres positive erfaringer (Järvinen & Østergaard, 2011).

For å finne ut av holdningers påvirkning på både nåværende og fremtidig narkotikabruk, gjennomførte Barkin et al. (2002) en undersøkelse på 7. klassinger i USA. Det viste seg at elevene som rapporterte en mer positiv holdning til narkotikabruk, rapporterte hyppigere nåværende og forventet fremtidig bruk. Dataene indikerte også at ungdommene oppfattet at andre jevnaldrende brukte mer rusmidler enn elevene faktisk rapporterte. Ungdommer kan dermed oppleve at rusbruk er vanlig og derfor anse det som normativ atferd, selv om det ikke

er det. Bare 10 % av elevene rapporterte at de så på rusmiddelbruk som kult, en måte å få flere venner på, eller en måte å ha det mer moro på. Det kan dermed være at det ikke er bildet av å være "kul" som får ungdommer til å bruke rusmidler, men heller ideen om at alle andre gjør det og at de ikke ønsker å stå utenfor det "normale" ungdommer gjør. Dataene viste også viktigheten av å endre tilnærmingen til å fokusere på å endre atferd fremfor kunnskap (Barkin et al., 2002). Forskning har indikert at holdninger og atferd er nært beslektet, men mindre knyttet til kunnskap (Botvin et al., 1995; Barkin et al., 2002). Power et al. (1996) forsket også på ungdommers holdninger til illegale rusmidler, og fikk et annet interessant funn. De bemerket seg hvordan sprøytebruk og heroinbruk ble stigmatisert og hånet av gruppen med unge mennesker som selv brukte partydop. Det viste seg også at disse ungdommene hovedsakelig avgrenset narkotikabruken til helgene, og tok regelmessige pauser mellom bruken (Power et al., 1996). Endringer i ungdommers generelle holdninger til illegale rusmidler kan knyttes til spørsmålet om en normalisering.

Van den Bos et al. (2022) har undersøkt om narkotikabruk har blitt normalisert blant studenter i Nederland. Studien hadde fokus på det som var de tre mest populære illegale rusmidlene blant studentene der: ecstasy, kokain og amfetamin. Når det var snakk om tilgjengelighet, viste studien at studenter anså det som enkelt å anskaffe seg ulovlige rusmidler, både billig og raskt. Selv de som aldri hadde brukt narkotiske stoffer før, visste hvordan de kunne tilegne seg de. Høyt forbruk blant studentene ble også funnet. En av tre elever hadde prøvd ecstasy, mens en av syv hadde prøvd kokain eller amfetamin. Både brukere og ikke-brukere anså det som akseptabelt å prøve ecstasy, men færre anså det som akseptabelt å prøve kokain eller amfetamin. Det viste seg også at studentene hadde nøyaktig kunnskap om effektene og risikoene av ecstasy, kokain og amfetamin. Likevel hadde flertallet av studentene imøtekommende holdninger til sporadisk narkotikabruk av medstudenter. Det ble ikke like akseptert med hyppig bruk. Narkotikabruk i offentlighet og med fremmede var også mindre utbredt enn i settinger med likesinnede. Studentene viste seg likevel å snakke åpent om narkotikabruken sin med venner og medstudenter. Det var dog mindre åpenhet med familie, fremmede, lærere og studentveiledere. Det indikerte at studentene ikke opplevde å snakke om narkotika som helt allment akseptabelt (van den Bos et al., 2022). Alt i alt viste van den Bos et al. (2022) sin studie at illegale rusmidler ikke var helt normalisert, men delvis. Ungdommenes aksept var avhengig av type stoff, bruken og brukerne. Ecstasy var mer normalisert enn kokain og amfetamin, sporadisk bruk var mer normalisert enn hyppig bruk, og narkotikabruk var mer vanlig blant mannlige studenter enn

kvinnelige (van den Bos et al., 2022). I de fleste andre europeiske land og i USA er dog kokain det mest populære partydopet blant unge voksne (Arria et al., 2017). Ytterligere forskning har også vist at illegale rusmidler hovedsakelig er tilgjengelige og blir brukt og akseptert på fest (Parker et al. 2002; van den Bos et al. 2022).

Noen lignende funn gjenspeiles i Duff (2005) sin studie på normalisering av illegale rusmidler. 379 mennesker deltok i studien, hvor nesten alle hadde drukket alkohol regelmessig og over halvparten hadde brukt illegale rusmidler den siste måneden. Denne studien viste, i likhet med van den Bos et al. (2022) sin, at narkotika var lett tilgjengelig (Duff, 2005; van den Bos et al., 2022). I studien til Duff (2005) påstod deltakerne som selv ikke hadde brukt narkotika, at det var enkelt å få tak i og at de regelmessig fikk muligheten, selv om de ikke tok opp tilbudet. Både brukere og ikke-brukere mente at narkotikabruk har blitt en normal del av å dra på fest. Flertallet hadde ikke kritiske eller negative holdninger i forhold til andres rusbruk. De fleste brukte slike stoffer selv, og så vennene deres bruke dem (Duff, 2005). Duff (2005) konkluderte med at narkotikabruk var blitt en veldig “mainstream”-aktivitet, som få assosierer med avvik og kriminalitet (Duff, 2005).

3.3 Sammenfatning

Forskning har vist at bruken av illegale rusmidler blant ungdommer har økt noe, både nasjonalt og internasjonalt. Flere studier antyder at illegale rusmidler var lett tilgjengelige for de fleste ungdommer, inkludert for de som ikke hadde brukt det selv. Videre viste andre studier hvorfor det kan utgjøre et folkehelseproblem, da bruk kan medføre en rekke negative konsekvenser. Å bruke illegale rusmidler er risikofyllt og kan gi alvorlige konsekvenser, både på kort og lang sikt. Det viste seg å kunne være risikofyllt å bruke narkotika bare én gang også. Litteraturen belyste likevel at ungdommer brukte illegale rusmidler, selv om de oppfattet det som risikofyllt. Studier som har belyst opplevde positive effekter av narkotikabruk, kan bidra til forståelse for hvorfor noen ungdommer velger å bruke illegale rusmidler selv om de har kunnskap om risiko.

Flere risikofaktorer var assosiert med narkotikabruk blant ungdom. Bare å være ungdom ga i seg selv høyere risiko for bruk. Forskning tydet på at mange ungdommer startet med å bruke lovlige rusmidler som alkohol og tobakk, og etter hvert gikk over til å bruke illegale

rusmidler også. Bruken viste seg også å ofte være knyttet til fest. Når det kom til ungdommers risikoatferd, ble det i flere studier funnet å være assosiert med både høy sosial status og popularitet, spenningssøking, gruppepress og massemedia. Forskning tydet på at massemedia kunne ha stor innvirkning på ungdommers holdninger til og bruk av illegale rusmidler. Holdninger og bruk er angivelig sterkt tilknyttet hverandre. Flere internasjonale studier indikerte at mange ungdommer hadde positive holdninger til andres og egen bruk. Det var likevel ikke betingelsesløst, men avhengig av type stoff, bruken og brukeren. Noen typer stoff ble mer akseptert enn andre, sporadisk bruk ble mer akseptert enn hyppig og gutters bruk ble mer akseptert enn jenters.

3.4 Kunnskapshull og problemstilling

Litteraturgjennomgangen indikerte samlet sett mangelfull forskning på temaet ungdom og partydop. Store deler av forskningen på feltet så ut til å være rettet mot cannabisbruk, og det var generelt lite forskning i norsk kontekst. Hensikten med denne studien er dermed å fylle det beskrevne kunnskapshullet. Studien tar sikte for å gi innsikt i ungdommers holdninger, synspunkter og oppfatninger knyttet til partydop. Spørsmålet om en normalisering av narkotika i norsk sammenheng, vil også belyses gjennom oppgaven. Formålet med studien er å innhente og frembringe kunnskap om hvordan man kan forstå og forutse ungdommers bruk av partydop, for å kunne utvikle helsefremmende og forebyggende arbeid rettet mot ungdom. Problemstillingen lyder dermed som følger:

«Hvordan kan vi forstå ungdommers holdninger til bruk av partydop?»

Jeg har utarbeidet tre forskningsspørsmål som skal hjelpe meg å finne svar på problemstillingen min:

1. Hvordan beskriver ungdommer bruken av partydop?
2. Hvilke holdninger har ungdommer til andres bruk av partydop?
3. Hvilke faktorer påvirker ungdommers bruk av partydop?

4 Metode

Dette kapitlet tar for seg studiens epistemologiske forankring, valg av forskningsdesign og metodisk tilnærming. Under vil forskningsprosessen beskrives fra start til slutt, derav inkluderes planlegging, rekruttering og datainnsamling. Videre vil verktøyene som ble brukt til dataanalyse gjøres rede for. Siste del av kapitlet vil handle om kvalitetssikring og etiske overveielser.

4.1 Vitenskapsteori

Hvilket vitenskapsteoretiske perspektiv man forsker under vil påvirke forskningsprosessen, og blir sentralt i forhold til valg av metode. Vitenskapsteori og metode utgjør to ulike nivåer. Det vitenskapsteoretiske ståstedet man velger, sammen med problemet man utforsker, blir selve grunnlaget for valg av metode (Nielsen et al., 2021, s. 96).

4.1.1 Vitenskapsteoretisk forankring

Denne studien vil være forankret i den fortolkende samfunnsvitenskapen. Den fortolkende samfunnsvitenskapen handler ifølge Neuman (2014) om å forstå opplevelser og kontekster. Ut ifra dette paradigmet antar man at det ikke finnes en åpenbar virkelighet. Den sosiale virkeligheten består av mennesker som skaper tolkninger og mening gjennom deres daglige sosiale interaksjon. Virkeligheten er dermed slik som mennesket oppfatter og erfarer den, og kan dermed være ulik for alle (Neuman, 2014, s. 101). Siden virkeligheten kan være ulik for alle, kan vi ifølge den fortolkende samfunnsvitenskapen bare finne den ved å undersøke og studere individ, grupper og fenomen, og ved å finne meninger og sammenhenger (Neuman, 2014, s. 102).

I denne oppgaven er hensikten å få en dypere forståelse for ungdommers tanker omkring og holdninger til illegale rusmidler. Med utgangspunkt i det ble den fortolkende samfunnsvitenskapen vurdert som passende å ta utgangspunkt i, for å kunne utforske deres tanker, opplevelser og erfaringer. Ut fra dette vitenskapsteoretiske perspektivet, vil det ungdommene ser og opplever i den sosiale verden anses være sosialt konstruert. Det er likevel ekte for dem, og har dermed reelle konsekvenser. Det er deres opplevelser som danner virkeligheten, og dermed grunnlaget for denne oppgaven. Noe av det viktigste med

utgangspunkt i den fortolkende samfunnsvitenskapen vil derfor være å finne ut hvordan ungdommene opplever verden. Målet her vil være å forstå og tolke betydningene i menneskelig atferd, gjennom å utforske ungdommers holdninger til bruk av illegale rusmidler (Neuman, 2014, s. 101). Mitt valg av vitenskapsteoretisk perspektiv vil ha stor betydning for utformingen av studien videre, og resten av oppgaven må ses i lys av de filosofiske antagelsene det fortolkende paradigmet medfører.

4.2 Forskningsdesign

Forskningsdesign er den overordnede rammen for studien. Det er en plan for gjennomføringen av prosjektet, og inkluderer valg av metodisk design og metodiske verktøy (Nielsen et al., 2021, s. 124).

4.2.1 Kvalitativt design

Den fortolkende samfunnsvitenskapen er sterkt knyttet til kvalitativ forskning, og dermed ble kvalitativt design et naturlig valg for denne studien (Creswell & Poth, 2018, s. 7). Kvalitativt design er en naturalistisk, fortolkende, induktiv og fremstående tilnærming til studiet av menneske, fenomen, sosiale situasjoner og prosesser. Kvalitativt design er som en overordnet kategori som det finnes ulike tilnærminger, metoder, metodologier og forskningsstrategier innenfor (Yilmaz, 2013). Et av hovedtrekkene ved kvalitative studier er at det er mer fokus på å forstå enn å forklare. Fremgangsmåten her er heller induktiv (eksplorerende og empiridrevet) enn deduktiv (teori- og hypotesedrevet). Ifølge Creswell og Poth (2018) gjør vi kvalitativ forskning fordi et problem må utforskes. Her er problemet holdninger til narkotikabruk blant ungdommer i Norge. Jeg ønsker å få en kompleks og detaljert forståelse av dette problemet, og derfor er kvalitativt design et passende valg (Creswell & Poth, 2018, s. 42). Innenfor kvalitativt design, er det dog flere mer spesialiserte metodiske tilnærminger å velge mellom.

4.2.2 Fenomenologisk-hermeneutisk tilnærming

Til denne studien har jeg valgt å bruke en fenomenologisk-hermeneutisk tilnærming som strategi. Målet mitt er å få økt forståelse av ungdommers levde erfaring, og derfor er det et passende valg. Fenomenologi og hermeneutikk er to begrep som blir brukt hver for seg, men

også sammen. Creswell (2013) beskriver fenomenologisk-hermeneutisk tilnærming som en av flere ulike typer av fenomenologi (Creswell, 2013, s. 79). Fenomenologi er læren om fenomen, mens hermeneutikk er læren om fortolkning. En fenomenologisk-hermeneutisk tilnærming handler dermed om å tolke et fenomen (Dalland, 2020, s. 48). Fenomenet jeg vil prøve å forstå er ungdommers holdninger til bruk av partydop. Et av utgangspunktene for en slik tilnærming, er at virkeligheten består av menneskers opplevelser, erfaringer, følelser, tanker, idéer, motiver, mening, uttrykk og produkter. Kunnskapen innenfor tilnærmingen blir regnet som dynamisk og foranderlig, av den grunn at kunnskapen blir konstruert av mennesker. Man skal leve seg inn i den måten mennesker tenker, føler og handler på. Deretter skal man forsøke å forstå og gi mening (Nielsen et al., 2021, s. 97). Et annet kjennetegn ved denne tilnærmingen er at man ofte studerer flere individ som har delt erfaring (Dalland, 2020, s. 48). Dette er enda en grunn til at tilnærmingen er passende for gjeldende studie.

4.2.3 Fokusgruppeintervju

Kvalitativt intervju er metoden som blir mest forbundet med fenomenologi, og derfor har det blitt anvendt i denne studien (Creswell & Poth, 2018, s. 104). Metoden er velegnet for å hente inn data om informanternes opplevelser, erfaringer og meninger knyttet til et gitt fenomen. Målet med metoden er å få et innenfra perspektiv på fenomenet som undersøkes, i form av informantenes subjektive synspunkter (Nielsen et al., 2021, s. 131). Intervju ble valgt som metode i denne studien, da det er en god måte å få innsyn i ungdommens opplevelser, meninger, definisjoner og konstruksjoner av virkeligheten (Punch, 2014, s. 144). Det vil kunne gi innblikk i deres meninger, synspunkt og holdninger knyttet til fenomenet narkotikabruk.

Det fins flere typer intervju, men fokusgruppeintervju ble vurdert som best egnet for denne studien. Dette er en form for gruppeintervju, hvor en samler flere informanter og diskuterer et gitt tema. Ifølge Jakobsen (2012) blir fokusgrupper gjerne brukt for å studere dominerende sosiale normer, holdninger, oppfatninger og erfaringer i en gruppe og om et problem, og dermed passer det å bruke i denne studien. Det deltakerne velger å si, gjenspeiler hva de anser som passende å si i gruppen. På den måten får en slik diskusjon heller frem holdninger som er sosialt konstruert enn holdninger som er individuelt formet (Jakobsen, 2012, s. 113).

Deltakere har en tendens til å kontrollere og balansere hverandre, noe som luker ut falske

eller ekstreme synspunkter (Flick, 2014, s. 243). Det er i tillegg en rask og effektiv måte å samle inn data på gruppenivå (Tjora, 2017, s. 123). Fokusgruppeintervju brukes gjerne for å innhente mange opplysninger på kort tid. Deltakerne i gruppen får mulighet til å inspirere hverandre, da de samtaler med hverandre og ikke bare intervjuer. Fokuset her er mer på diskusjonen og samhandlingen i gruppen, og metoden har blitt valgt for å ha fokus på gruppen som gruppe. Ved å anvende fokusgruppeintervju som metode får man se hvordan gruppedeltakerne snakker seg frem til, eller ikke snakker seg frem til en felles forståelse om et gitt tema (Nielsen et al., 2021, s. 132). Dataene som er mulig å hente ut fra en fokusgruppe ville dermed vært mye mindre tilgjengelige uten interaksjonen som finnes i en gruppe (Punch, 2014, s. 147). Deltakerne i en fokusgruppe påvirker og blir påvirket av hverandre, akkurat som i livet ellers. Dette gir data som er naturlige og reelle (Krueger & Casey, 2009, s. 7).

Når man skal gjennomføre et fokusgruppeintervju, må man tenke over to ting: antall grupper og type grupper. Et fokusgruppeintervju kan være usedvanlig tidkrevende å transkribere og analysere, og man bør dermed ikke velge å gjennomføre flere enn man har tid til å bearbeide (Nielsen et al., 2021, s. 149). For denne studien var tanken helt fra start å skulle gjennomføre fire fokusgruppeintervjuer. Jeg regnet det som sannsynlig at jeg da ville få hentet inn nok data, i tillegg til at det ikke ville være for tidkrevende å bearbeide. Når det kom til størrelse på gruppene, valgte jeg at det skulle være minst fire og maks åtte deltakere i hver gruppe. Tre av intervjuene endte opp med å bestå av fem deltakere hver, mens det siste bestod av fire. Overordnet kan vi skille mellom to typer grupper: homogene og heterogene. Gruppene jeg samlet var homogene, da de lignet hverandre på flere måter. De var alle ungdommer på videregående skoler, på samme alder. I tillegg var gruppene homogene i forhold til kjønn, da to av fokusgruppene bestod av bare gutter og to av bare jenter. I homogene grupper vil det ofte være enighet mellom deltakerne, noe som kan gi en mer nøyaktig forståelse av hva gruppen som helhet tenker om det undersøkte fenomenet. Ulempen her er at diskusjonene kan mangle dynamikk og bli slappe, da alle er enige og det mangler ulike synspunkter (Nielsen et al., 2021, s. 149). Min rolle under fokusgruppeintervjuene var å muliggjøre den sosiale samhandlingen, ved å stille igangsettende spørsmål som la opp til diskusjon. Samhandlingen i en fokusgruppe skal først og fremst foregå mellom deltakerne i gruppen, mens intervjuer i hovedsak styrer ordet. Det er essensielt å styre diskusjonen slik at alle får formidlet sine synspunkter, meninger og erfaringer med temaet (Nielsen et al., 2021, s. 148). Generelt kan

fokusgruppeintervju være en god metode å bruke for å hemme forskerens autoritet, og heller la deltakerne ta over og eie intervjurommet (Jakobsen, 2012).

4.3 Datainnsamling

Datainnsamlingen startet i september 2022, og ble avsluttet i november 2022. Den bestod av fire intervjuer, med til sammen 19 deltakere fra 3 ulike skoler. Følgende delkapittel redegjør for datainnsamlingsprosessen.

4.3.1 Utvalg

Det er to ulike hovedstrategier for å avgrense et prosjekt. For denne studien ble det valgt å plukke ut eller invitere deltakere til undersøkelsen ut fra spesielle kriterier, dermed et kriterieutvalg. Dette ble vurdert som mest passende da jeg ønsket å studere noe som er knyttet til deltakerne, og deres erfaringer og opplevelser (Tjora, 2017, s. 40). Mer spesifikt ønsket jeg å inkludere ungdommer på videregående skoler, da de trolig delte erfaringer som kunne bidra til å belyse problemstillingen min. Det jeg ønsket å utforske var deres tanker omkring festkultur og rusbruk, og hvilke holdninger de hadde til illegale rusmidler. For å få tak i ungdommer med flest mulig opplevelser og erfaringer knyttet til festkulturen, ble et av inklusjonskriteriene at elevene skulle gå i tredje klasse. Disse har gått på videregående lengst, og kunne dermed tenkes å ha størst innblikk i festkultur. I tillegg er elevene på det tredje kullet nærmest russetiden, som kan medføre noen erfaringer rundt det også. I starten av prosjektet var det en tanke å rekruttere deltakere gjennom såkalte “russebusser”, da medlemmene her kunne tenkes å ha et ekstraordinært innsyn i festkulturen og russekulturen. Det ble likevel bestemt at deltakerne skulle rekrutteres helt tilfeldig fra tilfeldige skoler i Norge. Da kan man vite at resultatene stammer fra tilfeldige utplukkete, som kan representere nesten en hvilken som helst ungdom i Norge.

Gjennomføring av intervjuer er tidkrevende arbeid, og produserer store mengder data som skal etterarbeides og analyseres. Dermed må man ved utvalg ta hensyn til tilgjengelige ressurser (Tjora, 2017, s. 39). Fire fokusgruppeintervjuer ble vurdert som gjennomførbart å bearbeide med tidsbegrensningene et masterprosjekt medfører. Det ble bestemt at to av intervjuene skulle bestå av gutter, og to av jenter. Dette var for å kunne se eventuelle ulikheter mellom kjønnene. I utgangspunktet skulle alle deltakerne være 18 år, men da noen i

årskullet ikke var fylt 18 enda, endte det med noen deltakere på 17 år på intervjutidspunktet. For å få enda en faktor å kunne sammenligne ut fra, så ble det valgt ut to grupper med elever fra privatskole, og to fra offentlige skoler. En gruppe med gutter og en gruppe med jenter på hver.

4.3.2 Rekruttering

I noen sammenhenger hvor man skal rekruttere deltakere til intervju, kan en innbydelse via e-post fungere godt (Tjora, 2017, s. 136). Dette var strategien jeg gikk for når jeg skulle rekruttere deltakere til denne studien. For å nå ut til elever som gikk på videregående, tok jeg direkte kontakt med ulike skoler per e-post. Slik ble jeg satt i kontakt med ulike avdelingsledere og lærere, som var villige til å hjelpe meg med rekruttering. Jeg fortalte om prosjektet via e-post eller telefon, og sendte over informasjonsskriv for de til å gjennomgå. Vedkommende fikk deretter på plass informanter til intervjuene, ut fra inklusjon- og eksklusjonskriteriene jeg hadde informert om. Det endelige utvalget bestod av 19 elever, derav 10 jenter og 9 gutter. Jeg anså 19 informanter som tilstrekkelig for å innhente nok kunnskap og synspunkter til å kunne belyse forskningsspørsmålene og dermed problemstillingen min. 4 ulike fokusgruppeintervjuer ble også vurdert som håndterbart i forhold til transkribering og analyse av data. Når informantene var på plass, ble det avtalt sted og tidspunkt for de ulike intervjuene.

4.3.3 Utvikling av intervjuguide

Videre utviklet jeg intervjuguide, ut fra forskningsspørsmålene jeg ønsket å besvare (se vedlegg 3). Jeg startet med noen åpne spørsmål, om festkulturen blant ungdommer i dag. Dette var for å sette diskusjonen i gang (Nielsen et al., 2021, s. 157). Deretter inkluderte jeg mer utforskende, men også spesifikke oppfølgingsspørsmål, som kunne gi data til å besvare forskningsspørsmålene. Intervjuguiden ble først revidert av veileder. Deretter gjennomførte jeg et pilotintervju, der jeg fikk testet om spørsmålene i intervjuguiden var forståelige for informantene, om de åpnet for diskusjon og om de var dekkende for forskningsspørsmålene jeg ønsket å besvare. I tillegg fikk jeg utforsket om jeg hadde passende antall spørsmål i forhold til tiden jeg tenkte intervjuene skulle ta (Nielsen et al., 2021, s. 141). Dette pilotintervjuet ble ikke inkludert i studien, men intervjuguiden ble revidert igjen etter gjennomførselen av det. I etterkant av det første reelle intervjuet som ble gjennomført, ble

intervjuguiden igjen revidert. Da oppdaget jeg nye interessante aspekter, som jeg la inn flere oppfølgingsspørsmål basert på. Et moment som ble oppdaget var ulikheter i bruksmønster blant jenter og gutter, og det ble dermed lagt inn spørsmål som kunne belyse dette. Hvert intervju ble avsluttet med et utgangsspørsmål, for å se om det var noe som manglet eller om deltakerne hadde noe å tilføye. Dette fungerte som en avrunding av intervjuet (Nielsen et al., 2021, s. 157).

4.3.4 Intervjuprosessen

Alle intervjuene ble gjennomført på grupperom på deltakernes skoler, da det ble vurdert som den mest praktiske løsningen. Rommene var avskjermet, og uten forstyrrende elementer. Elevene hadde fått noe informasjon om undersøkelsen på forhånd, men fikk utdelt informasjonsskriv først under intervjuene. I informasjonsskrivet inngikk informasjon om formålet med studien, og hva informantenes deltakelse innebar (se vedlegg 1). Elevene fikk lese skjemaene, før den viktigste informasjonen ble gjengitt muntlig. Den viktigste informasjonen inkluderte formålet med studien, og informantenes rett til å trekke tilbake samtykket sitt eller trekke tilbake noe de hadde sagt. Alle deltakerne ga deretter sitt samtykke til å delta i studien, ved å signere hvert sitt samtykkeskjema (se vedlegg 2). Alle intervjuene ble tatt opp med båndopptaker, også etter elevenes samtykke.

Vi tok oss litt tid før intervjuene startet til å drikke brus og til å spise kjeks og kake. Dette ble medbragt i håp om å skape en trygg og god atmosfære. Når alle hadde forsynt seg, informerte jeg om generelle spilleregler for fokusgruppeintervjuer. Blant dem var at hovedpoenget med fokusgruppeintervju er at deltakerne skal få diskutere seg imellom, og at man gjerne kan følge opp det andre har sagt eller fortelle om man er enig eller uenig (Nielsen et al., 2021, s. 157). Jeg informerte om at det ikke finnes riktige eller gale svar, og at alle skulle få dele sine synspunkter og meninger. Når deltakerne var klare, startet jeg båndopptakeren samtidig som jeg informerte om det. Intervjuene startet med en runde hvor alle delte navn, alder og skole. Dette ble utført for å kunne skille stemmene til de ulike informantene når jeg hørte gjennom lydopptaket i ettertid. Intervjuguiden ble deretter fulgt resten av intervjuet. Selve lydopptakene av intervjuene endte opp med å vare fra 45 til 60 minutter. Jeg skrev ned punkter og spørsmål som dukket opp underveis i intervjuet, som deretter ble gjenopptatt mot slutten av intervjuene. Etter intervjuene ble avsluttet, noterte jeg meg alle inntrykk og tanker

jeg hadde i etterkant. Dette ble gjennomført for å kunne anvende tankene, perspektivene og synspunktene under analyseprosessen.

4.4 Bearbeiding av datamaterialet

Analyse danner bro mellom empiri og teori/metode, ved å binde de to delene sammen.

Gjennom analyse får man systematisert empirien ut fra en særskilt teoretisk vinkel.

Analyseprosessen kan angripes på mange måter, og det er ingen standardmetode for analyse av kvalitative data. Det er heller mange ulike metoder og strategier for bearbeiding av kvalitative data, hvor man må ta stilling til de ulike tilnærmingene og avgjøre hvilken som passer best for studien (Nielsen et al., 2021, s. 179). De ulike tilnærminger har ulike fokus. For denne studien var det ønskelig å ha fokus på mening, og valget falt dermed på tematisk analyse (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 228).

4.4.1 Tematisk analyse

Tematisk analyse regnes som en grunnleggende analysemetode. Ifølge Braun og Clarke (2006) er det den første analysemetoden enhver forsker bør lære seg, da den gir kjernekompetanse som alltid vil komme til nytte. Det er også en fleksibel tilnærming, som passer seg å bruke for studenter og personer som ikke er spesielt kjent med kvalitativ forskning. Metoden er fleksibel fordi den gir relativt stor teoretisk frihet. Tematisk analyse kan anvendes uavhengig av teori og epistemologi, og kan dermed brukes på tvers av ulike teoretiske og epistemologiske tilnærminger. Den kan også bli brukt til å gjøre ulike ting, men jeg har valgt å bruke den til å rapportere deltakernes erfaringer, meninger og virkeligheter (Braun & Clarke, 2006).

Tematisk analyse handler om å identifisere, analysere og rapportere mønster, eller tema, på tvers av datamateriale (Flick, 2014, s. 421). Slik organiserer og beskriver metoden datasettet en har. Jeg brukte tematisk analyse til å gå gjennom de kvalitative dataene jeg hadde samlet, og finne felles tråder. Disse kategoriserte jeg inn i koder, som igjen falt under ulike tema. Braun og Clarke (2006) deler analyseprosessen inn i 6 deler, som jeg jobbet meg gjennom. Fasene er:

- 1) Å gjøre seg kjent med data
- 2) Å generere innledende koder

- 3) Å lete etter tema
- 4) Å gjennomgå tema
- 5) Å definere og navngi tema
- 6) Å produsere forskningsrapporten

(Braun & Clarke, 2006, s. 87)

4.4.2 Transkripsjon

Det første trinnet i tematisk analyse er å gjøre seg kjent med data. Jeg ble først kjent med data i selve intervjuene, da jeg gjennomførte de selv. Deretter hørte jeg gjennom lydopptakene av intervjuene, og transkriberte de. Å transkribere fokusgruppeintervju kan være utfordrende fordi det kan være vanskelig å skille deltakernes stemmer fra hverandre, og fordi deltakere kan avbryte hverandre eller snakke samtidig (Nielsen et al., 2021, s. 152). Av den grunn ble jeg nødt til å lage noen transkripsjonsregler. Det ble bestemt at visse parenteser skulle inkluderes når noe var utydelig, noen snakket i munnen på hverandre og når noen ble avbrutt. Et eksempel er parenteser (overlappende tale) som ble brukt da flere snakket samtidig. Under transkripsjonen ble hver deltaker omtalt med ulike tall. Det ble nødvendig å inkludere egne tall for når det var uvisst hvem som snakket, og når flere snakket i kor. Ellers valgte jeg å transkribere intervjuene ordrett, og inkluderte pauser, trykk på ord og latter for å kunne få best mulig forståelse av dataene. Ordlyder som “øh” og “ehm” ble også inkludert under transkripsjonen. Sitatene som endte med å bli brukt i resultatdelen ble omdannet til skriftspråk, og dermed ble ordlyder fjernet for å gjøre de mer leservennlige.

4.4.3 Koding og kategorisering

Koding og kategorisering er tematisk analyses neste trinn, og jeg brukte dataprogrammet Nvivo gjennom denne prosessen. Denne fasen handler om å generere koder, og deretter finne, definere og navngi tema. Før man koder er det noen valg som må vurderes og diskuteres, da det er flere måter å gjøre tematisk analyse på også (Braun & Clarke, 2006). Jeg valgte å gi en fyldig tematisk beskrivelse av så og si hele datasettet mitt, som gir en følelse av de viktigste temaene. Dette valgte jeg å gjøre ettersom jeg vurderte temaet mitt som et lite undersøkt område i norsk kontekst, og jeg kunne dermed ikke være sikker på deltakernes syn på emnet på forhånd. Dette kan ha medført litt mindre dybde, men det gir en rik total beskrivelse av temaet (Braun & Clarke, 2006). Jeg begynte dermed med å kode hele intervjuene inn i ganske

små og spesifikke koder, som sa meg noe om hva dataene handlet om. Tekstutdrag ble kodet med stor variasjon i mening, og kodene angikk helt ulike ting. Visse tekstutdrag ble plassert under flere koder, da de belyste flere ulike aspekter.

Etter koding er ifølge Braun og Clarke (2006) neste steg å lete etter tema. Et tema fanger opp noe som er relevant for å besvare forskningsspørsmålene, og representerer et mønster eller en mening i datasettet. Min forståelse og dømmekraft får betydning her, siden det er min oppgave å tolke hva som regnes som et tema. Temaer kan identifiseres på to ulike måter i tematisk analyse: på en induktiv og “bottom up” måte, eller på en teoretisk og “top down” måte (Braun & Clarke, 2006). Jeg valgte å bruke den induktive tilnærmingen, som innebar fokus på selve dataene og hva de fortalte meg. Ved å velge denne tilnærmingen får det teoretiske rammeverket mindre å si for analysen, selv om man aldri vil bli helt frigjort fra den teoretiske forforståelsen man har. Hovedgrunnen til at jeg valgte denne tilnærmingen var at jeg ikke ønsket å presse dataene mine inn i en forhåndsbestemt kodingsramme, men at jeg heller ville at kodingen skulle være datadrevet. Når jeg begynte å identifisere tema, oppdaget jeg at temaene belyste to overordnede moment. Jeg bestemte meg dermed for å finne tema, og deretter sortere de under to større og mer overordnede temaer. Etter å ha funnet tema, var neste steg å gjennomgå temaene (Braun og Clarke, 2006). Her ble mange av temaene mine reorganisert og slått sammen. Til slutt satt jeg igjen med syv tema fordelt under to større hovedtema. Neste steg var da å navngi temaene som var definert, noe som ble gjort ut fra meningen i dem (Braun & Clarke, 2006). Under vises en tabell med oversikt over de ulike temaene, med eksempler på koder fra de ulike temaene og tekstutdrag fra de ulike kodene.

Overordnet tema	Tema	Eksempler på koder	Eksempler på tekstutdrag
Narkotikabruk og holdninger	Tilgjengelighet og bruk	Bare en snap	“Og sånn før når man var mindre, så tenkte man jo sånn oi hvordan får de tak i sånne ting. Og så nå når vi liksom har blitt eldre, så er det jo bare å sende en snap”

	Normalisering og sosial aksept	Det er vanlig	“Jeg tror ikke du blir sett på på noen som helst måte. Det er bare vanlig.”
	Opplevd risiko	Å prøve en gang	“Over en viss periode så blir det jo skadelig for kroppen. Sånn å prøve en gang.. Det kan jo gå galt, men det går jo som oftest bra”
Faktorer som har betydning for narkotikabruk og holdninger	Tilhørighet og sosial status	Gruppepress	“Jeg tror det er gruppepress, og venner som liksom gjør at du har lyst til å prøve det ut du og”
	Festkultur og russetid	Å være på russebuss	“Kanskje de som er på buss og er på de russefestene hver helg, flere ganger om helgen, da vil jeg si det kanskje er 100 prosent sannsynlighet for at det er noe der”.
	Massemedia	Exit	“Tror det er mange som syns de der fra exit er ganske fete”
	Oppvekst og miljø	Familie	“Jeg har liksom hørt noen foreldre som tenker at hasj er greit, de har prøvd det selv og det går fint liksom”

4.5 Kvalitetssikring

Under dette delkapittelet diskuteres kvalitetskriterier innen kvalitativ forskning, og hva som har blitt gjort under prosjektet for å innfri disse. Ifølge og Guba og Lincoln (1982) er det fire kriterier som må være på plass for å sikre tillit til data. Kriteriene er credibility = troverdighet, transferability = overførbarhet, dependability = pålitelighet og confirmability = bekreftbarhet. Å sikre disse kriteriene handler mye om å bruke strenge datainnsamlingsteknikker og prosedyrer gjennom forskningsprosessen (Guba & Lincoln, 1982). Det er likevel mange mindre og mer spesifikke måter å sikre hver av de fire kriteriene på (Morse, 2015). Jeg vil nå presentere de, med fokus på hva jeg har gjort under prosjektet for å innfri de ulike kriteriene.

4.5.1 Troverdighet

For å innfri kriteriet om troverdighet, er det viktig at studien måler eller undersøker det som faktisk er tiltenkt, og at funnene samsvarer med virkeligheten (Shenton, 2004). Det er ifølge Shenton (2004) flere måter man kan sikre at dataene er troverdige på. Det første man kan gjøre er å ta i bruk forskningsmetoder som er godt etablerte i kvalitativ forskning, og vitenskap generelt. Å se på hvilken metode for datainnsamling og analyse som har blitt vellykket brukt i lignende prosjekter tidligere, kan være en fordel (Shenton, 2004). Dette gjorde jeg i starten av mitt prosjekt, og som forklart tidligere, vurderte jeg fokusgruppeintervjuer som best egnet metode for datainnsamling og tematisk analyse som passende analyseform. For å sikre troverdighet, skal man også være trygg på at de utvalgte informantene er typiske medlemmer av samfunnet eller den bredere gruppen en forsker på. Derfor må en passe på å unngå skjevhet i utvelgelsen av informanter (Guba & Lincoln, 1982). Selv prøvde jeg å unngå skjevhet i utvelgelsen, først og fremst ved å inkludere like mange jenter og gutter. Jeg valgte også å ikke oppsøke russebusser eller festmiljøer der det kunne tenke seg å være ungdommer med spesiell erfaring med rus. Jeg ville at utvalget skulle kunne representere en hvilken som helst ungdom. Shenton (2004) mener at troverdighet også kan skaffes ved å sikre ærlighet fra informantene som bidrar med data (Shenton, 2004). For å sikre ærlige og reelle data i denne studien, hadde jeg fokus på å informere alle informantene om at de ikke var pliktige til å delta, slik at dataene bare ville komme fra de som var genuint villige til å tilby data.

«Peerdebriefing» blir også regnet som betydelig for å sikre troverdige data. Dette er en diskusjon med forsker og en erfaren forsker, hvor en får mulighet til å utvide visjonen sin.

Her kan en diskutere alternative tilnærminger, teste ut spørsmål til intervju, motta råd om metodiske trinn, og bli gjort oppmerksom på mangler (Shenton, 2004). Dette brukte jeg veilederen min til, og slik fikk jeg gjennom hele prosjektet tilbakemeldinger og muligheter til å diskutere ulike valg gjennom forskningsprosessen. Jeg hadde også gode samtaler med studiekamerater hvor jeg fikk frigjort personlige følelser, angst og stress, som ellers kunne ha påvirket forskningen negativt. I følge Shenton (2004) er det også en styrke dersom en får mulighet til å få tilbakemelding på forskningsprosjektet fra for eksempel studiekamerater eller jevnaldrende (Shenton, 2004). Under prosjektet hadde vi et analyseseminar, der jeg fikk høre tanker og synspunkter fra mine studiekamerater når det kom til mine egne intervjuer og analyse av dem. Ellers fikk jeg tilbakemeldinger fra gode venner som så over oppgaven. I tillegg til det så evaluerte jeg også prosjektet selv, mens det utviklet seg, som Shenton (2004) mener er essensielt (Shenton, 2004). Guba & Lincoln (1982) anser likevel medlemssjekker som det viktigste for å styrke studiens troverdighet. I intervju tilfelle er det mennesker som er datakilden, noe som gjør det mulig å teste dataene (Guba & Lincoln, 1982). Under intervjuene gjorde jeg dette ved å spørre om jeg hadde forstått informantene riktig. Etter de hadde snakket om et tema, gjentok jeg det jeg tolket som deres svar på spørsmålet, og spurte om det var riktig. Slik kunne de svare nei dersom min tolkning var feil, for å forhindre uriktige data.

4.5.2 Overførbarhet

Innenfor kvalitativ forskning snakker man mer om overførbarhet enn generaliserbarhet (Shenton, 2004). Overførbarhet av kvalitative data handler om å sikre at funnene er brukbare for lignende situasjoner, omgivelser eller individer. Derfor kan lignende prosjekter som bruker de samme metodene, men er utført i andre miljø, være av stor verdi for å vurdere i hvilken grad funn kan være sanne for mennesker i andre miljø (Shenton, 2004). Det er særlig en ting som er viktig for å sikre overførbarhet, og det er «thick description», eller rike beskrivelser. Med rike beskrivelser menes det at man skal gi nok informasjon om forskningsprosessen til at leseren skal kunne få en forståelse av den, og vurdere om den er overførbar til en lignende kontekst (Guba & Lincoln, 1982). Kravene for overførbarhet har jeg først og fremst forsøkt å innfri ved å legge frem forskningsprosessen på en redelig og nøyaktig måte. Jeg belyser også forskningens begrensninger og mitt eget ståsted i løpet av oppgaven, og gjør rede for egen forforståelse. Å redegjøre for dette bidrar til at leseren kan vurdere min rolle som forsker, og hvordan den kan ha påvirket prosessen. Noe som likevel

kan være problematisk for overførbarheten, er faktumet at noe meg som forsker anser som uviktig og som ikke har blitt inkludert i studien, kan være kritisk i en leser sine øyne (Shenton, 2004).

4.5.3 Pålitelighet

Pålitelighet er sterkt knyttet til troverdighet, og å innfri kriteriene for å sikre troverdighet i praksis, vil gå et langt stykke i å sikre pålitelighet også (Shenton, 2004). Guba & Lincoln (1982) mener det viktigste her er at alle trinn og detaljer innenfor metodologi og metodeprosessen blir grundig beskrevet (Guba & Lincoln, 1982). Jeg har vist prosessen min gjennom grundige forklaringer og beskrivelser av utvalg, rekruttering, datainnsamling, og analyse av data. Gjennomføringen har dermed blitt forklart fra start til slutt, inkludert alle avgjørelser og vurderinger som har blitt tatt underveis. Ifølge Guba & Lincoln (1982) skal arbeidet beskrives så detaljert at det er mulig for andre å gjenta det (Guba & Lincoln, 1982). Jeg har forsøkt å gi en så transparent og nøyaktig beskrivelse av forskningsprosessen min som mulig.

4.5.4 Bekreftbarhet

Bekreftbarhet kan forbindes med objektivitet, da det skal sikre at data og funn ikke skyldes skjevhet blant deltakere eller forsker. Siden studier blir gjort av mennesker, er forskerens skjevhet helt uunngåelig. Det er likevel viktig at funnene så langt det lar seg gjøre er et resultat av informantenes erfaringer fremfor forskerens egenskaper og preferanser (Shenton, 2004). Jeg har prøvd å sørge for dette ved å avdekke min underliggende epistemologiske antakelse, min forforståelse, bakgrunn for temavalg og fordommer jeg hadde på forhånd. Noe annet som kan ha styrket bekræftbarheten på denne studien er bruk av båndopptaker og nøyaktig transkripsjon. Ifølge Guba & Lincoln (1982) bør alle tolkninger av data være rimelige og meningsfulle, og hvert funn skal kunne spores tilbake til originale data gjennom analysetrinnene. Derfor har jeg tidligere presentert et kodeskjema, som gir oversikt over temaene og kodene jeg identifiserte i analysen. Til slutt har jeg forklart hva jeg har gjort for å oppfylle kriteriene for kvalitet i forskning, som Guba & Lincoln (1982) har beskrevet som avgjørende (Guba & Lincoln, 1982).

4.6 Etiske overveielser

Som forsker må man være oppmerksom på ulike etiske implikasjoner rundt beslutningene man tar (Punch, 2014, s. 37). Etiske problemstillinger preger hele forløpet i en intervjuundersøkelse, og man bør ta hensyn til mulige etiske problemer fra starten av undersøkelsen og helt til den endelige oppgaven foreligger (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 97). De etiske implikasjonene og problemstillingene knyttet til denne studien vil nå gjøres rede for i påfølgende delkapittel.

4.6.1 Forskningsetikk

I kvalitativ forskning kan det være spenning mellom ønsket om å oppnå kunnskap og det å ta etiske hensyn (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 96). All forskning, inkludert all studentforskning, reguleres av visse etiske normer og verdier. Slik kan både forskere og studenter vite hva som er akseptabel og uakseptabel forskning (Furuseth & Everett, 2020, s. 27). Forskningsetikk kan defineres som “verdier, normer og institusjonelle ordninger som bidrar til å konstituere og regulere vitenskapelig virksomhet” (Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi, 2016, s. 8). Et sett forskningsetiske retningslinjer utgjør en stor del av forskningsetikken. Disse retningslinjene omfatter ansvar for individ og grupper som inngår i eller blir påvirket av forskningen, ansvar for god vitenskapelig praksis og ansvar for bruk av kunnskap i samfunn og miljø (Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi, 2016, s. 8). Når man utarbeider et forskningsprosjekt, er dette retningslinjer man må forholde seg til (Nielsen et al., 2021, s. 84). Disse retningslinjene kan ses på som konkretisering av generelle, anerkjente forskningsetiske normer. Disse normene skal sikre ansvarlig og etisk god forskning. Normene kan knyttes til ulike generelle prinsipper, som for eksempel prinsippet om respekt for mennesker. I Norge er det utviklet institusjonelle ordninger for ulike områder av forskningsetikken, men med ulik grad av lovregulering (Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi, 2016, s. 8).

4.6.2 Personvern

De fleste forskningsprosjekter som håndterer personopplysninger bør meldes og vurderes av Norsk senter for forskningsdata (NSD) før oppstart. NSD skal sikre at data om mennesker og samfunn hentes inn, lagres og deles på en trygg og lovlig måte (Norsk senter for

forskningsdata, u.å.). NSD har som oppgave å føre tilsyn med om personvernforordningen følges (Nielsen et al., 2021, s. 85). Siden denne studien samlet inn personopplysninger, og det skulle brukes båndopptaker under intervjuet, ble studien meldt til NSD. Tjenesten til NSD ble lagt ned under dette prosjektet, og ansvaret videreført til Sikt (Hansen, 2022). NSD vil likevel omtales i denne oppgaven, da det var tjenesten søknaden opprinnelig ble sendt inn til. Jeg sendte inn søknad om prosjektet i juli 2022, og fikk tilbakemelding i august 2022 (se vedlegg 4).

4.6.3 Fritt informert samtykke

Fritt informert samtykke handler om at alle deltakere har rett til beskyttelse og retten til å selv bestemme over sin deltakelse i forskningsprosjekter (Nielsen et al., 2021, s. 86). Alle over 16 år kan gi samtykke selv, og dermed kunne alle i denne studien det også (NSD, u.å.). Et slikt fritt informert samtykke krever først og fremst at deltakeren ikke utsettes for noen form for ytre press til å delta. Spørsmål om deltagelse skal være lett forståelig, og skrevet med enkelt og tydelig språk. I tillegg er det viktig at den det skal forskes på, har tilstrekkelig med kunnskap og informasjon om prosjektet og hva samtykket innebærer (Nielsen et al., 2021, s. 86). Forskningsdeltakerne skal for eksempel informeres om undersøkelsens overordnede formål (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 104). Alle deltakerne i denne studien mottok et informasjonsskriv før intervjuene (se vedlegg 1). Dette inneholdt informasjon om studiens formål, hva det innebar å delta, hvordan personvern ble opprettholdt og om at det var frivillig å delta. Et annet krav for fritt informert samtykke er at deltakeren skal vite at samtykket kan trekkes tilbake når som helst (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 104). Denne informasjonen var også inkludert i informasjonsskrivet. Når deltakerne i tillegg hadde mottatt denne informasjonen muntlig, signerte hver og en under på en samtykkeerklæring. Her bekreftet de at de hadde mottatt og forstått informasjonen om prosjektet, og at de samtykket til å delta (se vedlegg 2). Den viktigste informasjonen ble så gjengitt muntlig, før jeg spurte om de samtykket til at jeg tok opp lyden med båndopptaker.

4.6.4 Behandling og oppbevaring av personopplysninger

Konfidensialitet er et viktig forskningsetisk krav (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2018). De som deltar i prosjektet har rett til å forbli anonyme, og informasjon de har gitt skal ikke kunne spores tilbake til dem (Tjora, 2017, s. 177). For å holde informantene mest mulig

anonyme, har alle blitt gitt nye navn i denne studien. Heller ikke navn på skole eller by har blitt gjengitt. Behandling av personopplysningene jeg samlet inn ble underveis kun foretatt av meg selv. Lyddopptakene som ble tatt under intervju ble overført til privat og passordbeskyttet pc rett etter hvert intervju. Deretter ble de umiddelbart slettet fra båndopptaker.

Transkripsjonen av intervjuene utførte jeg også selv. Samtykkeskjemaene ble lagret på et trygt sted i eget hjem, og skal makuleres når prosjektet avsluttes i juni 2023.

4.6.5 Sensitivt tema

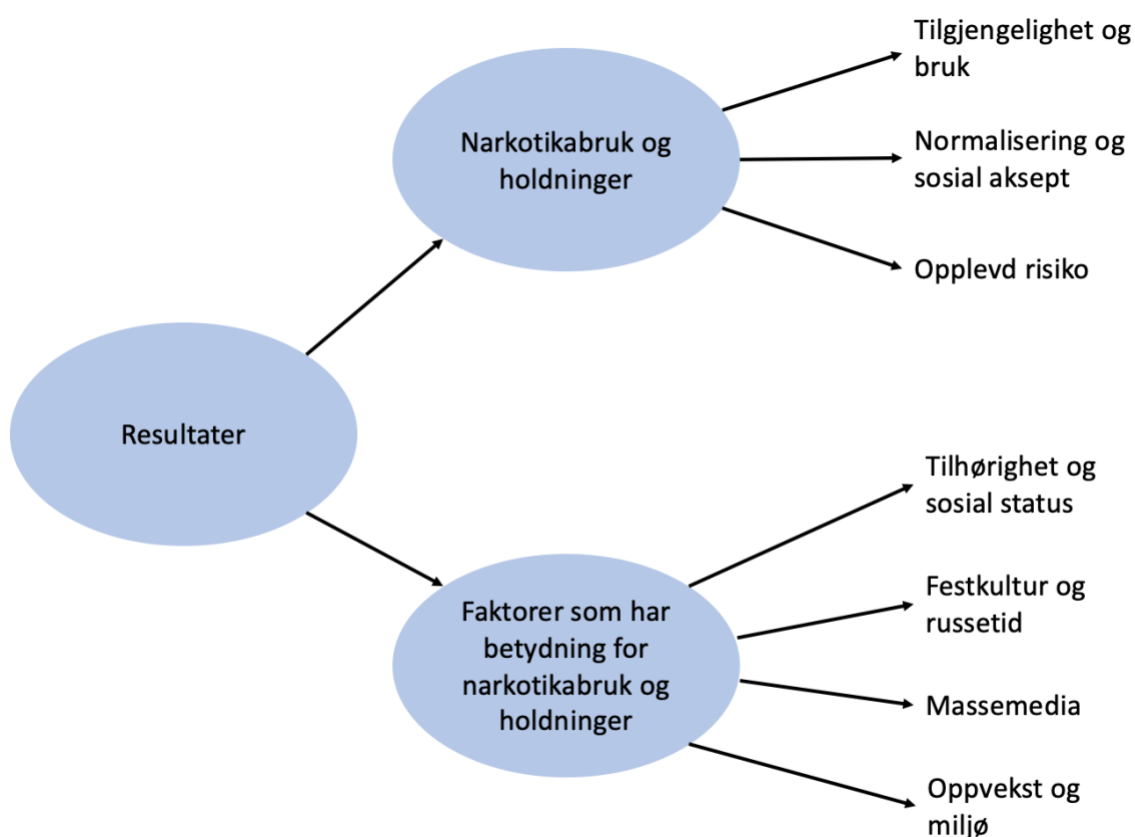
At ingen deltakere skal komme til skade er et etisk krav ved all forskning. Dette innebærer at man må reflektere rundt mulig skade eller ubehag deltakere kan utsettes for, for eksempel ved at sensitive tema tas opp under intervju (Tjora, 2017, s. 175). Det å intervju ungdommer om illegale rusmidler visste jeg kunne medføre noen etiske problemstillinger på forhånd. Temaet kan betraktes som et sensitivt tema, da det er snakk om rusmidler som er ulovlige å bruke. Dette innebærer at det kan være ubehagelig for noen informanter å snakke om. Bare å bli spurt om å delta kan være ubehagelig. Derfor valgte jeg å rekruttere deltakere gjennom et mellomledd, og noen de kjente fra før. Deltakerne ble først informert om prosjektet gjennom en lærer eller avdelingsleder, før de fikk spørsmål om å delta. Jeg fortalte mellomleddene at jeg ikke skulle hente inn noen sensitive opplysninger som deltakeres egne narkotikabruk, men heller deres tanker og erfaringer rundt dagens festkultur. I en klasse fikk jeg selv komme for å presentere prosjektet, og der fikk jeg utdypet om de strenge etiske retningslinjene rundt å hente inn slike sensitive opplysninger. Jeg understreket igjen før hvert intervju at jeg ikke hadde lov til å få informasjon fra de om at de hadde handlet i strid med lovverket, som for eksempel ved å bruke illegale rusmidler. Jeg oppfordret deltakerne til å unngå å snakke om seg selv, men å ha fokus på ungdommer generelt sett. Det var også viktig for meg å minne informantene om at de kunne avslutte intervjuet når som helst (Tjora, 2017, s. 175).

Å være informant i et intervju kan i seg selv medføre en eller annen form for belastning. Å føle at man utleverer seg selv, eller utfordres til å gi klare svar, krever noe av informantene (Tjora, 2017, s. 39). Det ble dermed viktig for meg å redusere slik belastning så mye jeg kunne. Jeg ønsket ikke at deltakere i studien skulle føle seg presset i intervjusituasjonen, og fokuserte dermed på å skape en trygg og god atmosfære under intervjuene. En høflig tone, respektfull oppførsel, takknemlighet og gjensidighet var blant aspektene jeg hadde fokus på. Selv om jeg ikke fikk noen direkte sensitive opplysninger fra deltakerne, så fikk jeg tilgang til

deres personlige meninger, erfaringer og holdninger. Å skulle gjengi slik informasjon i tekstform, krever at jeg behandler informasjonen og informantene med respekt. Kanskje blir informantenes uttalelser fremstilt på en måte som de ikke ville vært forenlig med, eller at anvendelsen av teori fører til en annen forståelse enn hva informanten selv forsøkte å bringe frem (Tjora, 2017, s. 179). For å unngå dette utførte jeg en så grundig og detaljert transkribering som mulig. Jeg inkluderte både ordlyder, latter og andre sjargonger som kunne gi mening og kontekst. I tillegg hadde jeg fokus på å forsikre at jeg hadde forstått de riktig underveis.

5 Presentasjon av resultat

Analysen viste at datamaterialet hovedsakelig belyste to hovedaspekter: selve narkotikabruken og holdningene informantene beskrev, og faktorene informantene opplevde at kunne påvirke bruken og holdningene. Det ble dermed to naturlige hovedtemaer. I førstnevnte hovedtema inngår hvordan informantene oppfattet omfanget av narkotikabruken, tilgjengeligheten, bruksmønstrene og holdningene til ungdommer i dag. Det andre temaet består av informantenes tanker og synspunkter rundt hvilke faktorer som påvirker holdninger og narkotikabruk blant ungdommer. Under vises en digital figur av temaene som ble identifisert gjennom analysen.

Alle informantene i studien har blitt anonymisert, og vedkommende har dermed blitt gitt nye navn. Informantgruppene har blitt sortert etter bokstavene A, B, C og D, og informantene har deretter blitt gitt ulike navn på samme bokstav som informantgruppen de tilhørte. Under vises en oversikt over inndelingen.

Informantgruppe	Informantnavn	Kjønn	Skole
A	Amalie, Ada, Anine, Astrid, Andriane	Jenter	Offentlig
B	Benjamin, Bjørn, Birk, Brage	Gutter	Offentlig
C	Caroline, Charlotte, Camilla, Cecilie og Christina	Jenter	Privat
D	David, Dennis, Didrik, Dag, Daniel,	Gutter	Privat

5.1 Narkotikabruk og holdninger

I kommende delkapittel vil det første hovedtemaet identifisert gjennom analysene presenteres. Dette omfatter ungdommenes oppfatninger og beskrivelser av dagens ungdomskultur og narkotikabruk. Under dette hovedtemaet havnet temaene tilgjengelighet og bruk, normalisering og sosial aksept, og opplevd risiko. Ungdommene hadde samlet sett nokså like oppfatninger og inntrykk rundt temaene som ble diskutert, men det må likevel nevnes at det er nyanser her.

5.1.1 Tilgjengelighet og bruk

Analysen viste at illegale rusmidler er nokså lett tilgjengelige for ungdommer i dag. Alle informantene var enige om at de kunne ha anskaffet seg illegale rusmidler om de hadde ønsket. En av informantene mente at sosiale medier har medført at illegale rusmidler er innen rekkevidde for flere nå enn tidligere. Ifølge mange av deltakerne er det så enkelt som å sende én enkel “snap” (melding på det sosiale mediet “Snapchat”), så har man det.

Caroline: Og sånn før når man var mindre, så tenkte man jo sånn oi hvordan får de tak i sånne ting. Og så nå når vi liksom har blitt eldre, så er det jo bare å sende en snap.

Noen informanter mente derimot at det for dem ville være mer enn én enkel snap som skulle til for å anskaffe seg illegale rusmidler, og at de ikke umiddelbart hadde visst hvem de skulle

ha kontaktet. Det alle informantene likevel var enige om var at dersom de hadde gått inn for det, hadde de kunnet tilegnet seg illegale rusmidler. Dette gjaldt også ungdommene som uttrykte at de ikke hadde vært interessert i å delta i slik aktivitet. En informant mente at alle kjenner iallfall én som har brukt illegale rusmidler, og at man dermed kunne gått gjennom flere personer og til slutt fått tak i det. De fleste informantene opplevde at alle kjenner noen som kjenner noen som besitter illegale rusmidler.

Caroline: Ja. Hvis du vil ha så går du liksom bare bort til en person og spør sånn «har du?» og så sier de for eksempel «nei jeg har ikke, men han har», så går du bort til han så har du det liksom.

Fest ble beskrevet som arenaen hvor tilgangen til de illegale rusmidlene er størst. Markedet så ut til å være størst her, da ungdommene beskrev at såkalt «dealere» går rundt for å forsøke å selge illegale rusmidler. Flere informanter trodde at ungdommer har lettere for å ta illegale rusmiddel når de allerede har drukket alkohol, og at «dealere» utnytter dette. Amalie sa blant annet: *Ja, jeg vet jo om folk som har vært på nippen til å gjøre det, selv om de aldri har tenkt på det før. Bare fordi de hadde drukket en del, og de var på fest og ble spurt liksom. Og da var de sånn.. brydde seg ikke så mye om konsekvensene og det hørtes gøy ut, så da blir jo på en måte.. viljestyrken svakere da.*

Noen informanter beskrev det som kan tolkes som en ganske kynisk virksomhet, hvor dealere gjør alt de kan for å tjene penger. Ifølge en informant blir rusmidlene som selges penslet med enda mer potente rusmidler enn de man egentlig kjøper, for at brukere skal bli avhengige og dermed komme tilbake for å kjøpe mer. At dealere gir ut rabatter for å kunne øke salg, blir også nevnt. En informantgruppe mente at disse dealerne er lette å kjenne igjen på klærne deres. Dermed oppfattet de at det er enkelt å anskaffe seg illegale rusmidler, da man kan se på klærne til noen at de selger, og at man da bare kan gå bort og spørre.

Didrik: Det er til og med noen dealere har sånn verve-opplegg. Verv en venn så får du rabatt.

David: Verv en venn. Det høres ut som foodora.

Latter

Mens noen informanter trodde at veldig mange har prøvd illegale rusmiddel minst én gang, mente andre at det er langt ifra alle som har prøvd det. Det alle likevel var enige om var at forbruket blant ungdommer er høyest på fest. Det kommer frem i analysen at sannsynligheten for å havne på en fest hvor det er åpenlys bruk av illegale rusmidler er ganske stor. Flere informanter påpekte at oddsen avhenger av hvem man er og hvilket miljø man er i. Det er spesielt en gruppe informantene mener har høyere forbruk enn andre, og det er russegrupper. På russefester er det, slik informantene beskriver det, større sannsynlighet for å bevitne åpenlys bruk av illegale rusmidler. Informantene opplever likevel at det er ganske stor sannsynlighet for en hvilken som helst ungdom å havne på en fest hvor det er åpenlys bruk av illegale rusmiddel. Både 50%, 70% og 90% sannsynlighet blir nevnt.

Charlotte: Jeg føler det skjer på de fleste fester, uansett hvor du er.

Camilla: Det er alltid sånn en eller to stykker som sånn, har med seg eller tar liksom.

Når det var snakk om hvem som bruker illegale rusmidler på fest, så sa informantene at det kan være hvem som helst, utover det at de som er på russebusser og mye på fest er litt ekstra utsatt. Flere fortalte om å ha blitt overrasket av å ha sett andre ungdommer de aldri hadde trodd skulle bruke illegale rusmiddel på fest, faktisk bruke det. De ga uttrykk for at det har blitt helt umulig å forutse, og at det virker helt tilfeldig. Christina sa for eksempel: *Altså du kan gå toppidrett liksom og stå opp klokken 4 på morgenen og dra på svømming, men fortsatt ta coke i helgen.* Deltakere gav uttrykk for at ungdommer kan bruke illegale rusmidler på fest i helgene, men fortsatt greie seg bra ellers i livet.

Analysen viste likevel at det er kjønnsforskjeller i forhold til innehav og bruk av illegale rusmidler. Alle informantene var enige om at det er flere gutter enn jenter som bruker illegale rusmidler på fest. Det ble beskrevet som uvanlig dersom en jente solgte, kjøpte eller oppbevarte illegale rusmidler. Det er ifølge dem gutter som besitter og i størst grad bruker illegale rusmidler, men kan gi bort til jenter. "En linje her eller et trekk der", ifølge en informant. Flere hadde inntrykk av at jenter i større grad holder seg til å drikke alkohol på fest, mens mange gutter ønsker å prøve hardere stoffer. Det ble også nevnt at hvis jenter bruker illegale rusmidler, vil det mest sannsynlig være snakk om hasj. Flere informanter påpekte å aldri ha sett en jente sniffe kokain. Christina sa: *Det er liksom jævlig rart for en jente å gå ut og kjøpe en bag med coke, liksom.* Informanter beskrev guttene som mindre redde, mer nysgjerrige, lettere påvirkelig og mindre fornuftige. Flere oppfattet også at gutter

tenker mindre på konsekvenser enn jenter. En av informantene sa også at det er større press blant guttene. Hvis man er i en guttegjeng og noen kjøper kokain, er det angivelig ikke unormalt at gutter presser og prøver å få andre i gjengen til å ta det også. Et moment som ble nevnt av flere, var det “å tøffe seg”. Ifølge informantene liker gutter å tøffe seg, og ønsker å vise seg frem. Amalie sa: *Jeg tror gutter har sånn toxic masculinity, og at de skal være kule, og de skal være kulere enn hverandre. Alle skal på en måte være bedre, men skal alltid konkurrere om å gjøre mest syke ting da.*

Når det kom til type dop, så var det særlig hasj og kokain som ble trukket frem av informantene, og beskrevet som “vanlige” å bruke. Kokain brukes gjennom hele festen, mens hasj blir angivelig brukt på etterfesten, såkalt «nach». En informant mente at: *“Det er som at noen skal røyke en sigg. Ta en joint eller sigg er liksom det samme”*. Ifølge en annen informant er det flere som røyker hasj enn vanlige sigaretter på fest. Dersom noen skal ut for å røyke på en fest, er det hasj og ikke sigaretter det er snakk om. Før var det hasj som var på vei opp, mens nå kan det se ut til å ha snudd. Brage sier: *“Jeg tror ikke det er så veldig status å ta hasj lenger”*. Ifølge en annen informant er det nå kokain som tar over. Det har blitt mer og mer populært, opplever flere av deltakerne.

David: *Det er jo litt sånn, hvilke rusmidler du velger. Kokain liksom.. det er fett liksom. Det er fett.*

De ulike rusmidlene har ulik status, og som det kommer frem i sitatet over så er det kokain som er det mest aktuelle blant ungdommer per dags dato. Mens hasj kan bli forbundet med såkalt “hipstere”, så blir kokain brukt av ungdommer som ønsker å “flexe”. Det vil si at de ønsker å vise seg frem eller tøffe seg.

Christina: *Å smoke er sånn, det er jo veldig normalt liksom. Og kokain, det er veldig normalt på fest da. Men hvis du begynner å ta piller, da er du helt ute og kjører. Selv om du gjør det på fest eller hjemme eller hvor du gjør det. Der går streken.*

Deltakerne ga uttrykk for at piller har langt lavere status enn hasj og kokain. Det ble blant ungdommene i denne studien sett på som mye farligere og skumlere å bruke. Ungdommer er angivelig mer redde for det, og dermed er det også mer tabu å bruke det. Dersom en ungdom skulle tatt piller, er sannsynligheten stor for at han eller hun hadde tatt det i skjul, mente en

informant. Det blir ikke like sosialt akseptert. Noen informanter mente at man blir sett ned på dersom man tar piller. Informantene sa at det helt klart blir mindre brukt enn kokain og hasj. Enkelte informanter hadde likevel inntrykk av at ecstasy kunne bli brukt av noen ungdommer, men at dette illegale rusmiddelet ikke høres like mye om.

Brage: Jeg tror ikke jeg hadde vært med noen som tok piller.

Birk: Nei.

Benjamin: Men de jeg vet som har tatt piller, det er liksom.. jeg vet ikke, det er ikke så fett å henge med folk som tar sånn syke ting. Det er litt facket.

Birk: Ja da blir du liksom «junkie» på en måte.

Benjamin: Ja, du blir narkis da.

5.1.2 Normalisering og sosial aksept

To ord som gikk igjen i alle intervjuene var “normalt” og “normalisert”. Bare i det første intervjuet ble akkurat de ordene brukt av informantene til å beskrive narkotikabruken hele 18 ganger. Flere av deltakerne fortalte at de tidligere ble mer sjokkert av å se noen bruke illegale rusmidler på fest, mens det nå ikke ga noen reaksjon lengre. Dersom noen selv skulle ha negative tanker eller meninger om andres bruk av illegale rusmidler, så holder de det angivelig for seg selv. Ifølge informantene sier en ikke høyt at det er teit eller uklokt, selv om man skulle mene det. Informanter oppfattet at ungdommer ikke blir kastet ut av fester for å bruke illegale rusmidler. De opplevde at dette er noe ungdommer har blitt vant til å se og akseptere på fest.

Andriane: Det er liksom ikke lenger bare.. rus er ikke lenger bare rusmisbrukere som sitter på gaten, som du tenker sånn «nei, stakkars de». Det er liksom mye nærere da.

En informant ønsket å understreke at selv om bruk av illegale rusmidler på fest har blitt normalisert, så betyr ikke det at alle bruker det. De hører likevel om flere og flere som bruker det, kanskje til og med venner som de stoler på. Det dukker opp på filmene de ser på og i musikken de hører på. Til slutt opplever de å bli så vant til å se det og høre om det, at det blir ikke noe uvanlig ved det lengre. Det blir en del av normalen. En informant mente at man har mistet det bildet man kanskje har hatt tidligere, hvor man tar narkotika, blir avhengig og

ender opp som narkoman. Nå ser man heller på det som noe ungdommer gjør på fest for å ha det gøy.

Ada: Jeg tror ikke folk sier at de ikke vil gjøre dop fordi at da kommer det til å få sosiale konsekvenser, altså det..

Analysen viste at ungdommer aksepterer at andre ungdommer bruker illegale rusmidler på fest, selv om de ikke bruker det selv. Iallfall utad. For selv om noen av informantene egentlig ikke ønsket å akseptere det selv, så kunne de ikke tenke seg å gi uttrykk for det foran noen som brukte det. “Du kan ikke stå og si at en fyr som tar coke på russebuss er dum i hodet” forklarte Daniel. Flere informanter nevnte at det gir få sosiale konsekvenser å bruke illegale rusmidler på fest. Ingen andre sier noe, og ingen gjør noe. Det verste som kan skje angivelig er at noen tenker “du er ikke så lur”. Men ingen hadde verken kastet ut noen fra en fest for å bruke det, eller informert politi eller skole. Utad blir det dermed akseptert blant alle. Det er likevel fortsatt noen som ikke egentlig aksepterer det, men en informantgruppe mente at bruk av illegale rusmidler på fest er på vei til å bli sosialt akseptert blant alle ungdommer.

Resterende informantgrupper i denne studien konkluderte med at det i dag er sosialt akseptert å bruke illegale rusmidler på fest.

Selv om flere deltakere i stor grad aksepterer andres narkotikabruk, så påpekte de at bruken må skje på visse premisser og innenfor visse rammer. Det handler om når illegale rusmidler brukes og hvilke illegale rusmidler som brukes. Det var i størst grad på fest at narkotikabruk ble akseptert. Flere informanter vektla at det er stor forskjell på fest og hverdag. Hasjbruk ble imidlertid akseptert både i hverdagen og på fest. Men ikke hver dag, for det var viktig for ungdommene at man ikke mister kontrollen.

Charlotte: Jeg vil si det blir sosialt akseptert, sånn på fester og sånn. Av og til til fritidsbruk, sånn hvis det er hasj. Men ikke sånn akseptert hvis du gjør det hver dag, hele tiden.

Cecilie: Ja, hvis du er avhengig.

Caroline: Da får du liksom, da blir du liksom stemplet. Føler jeg. Sånn «åja, han smoker».

Charlotte: Og da blir du liksom automatisk sett litt ned på, da.

Cecilie: Ja.

Christina: Da blir du kalt en knark.

En informant trodde at de fleste ungdommer hadde skjult det dersom de begynte å bruke andre illegale rusmidler enn hasj i hverdagen. *“Jeg tror ingen sier høyt at de tar coke på en mandag, liksom”*. Informantene var enstemmige om at bruk av slike illegale rusmidler kun blir akseptert i helgene, og ikke til hverdags. Å bruke illegale rusmidler var ifølge noen greit så lenge det ikke gikk utover brukerens skolegang og hverdag. Og så lenge vedkommende ikke brukte opp alle pengene sine på det, og måtte begynne å låne penger fra andre. Dersom man skulle bli avhengig blir man sett ned på, ifølge flere. Når man ikke lenger klarer seg uten. Ifølge en informant får man et helt annet stempel dersom man bruker narkotika i edru tilstand. Vedkommende mener at man i det tilfellet bare trenger hjelp. Dennis sa: *Du kan gå fra festløve til narkoman ganske fort*. Benjamin sa også: *Du er litt narkoman hvis du sitter hjemme og tar kokain utenom på fest. Jeg tror ikke det er så jævli fett*.

Det var tydelig viktig for ungdommene å ikke bli forbundet med narkomane. De såkalte “narkomanstoffene” blir ikke akseptert å bruke. Heroin ble nevnt av informanter flere ganger når det var snakk om hva som ikke ble akseptert blant ungdommene. Dersom man tar ulike typer piller kan man også bli kalt narkoman, påstod enkelte. Kokain blir derimot ikke sett på som et narkomanstoff. Ifølge en informant så har ikke ungdommer lyst til å ta det samme som de narkomanene man ser ute på gata tar. Alt som kan forbindes med narkomane, er ikke særlig populært.

Benjamin: Iallefall ikke sånn heroin. Kommer ikke med en sprøyte på fest liksom.

Birk: Da tror jeg.. Da er du ikke særlig populær.

Brage: Da blir du jo sett på som en-

Benjamin: Jævla narkis.

Brage: Sånn heroinknekk i ryggen.

Benjamin: Det har ikke folk lyst på.

Brage: Nei. Det tror jeg folk holder seg langt unna.

5.1.3 Opplevd risiko

På spørsmålet “er illegale rusmidler farlige å bruke” var de fleste informantene enige om at “det kan være det”. Ifølge en informant er det dog forskjell på ungdommers syn på illegale rusmidler, så mens flere kan se på det som skummelt og farlig, kan andre se på det som gøy

og morro. De fleste var likevel enige om at ungdommer generelt vet faren ved å bruke illegale rusmidler, men at mange likevel bruker det.

Brage: Jeg tror egentlig de fleste er klar over konsekvensen. Jeg tror egentlig ikke det er det det står på. At de ikke vet.

Det som i størst grad ble trukket frem som skummelt eller farlig ved illegale rusmidler var at man ikke vet sikkert hva det inneholder. De fleste så på dette som en fare ved pillebruk hovedsakelig, men noen også ved bruk av hasj og kokain. Hasj penslet med heroin og piller penslet med fentanyl, ble nevnt. Dette er rusmidler som er enda mer potente og avhengighetsskapende. Piller ble av flere informanter sett på som farlig også av den grunn at man kan ta en pille, ikke merke noen virkning, ta en til, ikke kjenne noen virkning, og dermed ta en til. Da kommer all rusen på en gang. En deltaker mente at kokain har mer umiddelbar virkning, så man kan i større grad unngå å ta overdose på det. En annen påpekte imidlertid at man kan bli veldig aggressiv av kokain. Faktorer som informantene anså som betydelige for om det skulle være farlig å bruke illegale rusmidler var type rusmiddel, mengde rusmiddel og faktorer ved deg selv. Som for eksempel om man har psykiske problemer, så mente en informant at illegale rusmidler kan forverre de.

Cecilie: Jeg føler det er mange som tar ting, så vet de ikke hva det gjør med kroppen deres. Hva som skjer en gang.

Charlotte: De vet ikke hva det er en gang.

Cecilie: Sånn man hører at det er coke, men jeg vet ikke hva coke egentlig er.

Mangel på informasjon om rusmidlene ble nevnt av noen informanter. At ungdommer ikke egentlig vet hva illegale rusmidler inneholder - ikke en gang de som selger det. Noen av ungdommene mente at det blir gitt for lite informasjon om illegale rusmidler på skolen. Det er angivelig få som vet hva rusmidler inneholder og hva de gjør med kroppen. En informant mistenker at mange som prøver illegale rusmidler for første gang opplever å bli redde, fordi det gjør noe helt annet med kroppen deres enn de hadde forventet. Flere informanter var likevel enige om at det ikke trenger å være så farlig å prøve bare en gang. Cecilie mente at: *Over en viss periode så blir det jo skadelig for kroppen. Sånn å prøve en gang.. Det kan jo gå galt, men det går jo som oftest bra.*

Når faren ved bruk av illegale rusmidler skulle sammenlignes med alkoholbruk, var informantene litt uenige. For noen hadde det mye å si hvilket illegalt rusmiddel det var snakk om. Det flere mente kunne være mindre farlig eller skadelig enn alkohol, var hasj. En informant mente at flere dør av alkohol enn av hasj. En annen trakk frem at man gjerne blir utsatt for flere farer når man har drukket alkohol og er ute på byen, mens hasj bruker man gjerne når man slapper av hjemme i sofaen og at færre farer kan oppstå.

Benjamin sa: Hvis folk røyker hasj.. så sitter de i sofaen og spiser mat og ler og tuller, men hvis ungdommer er ute og drikker så drikker de sprit og er nesten helt bevisstløse, og spyr og greier ikke å gå. Så jeg synes jo det er litt rart at det er lov å drikke alkohol og ikke røyke hasj.

Noen informanter dro likevel frem andre faktorer som gjør hasj utrygt å bruke. Det første er som nevnt tidligere, at selv om man tror det er hasj så kan det inneholde noe helt annet og mye mer potent enn hasj. Man vet tross alt hva det man kjøper på Vinmonopolet inneholder, trakk flere frem. Noen nevnte også at illegale rusmidler er farligere på den måten at når man først har prøvd et illegalt rusmiddel, så kan det være stor sjans for at man blir fristet til å prøve mer. Så noen ungdommer mener at hasjbruk er ganske uskyldig i seg selv, men at det kan føre til at en etter hvert tar i bruk andre og sterkere illegale rusmidler som er farligere.

Bjørn: Det er jo et par i vårt kull som har dødd i (navn på by), av overdose. Jeg kjenner ingen som har dødd av alkohol liksom.

Noe annet som en informant dro frem som farligere ved bruk av illegale rusmidler enn alkohol, var at dersom det skulle gå galt med noen som hadde brukt noe ulovlig på fest, så kan det angivelig være at ingen hadde turt å ringe etter hjelp. Ungdommer kan ifølge informanter bli redde for å bli straffet, dersom politiet skulle ha kommet og funnet ulovlige rusmidler der. Dermed kan det være at ungdommer ikke tørr å ringe ambulanse selv når det trengs, mente noen informanter.

5.2 Faktorer som har betydning for narkotikabruk og holdninger

Dette hovedtemaet belyser i større grad informantenes tanker og refleksjoner rundt hva som påvirker ungdommers holdninger og bruk av narkotika. Innholdet består både av individuelle

og eksterne faktorer som informantene trakk frem i intervjuene. Temaene som under analysen havnet under dette hovedtemaet var tilhørighet og sosial status, festkultur og russetid, massemedia, og oppvekst og miljø.

5.2.1 Tilhørighet og sosial status

Charlotte: *Jeg tror ikke det er så mange som tør å ringe politiet liksom og si sånn, ja noen på festen her røyker, eller smoker, eller..*

Caroline: *Ja.*

Christina: *Og hvis noen hadde gjort det, da hadde jo-*

Cecilie: *Hadde jo fått det.*

Christina: *Ja, hva hadde de andre tenkt da liksom. Ingen hadde noensinne invitert deg på noe igjen.*

Cecilie: *Du hadde ikke hatt venner.*

Caroline: *Nei.*

Tilhørighet er essensielt for alles liv, og kanskje særlig ungdommers. Deltakere ga uttrykk for at man kan ta valg på fest basert på behovet for å høre til. At man ikke ønsker å falle utenfor. Didrik sa blant annet: *Det er ikke akkurat et press da, men når du ser folk rundt deg som du henger med gjør enkelte ting, så.. du får liksom en sånn følelse av «okei hvis jeg ikke blir med, så ligger jeg utenfor» kanskje.*

Flere informanter trodde at gruppepress kan være en av grunnene til at noen ungdommer velger å bruke illegale rusmidler på fest. De fleste har en eller annen gang opplevd å få presset på seg illegale rusmidler av andre, mente noen informanter: *“Kom igjen, bli med da”*. Flere påpekte at de tror det er verst blant ungdommene som er på russebuss. Der blir man ifølge en informant sett på som en taper dersom man ikke bruker illegale rusmidler på fest. Noen opplevde også at det er mer gruppepress blant gutter enn blant jenter. Det er av den grunn at flere gutter bruker det, mente noen. Ifølge informanter i denne studien kan gutter havne utenfor gjengen dersom de ikke deltar i bruk av partydop slik som resten.

Charlotte: *Og så er det sikkert vanskeligere for gutter å komme ut av det. I og med at liksom hele gjengen deres-*

Christina: *Da mister de liksom venner, da må de liksom finne seg nye. Det er jo ikke bare bare.*

Det er mye som tyder på at sosial status også har betydning for mange ungdommer. Ungdommene jeg intervjuet beskrev stadig hva som var kult, og hva som derimot ikke var særlig populært. Når vi snakket om årsaker til at ungdommer bruker illegale rusmidler på fest, var det veldig mye av det som ble nevnt som kunne knyttes opp mot sosial status. At man ønsker å være kul, vise seg frem, tøffe seg eller være midtpunktet på festen.

Amalie: *Jeg tror folk vil snakke om det. Man vil jo brefe det av og til. At «vi gjør det, vi er kule» på en måte. Så det kan hende folk gjør det mindre enn de sier også. Fordi de på en måte vil.. ha et image da.*

Sitatet over tilsier at ungdommer kan gi uttrykk for at de bruker mer kokain enn de egentlig gjør, for å få status. “Populær” ble nevnt når informantene skulle karakterisere en ungdom som bruker illegale rusmiddel på fest. Man kan tydelig få en viss status av å bruke illegale rusmidler på fest, selv om flere også påpekte at ikke alle ungdommer synes det er kult. Men selv de som egentlig ikke definerer det som kult å bruke illegale rusmiddel, synger om rusmidlene i russesangene sine. Caroline sa likevel at «bare fordi man synger om det, så betyr ikke det at man tar det». Det kan likevel tenkes at man gir andre et inntrykk av at man gjør det.

Christina: *Det er jo jævlig teit, sånn egentlig, hvis man tenker over det.*

Cecilie: *Det er bare i alle sanger.*

Christina: *Ja, det er det som er normalt. Men hvis man tenker over det så er det jo bare dritteit.*

Caroline: *Jeg tror sånn nesten alle russesangene har iallfall et dop i seg. Som de synger om. Om det ikke er flere.*

Charlotte: *Ja.*

Cecilie: *Hvor mange har vi? To?*

Christina: *Bare kokain.*

En informant mente at mange ungdommer ønsker å ha mer erfaring enn andre ungdommer. Det er om å gjøre å ha mest mulig erfaring med alt, inkludert illegale rusmidler. Flere

informanter påpekte også dette med å ha noe som er eksklusivt, noe som ikke alle andre har. Brage nevnte at: *“Jeg tror ikke det er så veldig status å ta hasj lenger. Det har blitt så veldig normalt.”*. Dette antyder at når et rusmiddel har blitt normalt nok, har det ikke like høy status lenger. Det må være litt eksklusivt og spesielt også. Noen informanter trodde at faktumet at rusmidlene er ulovlige å bruke forsterker dette momentet. Det gjør det litt vanskeligere å få tak i og litt mer risikabelt å bruke. Det er kanskje ikke alle som klarer, eller alle som tørr. Dermed får man i større grad en følelse av å være spesiell ved å bruke illegale rusmidler.

Ada: *Jeg tror.. det kan hende for enkelte rusmidler, at det kan føles liksom litt mer sånn.. jeg vet ikke. Det blir teit å si, men litt mer sånn eksklusivt. At det føles kanskje ut som noe som er litt.. spesielt da. Noe som du får tak i, som ikke egentlig er lov men.*

5.2.2 Festkultur og russetid

Benjamin: *Jeg tror de som tar det, tror ikke de tar det for å være kule, jeg tror de tar det fordi at det er gøy, det er lettis.*

Flere informanter var enige om at ingen ønsker å være kjedelige på fest. Ungdommer er opptatt av å ha det gøy på fest, og alle skal bidra til å lage en god fest. Det er dermed en viss forventning om at man skal levere god stemning når man er på fest, og ikke bare sitte stille i et hjørne.

Benjamin: *Det er jo selvfølgelig gøyere å være på fest med folk som lager god stemning. Enn folk som bare sitter der.. helt i ro.*

Birk: *Ja det er mye gøyere.. når folk leverer.*

Intervjuer: *Er det da litt forventet, at man skal levere?*

Benjamin: *Ja.*

Birk: *Man forventer jo at festen skal være bra. Man går jo ikke for å ha en dårlig fest, man går jo for å ha det gøy. Og det er jo det som er gøy.. når folk leverer på festen. Så det er jo på en måte en forventning.*

“For å ha det gøy” ble nevnt av flere informanter når det ble snakket om årsaker til at ungdommer bruker illegale rusmidler på fest. Og nysgjerrighet. Flere fortalte at mange

ungdommer begynner å drikke alkohol i veldig tidlig alder, så det blir lenge å bare drikke alkohol. Mange får lyst på noe mer når de begynner på videregående. Alkohol kan da ha begynt å bli litt kjedelig. Når man har fylt 18 er det jo helt lovlig, noe som resulterer i mindre spenning og adrenalin. Det er angivelig da noen ungdommer tar steget videre og begynner å bruke illegale rusmidler på fest.

Ada: Jeg tror det handler litt om en sånn terskelgreie sånn at.. altså alderen for da man begynner å drikke alkohol minker og minker, så da blir det liksom lengre tid der du bare drikker alkohol og liksom.. da går folk lei, eller jeg vet ikke. Og så begynner folk å tenke på flere ting og ville eksperimentere mer og liksom..

Amalie: Ja, jo tidligere du begynner å drikke alkohol, jo tidligere begynner du med det andre. Fordi da er du liksom tidligere ferdig med.. «okei nå har jeg vært full ekstremt mange ganger, da har jeg lyst til å prøve noe nytt».

En annen informant fortalte at man da gjerne tar steget videre til hasj. Og hvis man synes det gav god effekt, går man videre til kokain, og så videre til for eksempel MDMA. Informanten trodde de fleste går videre etter å først ha prøvd et illegalt rusmiddel. Kanskje man stopper på et punkt, for eksempel før man prøver heroin eller amfetamin, men at man som regel prøver noe mer når man først har krysset den grensen. David poengterte at det er mange som fraråder å prøve hasj for første gang, ikke fordi det er so farlig, men fordi det utvikler seg til noe mer.

Amalie: Terskelen vil jo bli lavere, vil jeg tro. Man har først gjort det en gang og det gikk fint, da kan man gjøre det en gang til selv om man ikke har tenkt til å gjøre det en gang til. Så det tror jeg egentlig bare er sånn.. man krysser en linje med en gang man gjør det, og så er det lettere å krysse den neste gang. Sånn som med alle ting.

Ada: Og så med sterkere og sterkere rusmidler også. Så tenker man «men det gikk jo fint, det er jo ikke farlig sant».

Alle informantene hadde inntrykk av at det er mye mer bruk av illegale rusmidler i russetiden enn ellers. Birk sa blant annet “jeg tror det er de to ukene i livet hvor flest gjør det”. Ingen av informantene hadde selv vært russ enda, men de hadde fått det inntrykket fra andre. I tillegg var de selv i full gang med russebusser og russfester. Det kunne virke som at alt som kan knyttes til russetiden innebærer mer bruk av illegale rusmidler. På russefester er det angivelig

større sjanse for å være vitne til åpenlys bruk, enn på andre fester. Mange informanter påpeker stadig at det er “verst på de russebussene”.

Camilla: Det er jo sånn at det er mange busser. Eller, det var iallfall sånn i år, at det er mange busser som kjøpte inn masse coke, sånn at de liksom hadde hele russetiden. Jeg hørte det var flere som hadde brukt flere titallstusen på det, for å kjøpe inn, sånn for eksempel en på en buss som hadde brukt sånn 90 000 til sammen, liksom. På coke.

Selv om de fleste opplevde at det er mye enkeltpersoner som bruker illegale rusmidler på fest, og ikke alltid hele gjenger, så var det flere som trodde at det kan bli en kultur på det på russebusser.

Ada: Det er jo det vi snakket om sånn russebuss, hvis det er liksom en kultur på det, der mange folk som har litt penger skal tøffe seg, liksom da kan det sikkert fort bli en kultur. Og hvis det er en gjeng som fester sammen, og det har blitt en kultur for partydop, da kan jeg se for meg iallfall at det kan bli veldig gjengete. Jeg tror ikke det er så mange som liksom bare.. helt alene på fest tenker at de skal.. jeg vet ikke.

Det har allerede kommet tydelig frem at ungdommers bruk av illegale rusmidler i stor grad er knyttet til fest. De som bruker det blir av noen betegnet som de største festpersonene, eller de mest “festgale”. Det kan være en av årsakene til at bruken blir høyere i russetiden, som for mange blir sett på som en tid for å feste fra seg før videregående er over. Birk sa: “Jeg tror det er mer bruk når russefeiringen begynner, for det er mange som sier at de skal begynne å ta kokain for å liksom holde seg gående i russetiden. Og for å være der det skjer da. Holde seg våken..”. Benjamin var enig i det og sa: “Hvis du spør folk om de har tatt kokain før, så sier mange «nei, jeg venter til russetiden». Selv om de fleste deltar på fester i russetiden, ble de på russebusser av flere informanter betegnet som de som ønsker å gå enda hardere inn for det enn andre.

David: Det er liksom da folk skal slippe seg løs. Russetiden er FOR å feste.

Dennis: Det er sånn da folk prioriterer fest foran alt annet. Så det er sånn, de kan prøve hva som helst. Det som gjør deg mest sånn.. festgal, kan man si.

David: Russetiden er bare en gang i livet.

5.2.3 Massemedia

Intervjuer: *Hva tror dere kan ha ført til at bruk av illegale rusmidler på fest har blitt så normalisert som dere beskriver?*

Brage: *Jeg tror faktisk den exit-serien har hatt ganske mye å si. Jeg tror den har hatt ganske stor påvirkning. Hvis du tenker liksom at folk har lyst til å ligne mest mulig på de i den serien. Så er liksom EN ting de kan få tak i som de bruker da er liksom kokain. Får liksom ikke tak i bilene eller leilighetene eller hva enn de har som er fett.*

Bjørn: *Tror det er mange som synes de der fra exit er ganske fete.*

Benjamin: *Tjener mye penger, kjører kule biler og..*

Bjørn: *Ja. Tenker liksom at det er drømmelivsstilen. Å bare ha masse penger og masse kokain og damer og biler og alt som er liksom.*

Alle informantene var enige om at tv-serier kan være med på å normalisere bruk av illegale rusmidler. Man blir så vant til å se det på TV, at man ender opp med et inntrykk av at det er normalt. Noen mente at det er en av årsakene til at ungdommer velger å bruke illegale rusmidler på fest. En informant fortalte om en annen ungdom som hadde sett tv-serien “Breaking bad”, og deretter ønsket å prøve alt av illegale rusmidler. Han ble rusmisbruker, ifølge informanten. TV-seriene kan få rusbruken til å se både spennende, fristende, og ikke minst kul ut. Det kan medføre at ungdommer har lyst til “å føle det sånn” eller “å være sånn”, mente informanter. Særlig den kjente NRK- serien Exit blir trukket frem i intervju med samtlige informantgrupper. Den første sesongen av serien ble for første gang sendt i 2019, med påfølgende sesonger i 2021 og 2023. Serien følger menn fra den norske finanseliten, og viser deres liv bestående av festing, dop og prostituerte (Myhre, 2019). Kokain ble av flere informanter beskrevet som exit-dopet. I serien vises det flittig hvordan finansmennene sniffer kokain både dag og natt.

Dag: *Jeg tror kanskje den Euphoria gjorde det litt bedre enn Exit, da.*

David: *Exit fikk det jo til å se kult ut, fikk det til å se fett ut. Euphoria viser jo ganske mange sider. Men exit da såg du jo liksom-*

Daniel: *De kule drev med det.*

Euphoria er en annen kjent ungdomsserie, også utgitt i 2019. Den følger en rekke elever på videregående skole i USA. Serien har blitt kritisert for å romantisere bruk av illegale

rusmidler (University Wire, 2022). Informantene i denne studien mente likevel at den kan ha mindre negativ innvirkning enn Exit, da den også viser mer negative sider ved rusbruk. Astrid forklarte det slik: *“Jeg vet ikke.. exit normaliserer jo, eller du ser jo liksom hvordan det skal være i det type, ja hva skal man kalle det? Det miljøet. Ja, sånne typer folk da. At der er det ikke så uvanlig å ta litt kokain før du skal et eller annet, eller ja jeg vet ikke. Men Euphoria da, den husker jeg litt bedre. Altså vi ser jo to sider av det, vi ser jo den ene karakteren, hun «Rue». Hun er jo skikkelig narkoman. Og det ser jo ikke akkurat kult ut. Det er ikke slik at jeg får veldig lyst til «åh, dette må jeg prøve». Men på andre måter, så føler jeg også serien kan romantisere det litt. Altså, det er jo ikke uvanlig å ha «euphoria» tema på fester. Ikke slik at «nå skal vi kle oss ut og så skal vi drive med narkotika», ikke sånn men.. nei jeg vet ikke. Det ser liksom så spennende ut og mye.. fargebruken og lys og klærne deres, det ser så liksom spesielt ut, jeg vet ikke.”*

NRK-serien «rus» er en annen serie som deltakerne fikk diskutere under intervjuene. Dette er en norsk dokumentarserie som prøver å finne sannheten om rus, på både godt og vondt (Christiansen, 2021). Noen informanter opplevde at også denne serien kunnen påvirke bruken av illegale rusmidler blant unge, men at den kunne ha motsatt effekt på folk enn de andre seriene. En informant trodde serien har skremt flere ungdommer fra å bruke piller.

Informanten fortalte om ungdommer som brukte både hasj og kokain, men som etter å ha sett den serien har sagt “nei, piller skal jeg aldri ta”. I serien får man angivelig høre historien om en ung gutt som tok en pille som viste seg å være penslet med fentanyl, som medførte at han mistet livet av overdose. Flere informanter nevnte denne historien, og den så ut til å ha gjort inntrykk på flere. Enkelte deltakere trodde at det kan ha betydning for ens holdninger og bruk, å se ekte og sterke historier. Å få se realiteten av narkotikabruk, i en sammenheng man kan relatere til.

Samtidig var det noen som var uenige i det. Noen informanter mente at alle ungdommer allerede vet faren med rus, og at slike dokumentarer eller annen læring om faren ved å bruke illegale rusmidler, har kortvarig påvirkning. Man blir kanskje litt skremt der og da, men så glemmer man det fort.

Andriane: Men samtidig så, eller jeg så i hvert fall litt av den serien og jeg føler på en måte at det gjør inntrykk der og da når du ser serien, men på en måte.. hvert fall mange jeg har hørt at.. det er på en måte noe man glemmer, det gir på en måte ikke en sånn langsiktig

påvirkning. (). I hvert fall for meg så følte jeg at jeg hadde jo på en måte glemt det nå sant, så den påvirkningen var kanskje ikke så langsiktig da. Den var litt mer der og da.

Ada opplevde at man glemmer det så fort fordi det har blitt så normalt, og man har blitt så vant til å feie det bort. Hun sa: *“Så det handler jo sikkert litt om sånn kulturen og sånne ting.. siden det er i ferd med å bli så normalisert”.*

5.2.4 Oppvekst og miljø

De fleste informantene hadde formeninger om at oppvekst og familie kunne ha mye å si. Hvordan man har det hjemme, hva man driver med, hvem man henger med, hva foreldrene gjør og hvordan de er. Det ble kanskje mest fokusert på hvordan foreldrene er. Ada mente at alle ungdommer vet at illegale rusmidler kan være farlig, men at noen får fortalt det mer av foreldrene sine gjennom oppveksten enn andre. Hun trodde også at det kan virke positivt inn å ha noen som følger med på deg. Benjamin mente at de som har de strengeste foreldrene, “blir verst” når det kommer til å bruke illegale rusmiddel på fest. De holder angivelig også alt hemmelig for foreldrene sine. Brage mente at noen har foreldre som ikke bryr seg, og visste også om ungdommer med foreldre som bruker hasj selv og godtar at barna deres gjør det samme. Amalie mente at noen foreldre kan tenke “mitt barn ville aldri ha gjort det”, men at det er akkurat deres barn som gjør det.

Brage: Jeg tror søsken også har en del å si. Hvis man har en storesøster eller storebror som har prøvd, og hvis de sier at det går fint.. Det er jo en av de du stoler mest på liksom.

Søsken kan ifølge Brage også ha noe å si. Hvis de har prøvd illegale rusmidler og sier at det går helt fint, så kan man få det inntrykket selv. Andre mente at hvor man bor og har vokst opp, har betydning. Dette gjelder i det store bildet, bygd eller by, men også hvilket nabolag. Noen av informantene hadde klare tanker om hvilke steder og skoler det er mer narkotikabruk på enn andre. Dermed trodde mange at hvilken skole man går på er av betydning. Hvem man omgås med der blir også nevnt av informantene. Hvilket miljø man kommer i på videregående, og hvilke venner man har og får. Disse faktorene kan jo ha noe å si for hvilke fester man går på, som også ble betegnet som avgjørende for narkotikabruken av flere.

Noen mente at vonde livserfaringer og opplevelser kan ha innvirkning på forholdet man har til illegale rusmidler. Dersom man selv har opplevd noe vondt eller kjent en smerte som har vært knyttet til illegale rusmidler, så kan det medføre at man ønsker å holde seg langt unna det i ettertid. Et eksempel er dersom man kjenner noen som har mistet livet av overdose. Å vokse opp med foreldre som er rusmisbrukere, hadde noen av informantene litt delte meninger om utfallet av. En informant trodde at man da vil holde seg så langt unna illegale rusmidler som overhodet mulig, mens en annen mente at det er stor sannsynlighet for at man da vil begynne å bruke illegale rusmidler selv. Fordi det er alt man er vant til og kjenner.

En informant nevnte også religion, og hadde en oppfatning av at å tilhøre en religion som gir en forklaring på hvorfor man ikke skal bruke illegale rusmiddel, kan gjøre at man holder seg unna det. Psykiske problemer ble også trukket frem som en mulig påvirkning, i den forstand at noen trodde ungdommer med psykiske problemer kan bruke illegale rusmiddel for å løse problemene sine. Å være med på fritidsaktiviteter, idrett og sport mente noen at kan ha positiv innvirkning, mens andre trodde det kan ha negativ påvirkning. Noen hadde en oppfatning av at de holder seg langt unna illegale rusmidler, spesielt dersom de satser og tar idretten sin veldig seriøst. Andre hadde en formening om at de er sjeldnere på fest, og at de dermed "tar det enda mer ut" når de først er ute, og fester da hardere enn andre. De begynner kanskje ikke å drikke alkohol før de er 18/19, og da må de ta igjen for tapt tid. En informant tenkte også at dersom man er med på en slik aktivitet, og man begynner å føle at det ikke går veien og man ikke når opp, så kan man søke til illegale rusmidler. Alt i alt virket det dog som at de fleste informantene opplevde at bruken var litt lavere blant grupper med ungdommer som driver med fritidsaktiviteter, sport og idrett.

6 Diskusjon

Dette kapittelet består av refleksjoner rundt egne resultater sett i lys av teori og tidligere forskning. Først vil resultatene som omhandler ungdommers holdninger og bruk av narkotika diskuteres. Formålet med studien var å få økt forståelse for ungdommers holdninger til partydop, samt hvordan man kan forutse og forstå bruk av partydop. Dette vil videre bli drøftet ut fra et helsepsykologisk perspektiv i form av TPB. Siste del av diskusjonen består av studiens mulige begrensninger, implikasjoner for helsefremmende arbeid og ruspolitikk.

6.1 Studiens sentrale funn

Funnene i studien gjenspeiler i hovedsak sosial aksept av narkotikabruk blant ungdommer, men med visse betingelser. Disse var knyttet til både bruken og brukeren. Mange deltakere betraktet bruk av illegale rusmidler på fest som relativt normalt, selv om det var tydelig at langt fra alle deltar i slik aktivitet. Muligheten har dog de fleste, da illegale rusmidler så ut til å være lett tilgjengelig for ungdommer i dag. Studien fant at også ungdommene som ikke brukte illegale rusmidler, anså de som nokså enkle å anskaffe. Det sosiale mediet Snapchat har betydning for rusmidlenes tilgjengelighet, viste analysene av studiens resultater.

Ungdommene opplevde risiko ved narkotikabruk, men det var hovedsakelig knyttet til den ukjente kvaliteten på stoffet og det uregulerte markedet. Faktorer som resultatene viste at kunne ha betydning for ungdommers bruksmønstre var gruppepress, tilhørighet, sosial status, fest, russetid, massemedier, oppvekst og miljø.

6.2 Ungdommers narkotikabruk

Resultatene i denne studien belyser flere ulike aspekter ved ungdommers holdninger til partydop. Bruk av illegale rusmidler viste seg å bli akseptert av de fleste ungdommer, men aksepten kommer på visse premisser. Disse er knyttet til bruken, brukeren og hva som blir brukt. Narkotikabruk blir hovedsakelig akseptert på fest og i helgene, men ikke i hverdagen. Så lenge bruken ikke går utover skole og egen hverdag, faller den innenfor rammene for aksept. Dette korresponderer med van den Bos et al. (2022) sine funn fra Nederland, som også viste at ungdommers aksept var avhengig av type stoff, bruken og brukeren. I likhet med resultatene i dette prosjektet, viste også deres resultater at sporadisk bruk ble mer akseptert enn hyppig bruk, og bruk generelt mer akseptert blant gutter enn blant jenter. I deres studie

viste dog ecstasy seg å bli mer akseptert enn kokain, selv om Arria et al. (2017) mener at kokain er det mest populære partydopet i de fleste europeiske land og i USA (van den Bos et al., 2022; Arria et al., 2017). Ifølge resultatene i denne studien er kokain nå det mest populære partydopet blant ungdommer i Norge. Det er i størst grad hasj og kokain som blir fremstilt som akseptert, mens piller og heroin blir forbundet med narkomane av informantene. Det er angivelig viktig for ungdommer å ikke falle under termen “narkoman”, da det vil medføre mindre popularitet. Noen av ungdommene uttrykte at de ønsker ikke å ta det samme som de narkomane man ser på gaten tar, og å komme på fest med sprøyte ville ifølge dem medføre å bli sett på som en “jævla narkis”. Det viste seg også i funnene til Power et al. (1996), at ungdommer som brukte partydop i helgene, stigmatiserte og hånet sprøytebruk og heroinbruk (Power et al., 1996).

Både aksept og bruk av illegale rusmidler viste seg i denne studien å være sterkt knyttet til fest. Generelt antyder resultatene at narkotika er lett tilgjengelig for ungdommer i dag, og tilgangen er størst på fest. Ungdommer tror de har mulighet for å anskaffe seg illegale rusmidler, uavhengig om de bruker de selv eller ikke. Dette underbygges av studien til van den Bos et al. (2022), som viste at ungdommer som aldri hadde brukt narkotika før, visste hvordan de kunne tilegne seg det (van den Bos et al., 2022). Skal vi tro Egan et al. (2019) så er det generelt flere faktorer ved festmiljøet enn ved individet som kan medføre risiko for bruk av illegale rusmidler. I likhet med deres funn, så tyder også resultatene i denne studien på at det er mer sannsynlig å være vitne til narkotikabruk på større fester enn små (Egan et al., 2019). Samlet sett mente ungdommene i egen studie at sannsynligheten for å havne på en fest hvor det er åpenlys bruk av illegale rusmidler, er ganske stor. Denne sannsynligheten beskrev de som størst på store fester, og gjerne russefester. Dette kan forklares ved at det generelt er flere mennesker, men det kan også ha en sammenheng med at bruk av illegale rusmidler i stor grad knyttes opp mot russetiden av mange ungdommer og at det dermed skapes et miljø med høyere risiko der. Ungdommer som er på russebuss er også mer utsatt for å bruke illegale rusmidler, indikerer resultatene i denne studien. Sousa et al. (2017) poengterte at narkotikabruk for mange startet med lovlige rusmidler, som alkohol og tobakk, før det gikk over til ulovlige rusmidler (Sousa et al., 2017). Funn fra denne studien antyder det samme. Ifølge informantene begynner mange å drikke alkohol i ung alder, går etter hvert lei av det, og begynner dermed å eksperimentere med illegale rusmidler. At illegale rusmidler blir brukt mest på fest, kan også ha en sammenheng med ungdommenes beskrivelser av forventninger om å levere på fest. Flere ungdommer beskriver et fokus på at man skal ha det

mest mulig gøy på fest, og flere nevner “for å ha det gøy” som en årsak til å benytte seg av illegale rusmidler. Ser vi på White et al. (2006) sine resultater, så viste de at partydop ga brukere positive virkninger som bedre humør, økt energi, økt selvtillit, økt omgjengelighet, økt verdsettelse av musikk og dans og evnen til å holde seg våken lenger (White et al., 2006). Det er tenkelig at det er noen av disse effektene ungdommer ser etter når de bruker illegale rusmidler. Ifølge en av informantene i denne studien sier mange ungdommer at de skal begynne å ta kokain når russetiden begynner, for å holde seg gående, holde seg våken og for å kunne være der det skjer. Dette antyder at det er de opplevde positive effektene av selve rusmiddelet som tiltrekker ungdommene.

Resultatene i denne studien indikerer at narkotikabruk blir mer akseptert når gutter er brukeren enn jenter. Dette kan ha en sammenheng med at det generelt er vanligere at gutter bruker illegale rusmidler. Ungdata resultatene fra 2022 viste at det blant elever på videregående skoler, var langt flere gutter enn jenter som hadde prøvd andre narkotiske stoffer enn cannabis, og informantene i denne studien understøtter disse tendensene (Bakken, 2022, s. 41). Ifølge mine funn opplevde ungdommer at flest gutter bruker kokain på fest, og at gutter generelt både selger, kjøper, oppbevarer og bruker mer illegale rusmidler enn jenter. Tidligere forskning har vist at gutter har større sannsynlighet for å engasjere seg i risikoatferd enn jenter (Siraj et al., 2021). Utover det viste analysene i denne studien at “hvem som helst” kan bruke illegale rusmidler på fest. Likevel ble også ordet “populær” brukt til å karakterisere en ungdom som bruker illegale rusmidler på fest. Dette fant også Agan et al. (2014) sin studie, at ungdommene som viste høyere engasjement i risikoatferd ble oppfattet som mer populære av jevnaldrende (Agan et al., 2014). Flere studier har vist at det er sammenheng mellom risikoatferd og popularitet, og resultatene fra denne studien kan tyde på det samme (La Greca et al., 2001; Santor et al., 2000).

Når det kommer til oppfatning av konsekvenser ved bruk av partydop, viser resultatene i denne studien seg å ha korrespondanse til resultatene i White et al. (2006) sin. I likhet med deltakere i studien deres, beskrev også deltakere i egen studie størst opplevd risiko for skader forbundet med den ukjente kvaliteten på stoffet, og det uregulerte markedet for disse rusmidlene. Ingen i egen studie tok opp at juridiske forhold kunne være et problem ved narkotikabruk. Det indikerer at deltakerne ikke anså det som en risiko ved bruk, noe som er på linje med White et al. (2006) sine funn. Flere informanter i denne studien antydte at de opplevde mer risiko knyttet til langvarig kokainbruk enn akutt fare ved inntak, selv om det

var få deltakere i studien som nevnte avhengighet som en mulig konsekvens. «Å bare prøve en gang» mente deltakere at var langt mindre risikofylt enn kronisk bruk, og flere påpekte hvordan det «går som regel bra». Dette samsvarer ikke med funnene til White et al. (2006), som anslo at kokainbruk i all hovedsak ble forbundet med akutt risiko og ikke risiko av langvarig bruk blant deltakerne (White et al., 2006). Forskning har derimot vist at kokainbruk kan medføre ulike former for akutt risiko (Chen et al., 1996; Horowitz, 1997). Det blir generelt ansett å være større risiko forbundet med pillebruk enn ved cannabis- og kokainbruk, viser resultatene i egen studie. Flere deltakere anså cannabisbruk som relativt ufarlig i seg selv, men knyttet det til fare for å gå over på andre, farligere rusmidler etter hvert. Dette har ifølge Spear (2016) vist seg å kunne stemme. Oversiktsartikkelen hans viste at gjentatt cannabiseksponering i ungdomsårene ga tydelig økning i senere bruk av andre illegale rusmidler som kokain, ecstasy og heroin. Cannabisbruk viste seg dog å kunne være skadelig i seg selv også, og ble assosiert med reduksjon i sosial atferd, delvis reduksjon i sosial motivasjon og økning i sosial angst (Spear, 2016). Selv om de fleste deltakerne i denne studien mente at ungdommer er fullt klar over risikoen ved narkotikabruk, så kan resultatene likevel antyde at det er noe mangel på informasjon blant ungdommer.

6.3 Hvordan kan vi forstå ungdommers narkotikabruk

Videre vil ungdommers narkotikabruk drøftes, med særlig fokus på hvordan man kan få forstå og forutse rusproblematikk ved bruk av TPB.

6.3.1 Holdninger og hvordan de dannes

TPB bygger på antagelsen om nær sammenheng mellom holdning og atferd, og prøver helt konkret å forklare hvordan en persons holdninger kan være med på å si noe om personens fremtidige atferd. Forskning på narkotikabruk kan styrke denne antagelsen, da flere studier på feltet har vist at det er nær sammenhengen mellom positive holdninger til og faktisk bruk av narkotika (Barkin et al., 2002; Järvinen & Østergaard, 2011). Ifølge Ajzen og Fishbein (1980) er en persons holdning til en atferd, personens vurdering av om det å utføre atferden er bra eller dårlig, og om personen er for eller imot å utføre atferden. Dersom en ungdom har positive holdninger til narkotikabruk, vil det ifølge TPB være med på å øke sannsynlighet for at ungdommen faktisk bruker partydop. Holdningene er i seg selv et resultat av oppfatninger av de opplevde konsekvensene av atferden (Ajzen & Fishbein, 1980, s. 7). I det inngår for

eksempel om ungdommer anser rusmidler som risikofylte versus lystbetonte. Ifølge en informant i denne studien er det stor ulikhet i ungdommers holdninger til partydop. Mens noen ser på det som skummelt og farlig, ser andre på det som gøy og moro. Med utgangspunkt i TPB vil ungdommen som i størst grad anser narkotikabruk som gøy og morro, ha større sannsynlighet for å ha en intensjon om å bruke partydop enn ungdommen som anser bruken som skummel og farlig. Resultatene i denne studien fremhever ulike meninger rundt ungdommers oppfatning av risiko ved narkotikabruk. Mens noen mente at ungdommer vet alt for lite om den negative påvirkningen illegale rusmidler kan ha, mente flere at alle ungdommer er fullt klar over risikoen ved narkotikabruk. Ifølge TPB blir holdninger skapt gjennom ens oppfatning av sannsynligheten for at et utfall oppstår som et resultat av å utføre atferden og evalueringen av dette utfallet (Ajzen & Fishbein, 1980, s. 8). Dette kan tolkes som at positive holdninger kan fostres selv om man har kunnskap om negative konsekvenser. Dersom en ungdom mener at narkotikabruk medfører risiko, men likevel vurderer det som mer sannsynlig at bruken av partydop gir et mer positivt utfall enn et negativt, vil ungdommen likevel kunne ha positive holdninger til bruk. Resultater i denne studien antyder slike holdninger, da flere deltakere beskrev risikoen ved bruk av partydop slik: «det kan være farlig, men det går jo som regel bra». De opplevde positive konsekvensene kan bidra til å overveie de negative, og det kan være med å frembringe en intensjon om å bruke partydop. Tidligere forskning har vist hvordan bruk av illegale rusmidler kan gi en rekke positive effekter, som stemningseffekter og sosiale fordeler (White et al., 2006). Brukere av partydop har opplevd at det ga fordeler som klarhet i hodet, eufori, mindre hemninger og økt sexlyst (Degenhardt & Topp, 2002). Dette kan være positive effekter ungdommer søker ved å bruke illegale rusmidler på fest, som overveier risikoen. Tidligere forskning har vist at holdninger er sterkt knyttet til atferd, men har langt mindre sammenheng med kunnskap (Botvin et al., 1995; Barkin et al., 2002). Det kan forklare hvorfor ungdommer bruker partydop, selv om de har kunnskap om mulige negative konsekvenser.

Ifølge Bunkholdt (2002) er en persons holdninger et resultat av samspill med andre, og utviklingen av holdninger en del av sosialiseringprosessen (Bunkholdt, 2002). Flere faktorer kan dermed være med på å danne holdninger. Järvinen og Østergaard (2011) har for eksempel funnet at det var nær sammenheng mellom holdninger til rusbruk og egen erfaring med rus. Dvs. at dersom en ungdom selv har brukt partydop, eller har venner som har brukt det, vil ungdommen ofte ha mer positive holdninger til bruk av partydop (Järvinen og Østergaards, 2011). Dette kan knyttes til FHI sin undersøkelse, som fant at ungdommene uten

erfaring med bruk vurderte risikoen som høyere enn de som selv hadde brukt illegale rusmidler (Bretteville-Jensen, 2022, s. 6). Deltakerne i denne studien mente også at å ha venner eller familiemedlemmer som hadde brukt illegale rusmidler, kunne ha stor påvirkning på en selv. En informant påpekte innvirkningen det kan ha at storesøster eller storebror har prøvd illegale rusmidler og sier det går helt fint, da det er de man stoler aller mest på. Tidligere forskning har vist at ungdommer prøver å påvirke hverandres rusoppfatninger, ved å fortelle om egne og/eller andres positive erfaringer (Järvinen og Østergaards, 2011). Det kan dog være vanskelig å vite om positive holdninger er en konsekvens av rusbruken eller om rusbruken er en konsekvens av positive holdninger (Järvinen & Østergaard, 2011). Dette kan også se ut til å forutsette at de man kjenner har opplevd et positivt utfall av rusbruken. En informant i denne studien påpekte imidlertid hvordan påvirkningen kan ha motsatt effekt dersom noen man kjenner har hatt et negativt utfall av narkotikabruk. Dersom en man kjenner for eksempel har opplevd overdose som konsekvens av narkotikabruk, vil det ifølge informanten føre til mer negative holdninger til bruk. Järvinen og Østergaard (2011) fant også at de mest aktive festdeltakerne og drikkere hadde de mest positive holdningene og mest erfaring med narkotikabruk (Järvinen & Østergaard, 2011). Dette antyder også resultatene i denne studien, da informantene fremhevet at de mest festglade hadde størst sannsynlighet for å bruke partydop. Dette kan indikere at ungdommer som drikker, er på fest, er vitne til andres narkotikabruk og har venner som bruker partydop, selv har mer positive holdninger til bruk av partydop enn andre (Järvinen & Østergaard, 2011).

Funnene til Braiker (2021) antyder at serier og filmer kan påvirke mottakernes holdninger til rus og rusbruk (Braiker, 2021). Resultater i egen studie viser at ungdommer selv også opplever at det de ser på TV kan medføre en endring i holdninger til illegale rusmidler. De blir så vant til å se narkotikabruk på tv, at de ender opp med et inntrykk av at det er helt normalt. Det informantene i denne studien opplevde gjenspeiler det som tidligere har blitt sagt, om at narkotikainntak ofte blir attraktivt skildret, for eksempel ved fargebruk, lys, klær og sminke (Braiker, 2021). Bruken blir ofte assosiert med rikdom, godt humør, fest, seksuell aktivitet og sosialt liv (Herd 2008; Christenson et al., 2012; Hall et al., 2013). Ifølge resultatene i denne studien kan det medføre større interesse for rusmidlene, at filmer og serier får narkotikabruk til å se kult og spennende ut. Tidligere forskning har vist hvordan nasjonale filmpresentasjoner av narkotikabruksscener gjenspeiler bildet av narkotikabruken i et bestemt land (Castaldelli-Maia et al., 2013; Hunt et al., 2011; Kollath-Cattano et al., 2016). Dette kan være et tegn på at narkotikabruk og holdninger i et land påvirkes av nasjonale filmscener. På

den andre siden kan filmscenene også bli konstruert rundt hvordan bruken i et land allerede er. En annen studie har vist at ungdommer som er på sosiale medier og blir eksponert for liberale narkotikafremstillinger, har større sannsynlighet for å bruke narkotika (Motyka & Al-Imam, 2021). Musikk kan også være med på å skape holdninger til rusmidler (Primack et al., 2008). Deltakerne i egen studie hadde litt ulike meninger rundt dette. Mens noen mente at musikk kan være med å påvirke ungdommers holdninger til illegale rusmidler, mente andre at det hadde ingen eller langt mindre påvirkning enn filmer og serier.

6.3.2 Påvirkning fra betydningsfulle andre

Flere studier har vist hvordan ungdommers risikoatferd blir påvirket av andre (Agan et al., 2014; La Greca et al., 2001; Siraj et al., 2021; Santor et al., 2000; Musher-Eizenman, 2003). TPB går også ut fra at subjektive normer spiller inn på ungdommers intensjon om å bruke illegale rusmidler. Subjektive normer består av en persons oppfatning om hvorvidt andre betydningsfulle personer mener han eller hun bør engasjere seg i atferden, vektet av personens motivasjon for å etterkomme de andres forventninger (Conner & Norman, 2005, s. 9). For ungdommer kan den subjektive normen komme fra søsken, foreldre, venner, klassekamerater, lærere eller fra samfunnet som helhet (Gammersvik, 2018, s. 212). Det som er relevant her er oppfatningene ungdommer har av spesifikke betydningsfulle andre grupper og personers meninger om hvorvidt de bør bruke illegale rusmidler på fest eller ikke. Det vil ifølge Aarø og Klepp (2009) være avhengig av både hva andre gjør (deskriptive normer) og hva andre synes man skal gjøre (injunktive normer) (Aarø & Klepp, 2009, s. 36). Resultatene i denne studien tyder på at ungdommer generelt har en oppfatning av at mange andre ungdommer bruker partydop, noe som tilsier at de deskriptive normene er der. Det kommer også tydelig frem at det kan være gruppepress blant ungdommer om å bruke illegale rusmidler på fest, som dermed betyr at ungdommer også opplever injunktive normer. Dette kan indikere at ungdommene har økt sannsynlighet for å ha en intensjon om å bruke partydop, gjennom subjektive normer fra betydningsfulle andre (Aarø & Klepp, 2009, s. 36; Conner & Norman, 2005, s. 9). En deltaker i denne studien fortalte om ungdommer med foreldre som selv bruker hasj og godtar barnas hasjbruk. Disse ungdommene kan tenkes ha større sannsynlighet for å ha intensjon om å bruke hasj selv, enn de som har foreldre som ikke bruker hasj og ikke godtar barnas hasjbruk. Dette kan ses i sammenheng med funnene til Sousa et al. (2017) som indikerte at både familiemiljø og foreldres regler hadde betydning for ungdommers narkotikabruk (Sousa et al., 2017).

Subjektive normer vil bestemmes utfra det sosiale presset en ungdom opplever fra andre for at han eller hun skal oppføre seg på en bestemt måte, og ungdommens motivasjon til å etterkomme disse menneskenes synspunkter (Ajzen & Fishbein, 1980, s. 8). Dette presset kan knyttes til identitetsteorien til Jenkins (2006), og hans forklaringer av konformitetspress kan bidra til forståelse av ungdommers subjektive normer. Konformitet vil si at en ungdom som ikke vet hvilke regler som gjelder i en gitt situasjon, ser til andre og gjør det de gjør. Presset til å endre holdninger, meninger eller atferd slik at de er like alle andres, kalles konformitetspress (Jenkins, 2006, s. 151). I likhet med tidligere funn, fant denne studien at konformitetspress kan forekomme blant ungdommer (Santor et al., 2000; Musher-Eizenman, 2003). Flere informanter trodde at det kunne være en grunn til at ungdommer velger å bruke illegale rusmidler på fest. De fleste har en eller annen gang opplevd å få presset på seg illegale rusmidler av andre, mente en informant. Dette presset ble ansett å være større blant gutter enn jenter og størst blant ungdommer på russebusser. En informant trodde at dersom det først skulle bli en kultur for å bruke partydop på en russebuss eller i en vennegjeng, ville det medført konformitetspress blant medlemmene der. Flere trodde bruk av illegale rusmidler kan være “gjengete”, og at det ikke er en aktivitet ungdommer gjør alene. Denne påstanden kan underbygges av tidligere forskning, som har indikert at jo flere venner en ungdom har som bruker partydop, jo større konformitetspress vil han eller hun føle på (Musher-Eizenman, 2003). Egen bruk har vist seg å være sterkt knyttet til venners bruk, og påvirkning fra jevnaldrende har generelt vist seg å være positivt korrelert med risikoatferd hos ungdom (Siraj et al., 2021; Grace et al., 2001). At venner ofte viser lik atferd, kan ha ulike forklaringer. På den ene siden kan det indikere at det forekommer konformitetspress knyttet til bruk av illegale rusmidler. På den andre siden kan det forklares ved at venners bruk medfører at illegale rusmidler er lettere tilgjengelig, og dermed lettere å bruke. Det kan også tenkes at ungdommer velger venner utfra hvem som har lignende bruksmønstre som seg selv. Dersom ungdommer oppfatter at alle andre bruker partydop, kan de bruke det til å rettfærdiggjøre egen bruk, som kan være en annen forklaring.

Ifølge Jenkins (2006) vil ungdommers konformitetspress i grunn stamme fra deres iboende ønske om tilhørighet og primær sosialisering (Jenkins, 2006, s. 151). Resultatene i egen studie indikerer at ungdommer er opptatt av å høre til. En informant forklarte hvordan man kan få en følelse av å være utenfor dersom man ikke blir med på enkelte ting andre gjør på fest. En mente også at det kan være vanskelig for gutter å slutte å bruke illegale rusmidler,

fordi de kan ende opp med å miste venner. To andre mente at få hadde turt å ringe politiet dersom noen brukte illegale rusmidler på en fest, da det ifølge dem ville medført å aldri bli invitert på noe igjen og å ikke ha venner lenger. Alle disse påstandene kan indikere at ungdommer opplever konformitetspress, på bakgrunn av ønsket om tilhørighet. Tidligere funn har også antydnet at det er sammenheng mellom det å gjøre ting for å være populær blant andre og konformitetspress (Santor et al., 2000). Deltakere i denne studien har bemerket seg hvordan noen ungdommer ønsker å ha et visst image, og tror noen bruker illegale rusmidler for “å tøffe seg”. Resultatene antyder samlet sett at bruk av partydop kan medføre en viss sosial status. En deltaker reflekterte rundt om ungdommer egentlig bruker mindre illegale rusmidler enn de sier, men at de gir det inntrykket til andre ungdommer for å få sosial status. En studie av Barkin et al. (2002) fant at ungdommer faktisk oppfattet at andre jevnaldrende brukte mer rusmidler enn elevene i realiteten rapporterte (Barkin et al., 2022). Dette indikerer at ungdommer kan sitte med en oppfatning av at det er flere ungdommer som bruker illegale rusmidler enn det i realiteten er, noe som kan medføre konformitetspress basert på feiloppfatninger.

6.3.3 Hindringer og muligheter

Jo flere ressurser og muligheter ungdommer tror de behandler og jo færre hindringer de forventer, desto større oppleves deres kontroll over narkotikabruken (Norman et al., 2000, s. 77). Opplevd atferdskontroll betraktes gjennom TPB som en determinant for intensjon om å utføre en atferd, men kan også ha direkte påvirkning på atferden. Det vil si at faktorer her kan medføre at ungdommer bruker illegale rusmidler, uten å ha hatt en intensjon om det (Norman et al., 2000, s. 77). Faktorer som kan lette eller hemme utførelse av denne atferden kan for eksempel være informasjon om rusmidlene og bruken. Ifølge flere av informantene i denne studien er de fleste ungdommer fullt klar over risikoen ved narkotikabruk, og har tilstrekkelig med informasjon og kunnskap. At ungdommer opplever at de har tilstrekkelig med informasjon om illegale rusmidler, kan være med på å skape en intensjon om å faktisk bruke illegale rusmidler. Selv om de vet at bruk av illegale rusmidler er risikofylt, kan de vurdere det som trygt å bruke fordi de har erfaring og kunnskap som resulterer i en opplevelse av at de kan utføre atferden uten særlig risiko. Dersom ungdommer derimot skulle oppleve at de har for lite informasjon og erfaring, kan det hemme utførelsen. Her kan det uregulerte markedet for illegale rusmidler spille inn, da resultatene i denne studien viser at mange ungdommer ser på det som en av de største risikoene ved narkotikabruk. Det kan ha noe å si

om en ungdom opplever å kunne skaffe illegale rusmidler som sikkert er “rene”, eller ikke. En annen faktor som kan påvirke den opplevde atferdskontrollen er tilgjengeligheten, altså om ungdommene opplever det som mulig å anskaffe illegale rusmidler eller ikke. At ungdommer i denne studien opplever å ha tilgang til illegale rusmidler, kan tilsi at de har høyere sannsynlighet for å ha en intensjon om å bruke illegale rusmidler. Noen informanter nevnte at ungdommer kan bli tilbudt partydop og ville ta imot det tilbudet, kun med tanke på at han/hun kanskje ikke kom til å få muligheten og tilgangen igjen.

Dersom det er få hindringer vil også atferden oppfattes som lettere å utføre (Norman et al., 2000, s. 77). I egen studie kom det frem at ungdommer opplever at det er nokså få hindringer for narkotikabruk, da ingen blir tatt av politi, foreldre ikke vet stort og at bruken ikke får sosiale konsekvenser blant jevnaldrende. Den opplevde atferdskontrollen kan også tilknyttes konformitetspresset som ble diskutert tidligere. Opplever ungdommene at de klarer å stå imot press fra andre? Dette vil også kunne ha betydning for intensjonen. Som noen informanter i denne studien har forklart, kan man havne i en situasjon hvor man mister venner dersom man avstår fra å bruke illegale rusmidler på fest. At man blir direkte presset fra andre, kan også medføre at valget om å gjennomføre atferden ikke blir opplevd som helt fritt. Resultatene viste at ungdommer opplever at impuls kontroll har betydning for bruken av partydop. De mente at gutter har mindre impuls kontroll enn jenter, og at ungdommer generelt får mindre impuls kontroll når de har drukket alkohol. Ungdommer som opplever å ikke ha nok impuls kontroll til å kunne stå imot et tilbud om partydop når de er på fest og har drukket alkohol, vil kunne ha en høyere sannsynlighet for å ha en intensjon om å bruke partydop (Norman et al., 2000, s. 77). Det kan også tenkes at dette kan ha direkte påvirkning på atferden, altså at ungdommer bruker partydop for eksempel når de har drukket, uten å ha hatt en intensjon om å bruke det. Dette gjelder også nysgjerrighet, som resultatene viste at kan være en årsak bak narkotikabruk. En ungdom som er i overkant nysgjerrig på partydop, kan oppleve mindre atferdskontroll. Det skal sies at ungdommenes opplevde atferdskontroll ikke trenger å være korrekt. Ungdommer kan bli feilinformert og sitte med en uriktig oppfatning av narkotikabruken, som kan medføre en uriktig opplevd atferdskontroll.

6.3.4 Normalisering av partydop

Resultatene i denne studien viser at mange ungdommer i dag anser bruk av partydop som normalt og normalisert. For å måle om illegale rusmidler faktisk er normalisert, mener Parker

et al. (1998) at man må se på fem ting. Den første er økning i tilgang og tilgjengelighet. Illegale rusmidler ser ut til å være nokså tilgjengelige for ungdommer i dag, selv om noen mener de ikke umiddelbart hadde visst hvem de skulle ha kontaktet for å anskaffe seg de. Alle tror dog at de hadde fått tak i det hvis de hadde prøvd. De to neste faktorene er økt andel som prøver det og økt andel som bruker det jevnlig. Resultatene i studien tilsier at mange ungdommer nå blir eksponert for narkotikabruk på fest, som antyder at en del ungdommer iallfall prøver illegale rusmidler eller bruker det jevnlig på fest. Det kan likevel virke som at det ikke blir brukt jevnlig utover hverdagen hos mange, og at det fortsatt er mange ungdommer som ikke bruker det i det hele tatt også. De to siste faktorene gjelder mer positive holdninger til “fornuftig” bruk og økt kulturell aksept. Resultatene i denne studien belyste begge disse aspektene, da ungdommene ga uttrykk for at de aksepterte bruk av illegale rusmidler, dersom det var innenfor visse rammer som indikerte “fornuftig” bruk. Resultatene kan dermed til en viss grad sees i sammenheng med en normalisering. Det er vanskelig å si noe om økning, da denne studien ikke undersøker omfang. Resultatene indikerer likevel at bruk av partydop kan være på vei mot en normalisering (Parker et al., 1998).

Bruken ser ut til å være knyttet til helt vanlige ungdommer i dag, og ikke til subkulturer eller grupper. Ifølge Pedersen et al. (2019) kan man når det kommer til spørsmålet om normalisering se på om de som bruker illegale rusmidler nå er mer «vanlige» enn de som brukte det før, i form av at de klarer seg bedre på skolen og er mindre preget av atferdsproblem (Pedersen et al., 2019). Resultatene i denne studien antyder at det er en realitet, gjennom for eksempel dette utsagnet fra en informant: “Altså, du kan gå toppidrett liksom og stå opp klokken 4 på morgenen og dra på svømming, men fortsatt ta coke i helgen”. Narkotika assosieres ikke lenger med avvik, narkomane eller kriminalitet, slik som funnene til Duff (2005) også antydte (Duff, 2005). Det blir nå forbundet med noe ungdommer bruker på fest for å ha det gøy. At ungdommer som selv ikke bruker illegale rusmidler likevel aksepterer andres bruk, understøtter også at en normalisering er i ferd med å skje ut fra normaliseringshypotesen (Parker et al., 1998). Studien til van den Bos et al. (2022) fant at illegale rusmidler ikke var helt normalisert i Nederland, da noen av aspektene i normaliseringshypotesen ikke var dekket. Det var likevel belegg for å si at narkotikabruk var delvis normalisert (van den Bos et al., 2022). Egne funn i denne studien kan heller ikke konstatere at bruk av partydop har blitt normalisert, men kan indikere at det er på vei mot en normalisering.

6.3.5 Feiloppfatninger og fellesskapsmisforståelser

Tall fra Ungdata viste at 5% av alle jenter og 8% av alle gutter på vgs hadde brukt andre illegale rusmidler enn cannabis det siste året. Selv om forskningen viser at bruken er økende, så er det dermed ingenting som tyder på at majoriteten bruker partydop eller at det har blitt en del av «normalen» (Bakken, 2022, s. 41). Hva som kan ligge bak den økende normaliseringen bør dermed diskuteres. Barkin et al. (2002) fant at ungdommene i deres studie oppfattet at andre jevnaldrende brukte mer rusmidler enn de faktisk rapporterte. Dette kan medføre at ungdommer opplever at rusbruk er vanlig og derfor anses som normativ atferd, selv om det ikke er det (Barkin et al., 2002). I egen studie var det også ungdommer som reflekterte rundt om andre ungdommer ga uttrykk for at de brukte mer illegale rusmidler enn de egentlig gjorde. Noen informanter sa at russegrupper kan synge om narkotikabruk i russesanger, uten at noen av medlemmene egentlig bruker det selv. Det er likevel rimelig å tenke at andre kan få inntrykk av det. Dermed kan man spørre seg om ungdommer er påvirket av fellesskapsmisforståelser og feiloppfatninger når det kommer til omfanget av narkotikabruk i dag. Dersom ungdommer tror at det er flere som bruker illegale rusmidler enn det i realiteten er, kan det tenkes å kunne bidra til ytterligere normalisering og konformitetspress. Selv om det er nødvendig med fokus på temaet narkotikabruk blant unge, kan det dermed være viktig at utbredelsen ikke blir overdrevet. Det bør nevnes at resultatene i denne studien kan være preget av mulige fellesskapsmisforståelser og feiloppfatninger. Studien har ikke målt omfang, så selv om informantene antar at bruken er relativt normal, så kan deres opplevelser og oppfatninger eventuelt være påvirket av overdrevet utbredelse. Oppfatningene til ungdommer kan tenkes å være påvirket av massemedia.

Massemedia kan ikke bare bidra til å fremme oppfatninger om at narkotikabruk er normalt, men det kan også fremstilles som kult og eksklusivt. Kokain ble av informantene i denne studien beskrevet som rusmiddelet med høyest status. Programleder Leo Ajkic mener at en økning i bruken av kokain har med markedsføringen av rusmiddelet å gjøre, og at det nå blir sett på som kult, trendy og luksus for mange (Andersen & Røssland, 2023). Som resultatene i denne studien har indikert, er filmer og tv-serier blant det som har størst påvirkning på ungdommers holdninger til illegale rusmidler. Særlig TV-serien «exit» ble trukket frem av informantene, som mente at serien fikk kokainbruk til å se både kult og eksklusivt ut. Deler av innholdet i serien består av kokainbruk assosiert med rikdom, fest og spenning. Tidligere forskning har vist hvordan slike fremstillinger kan skape større interesse for rusmidlene hos seerne (Herd, 2008; Christenson et al., 2012; Hall et al., 2013). Det er dermed belegg for å tro

at TV-serien «Exit» kan ha bidratt til markedsføring av kokain i Norge. Det kan ses i sammenheng med at TV-serien «breaking-bad» tidligere har blitt beskyldt for å markedsføre metamfetamin (Braiker, 2013). Brukerne i «exit» er norske finansmenn med vellykkede karrierer, som informanter i denne studien tror mange ungdommer anser som ganske kule. Tidligere forskning av Just et al. (2016) fant at ungdommer kopierte ureflekterte aktivitetene de observerte idolene sine gjøre selv om de visste det var risikofyllt (Just et al., 2016). Det antyder at ungdommer kan bli påvirket av atferd de observerer i tv-serier som exit. Gjerne har ikke ungdommer samme evne som voksne til å reflektere kritisk rundt innholdet de blir eksponert for. Majorstuen politistasjon har belyst en hendelse hvor en guttegjeng lot seg inspirere av en scene i en norsk tv-serie som de syntes var kul og spennende. Da en 15 år gammel gutt lå bevisstløs på en fest, valgte kompisene å blåse kokain opp i nesen hans (Nielsen, 2019). En lignende hendelse ble filmatisert i en scene fra Exit som ble sluppet kort tid før (NRK TV, 2019). Dette kan tyde på at ungdommer i dag blir svært påvirket av risikoatferd de observerer på TV. TV-serier kan se ut til å skape et bilde av at narkotikabruk ikke bare er innenfor rammene for hva som er normalt og hverdagslig, men også kult og eksklusivt.

Informanter i denne studien anså det som mulig at ungdommer gir uttrykk for at de bruker mer kokain enn de egentlig gjør, og det kan si noe om hvilken aksept og status dette rusmiddelet har. Funnene i denne studien antyder at tv-serier, og særlig exit, kan ha bidratt til å bygge opp denne normaliteten eller statusen. Heldigvis finnes det også mer faktabaserte tv-serier, som NRK-serien «rus», som kan bidra til å skape et mer nyansert og faktabasert bilde på rusbruk. Utfordringen er at ikke like mange ungdommer ser denne serien som serien «exit». Dersom denne typen medieinnhold hadde nådd ut til flere, kunne det ha gitt ungdommer et mer realistisk bilde på narkotikabruken. Norsk presse bør også prøve å fremstille et nyansert bilde av narkotikabruken som samsvarer med forskning på omfanget, og som dermed ikke bidrar til å overdrive utbredelsen.

6.4 Implikasjoner

Under vil det gis implikasjoner, først for helsefremmende arbeid og deretter for ruspolitikken i Norge.

6.4.1 Implikasjoner for helsefremmende arbeid

Forskning viser at narkotikabruken øker blant ungdommer i dag, og denne studien indikerer at mange ungdommer selv opplever økende bruk (Bakken, 2022, s. 41; Bretteville-Jensen, 2022, s. 19). Narkotikabruk i ungdomstiden kan ikke bare forårsake skader og sykdom i ungdomsårene, men også avhengighet og utenforskap i voksenlivet (Sales & Irwin Jr., 2009, s. 32; Crosby et al., 2009, s. 4). Derfor kan det være helt avgjørende å fremme positiv helseatferd hos ungdommer, for å forebygge og forhindre rusproblematikk. Blant annet gjennom informasjon, kan man gjøre ungdommer mer i stand til å ta mer kontroll over egen helse og over sine omgivelser, og ikke minst ta valg som bidrar til god helse (WHO, 1986). I denne studien var det flere informanter som mente at de var gitt for lite informasjon om illegale rusmidler på skolen. Å gi ungdommer mer kunnskap og faktabasert informasjon om bruken av illegale rusmidler, kan da gjøre de mer i stand til å ta valg som fremmer og ikke hemmer helse (WHO, 1986). Noen informanter i studien mente likevel at informasjon og kunnskap har liten påvirkningskraft på ungdommer, noe som medfører helt andre implikasjoner. Dette indikerer at det kan bli nødvendig å endre tilnærming til å endre atferd fremfor kunnskap. Ifølge Ajzen og Fishbein (1980) er en persons atferd knyttet til personens holdninger, og derfor kan det være essensielt å jobbe med holdningsendring. Dette kan gjøres gjennom tiltak for å endre den generelle holdningen til bruk av illegale rusmidler i samfunnet. En slik holdningsendring vil kunne bidra til mer positiv helseatferd og dermed bedre helse for hver enkelt ungdom (Espnes & Smedslund, 2009, s. 266). Denne studien antyder også at bruk av partydop kan være på vei mot en normalisering, og det kan dermed være viktig å jobbe imot denne normaliseringen. Som del av det, kan det være vesentlig å rette opp i eventuelle feiloppfatninger og fellesskapsmisforståelser som ungdommer måtte ha. Dette kan riktig og faktabasert informasjon om den faktiske bruken bidra til. Å styrke livsferdighetene til ungdommer, vil ifølge WHO (1986) også bidra til en mer positiv helseatferd (WHO, 1986). Funnene i denne studien indikerer at å styrke tilhørighet også vil kunne bidra til det samme. Valg ungdommer tar på fest har vist seg å kunne være knyttet til ønsket om tilhørighet, og det kan dermed være essensielt å hjelpe ungdommer med å finne tilhørighet andre steder eller på andre måter.

6.4.2 Implikasjoner for ruspolitikk

Helsepsykologi kan være en aktiv informasjonskilde og bidragsyter til politiske avgjørelser som har med helse å gjøre (Espnes & Smedslund, 2009, s. 23). Derfor kan denne oppgaven

også gi implikasjoner for ruspolitikken i Norge. Det er uvisst hvordan den nye rusreformen vil utformes, men det er rimelig å kunne forvente en viss liberalisering. Resultatene i denne studien antyder at det i noen tilfeller kan bli betydningsfullt for ungdommers helse. Nå blir i utgangspunktet ikke straff ansett som en særlig stor risiko ved narkotikabruk, og ungdommer mener også at det er få som faktisk opplever straff av narkotikabruk. Det som likevel er bekymringsverdig, er hvordan ungdommer i denne studien mener at redsel for straff kunne ha stoppet ungdommer fra å ringe ambulanse ved et nødstilfelle på en fest hvor det ble inntatt illegale rusmidler. Ut fra dette, kan avkriminalisering virke gunstig for ungdomshelsen, da det kan redusere denne frykten. Hvordan en liberalisering vil påvirke en eventuell normalisering, ungdommers holdninger og faktiske bruk av illegale rusmidler, er derimot usikkert. Det er nærliggende å spørre seg om ungdommers holdninger allerede har blitt liberale, og om det dermed hadde gjort store endringer eller ikke. Ut fra det funnene sier om hvor tilgjengelige illegale rusmidler er i dag, så kan det uansett bli en viktig strategi fremover å jobbe med tilbudsreducerende tiltak. I det inngår større ressurser for å stanse innførsel og salg av narkotika.

6.5 Studiens begrensninger

Dette underkapittelet diskuterer studiens mulige begrensninger, både knyttet til metodiske valg og til forsker.

6.5.1 Metodiske valg

Det er viktig å være bevisst på at enhver tilnærming og metode kan medføre visse ulemper (Creswell & Poth, 2018, s. 78). For denne studien ble en fenomenologisk-hermeneutiske tilnærmingen valgt å bruke, noe som går ut på å tolke et fenomen. Ved å velge denne metoden blir det avgjørende at alle deltakerne faktisk har felles erfaring med det aktuelle fenomenet, ellers kan det være vanskelig å finne en felles forståelse (Creswell & Poth, 2018, s. 78). Jeg merket selv at deltakere kunne ha litt ulike erfaringer med fenomenet, så det kunne rundt noen temaer være utfordrende å finne en felles forståelse. I disse tilfellene ble det forsøkt å fremstille et så nyansert bilde som mulig, der ulike synspunkter ble inkludert. Når det kommer til å bruke intervju som metode, så er det aldri noen garanti for at informantene gir korrekt informasjon. Det ble likevel prøvd å sikre sanne og troverdige data ved å prøve å skaffe deltakere som ønsket å delta og bidra med data. Jeg kan likevel ikke kontrollere hvor

mye informasjon informanter vil gi, eller hvor relevant informasjonen de gir er. Mer spesifikt ved bruk av fokusgruppeintervju, bemerket jeg meg også noen ulemper. I stedet for å diskutere uformelt med hverandre, valgte deltakerne noen ganger å svare mer formelt etter tur. Av og til var det også som at de valgte en “representant” som svarte for de, mens resten sa seg enig. Å skille jentene og guttene viste seg også å by på noen utfordringer. Jentene kunne oppfattes som enda mer ivrige, og villige til å reflektere rundt temaene. I noen tilfeller kunne guttegruppene komme med ganske korte og enkle svar, som de ikke virket interessert i å diskutere eller reflektere ytterligere. Det er dermed mulig at det hadde skapt bedre dynamikk ved å ha en blanding av jenter og gutter i hvert intervju. Samtidig er det ikke sikkert deltakere da hadde åpnet seg like mye, da det har vist seg å være forskjeller i holdninger og bruk blant kjønnene. Å transkribere fokusgruppeintervjuer kan være utfordrende da det kan være vanskelig å skille stemmene til deltakerne, og fordi deltakerne snakker samtidig og avbryter hverandre (Nielsen et al., 2021, s. 151). Dette fikk jeg selv oppleve, kanskje særlig av den grunn at hvert intervju bestod av ungdommer av samme kjønn, på samme alder og med samme dialekt. Det er dermed ingen garanti for at mine vurderinger og deretter valg rundt hvem som sa hva under transkripsjonen, alltid stemte.

Det er også viktig å påpeke at denne studien ikke sier noe om faktisk narkotikabruk. Omfanget har ikke blitt målt, og det er bare informantene sine oppfatninger som danner resultatene. Ungdommene har presentert narkotikabruk som relativt vanlig, men siden denne studien ikke måler faktisk bruk kan den ikke si noe om hvor vanlig eller uvanlig det faktisk er å bruke partydop. Informantenes oppfatninger kan som diskutert tidligere være preget av en eventuell normalisering eller overdrivelse av bruk, og det er ikke sikkert at det er like mange som de tror som bruker det. Studien tyder likevel på at ungdommer opplever bruken som økende og anser bruk av partydop som mer normalt enn tidligere.

6.5.2 Forskerrollen og forforståelse

Innenfor den fortolkende tilnærmingen som denne studien er bunnet i, er man innforstått med at fullstendig nøytralitet ikke eksisterer. Forskeren vil alltid ha med seg et engasjement i temaet det forskes på (Tjora, 2017, s. 235). Å redegjøre for egen posisjon og engasjement er dermed viktig, og innebærer å forklare hvordan forskerens eget personlige engasjement kan komme til å prege forskningsarbeidet eller hvordan forskerens egen kunnskap og erfaring brukes i en analyse og diskusjon av resultatene (Tjora, 2017, s. 235). Et sett av forutsatte

tanker og fordommer danner en forforståelse som man går inn i prosjektet med. Det trenger ikke å være et problem, så lenge man er bevisst på forforståelsen man har og at den kan påvirke hvordan man tolker funn (Dalland, 2012, s. 226). I tillegg må man kunne justere forståelsen man har underveis (Tjora, 2017, s. 235). Temaet for denne studien ble valgt på bakgrunn av mine personlige interesser, erfaringer og inntrykk. Med min faglige bakgrunn som sosionom, har jeg lenge vært interessert i å forebygge, redusere og løse sosiale problemer. Barn og ungdommers helse og utvikling har også hatt betydning for meg. Når jeg begynte på denne oppgaven hadde jeg en yngre søster som gikk på videregående skole. Hun ga meg inntrykk av at det gjennom hennes tid på videregående var langt vanligere og mer akseptert å bruke illegale rusmidler enn når jeg gikk på samme skole, bare 5 år tidligere. Dette bekymret meg, samtidig som det økte interessen min for temaet. Gjennom nyheter og andre massemedier, har jeg fått inntrykket forsterket. Jeg har også dannet en oppfatning gjennom egne erfaringer med å være på fest de siste årene, og inntrykket jeg har satt igjen med har bekymret meg. Disse aspektene gjorde at jeg ikke gikk inn i denne studien uten visse fordommer eller en forforståelse om temaet. Jeg hadde på forhånd av prosjektet noen forventninger til hva deltakerne kom til å beskrive og hvilke resultater studien kom til å gi. Dette kan være en ulempe for studien, ved at jeg hadde med meg mange forutinntattheter (Tjora, 2017, s. 236). Likevel har jeg hele veien vært åpen for å kunne få motbevist fordommene og forventningene jeg hadde. Jeg har gjennom utførelsen av både intervju, transkripsjon og diskusjon arbeidet bevisst med å ikke la mine forutinntattheter påvirke studien, så langt det har latt seg gjøre.

For å styrke prosjektets pålitelighet, er det også viktig å reflektere over om man har noe til felles med informantene, eller om man har spesiell kunnskap og engasjement, og hvordan dette kan ha påvirket tilgangen til feltet, utvalg, datagenerering, analyse og resultater (Tjora, 2017, s. 235). Med tanke på at jeg er 24 år og dermed relativt nær informantene i alder, har vi en del til felles. Selv om vi er på ulike steder i livet, så er vi alle unge voksne som kan tenkes å ha flere delte erfaringer, også i forhold til festkultur. Det kan tenkes at dette har gjort det lettere for informantene å åpne seg opp til meg om temaet. Jeg har kanskje spesiell kunnskap om russetid og ungdomskultur, som kan ha gitt meg en fordel i denne studien. Det kan for eksempel ha hjulpet meg med å stille mer presise spørsmål (Tjora, 2017, s. 236).

Min mangel på tidligere erfaring innen kvalitativ forskning må likevel tillegges noe vekt. At jeg aldri har gjennomført kvalitative intervju og analyser før, kan tenkes å ha påvirket

forskningsprosessen. Den eneste erfaringen jeg hadde på forhånd av studien var fra øving gjennom masterprogrammet, og fra utarbeiding av en tidligere bacheloroppgave. Mine valg, tolkninger og selve utførelsen av studien kan tenkes å være påvirket av min manglede erfaring.

7 Avslutning

Dette siste kapittel tar for seg forslag til videre forskning, og rundes av med en konklusjon av oppgavens hovedpunkter.

7.1 Forslag til videre forskning

Med tanke på at dette er en kvalitativ studie med relativt lite utvalg, må overførbarheten til studien betraktes deretter. Funnene i studien kan likevel indikere at det er behov for mer forskning på feltet, særlig i norsk kontekst. Narkotikaproblematikk blant ungdom ser ut til å være et økende problem, og det trengs mer forskning til for å belyse temaet ytterligere. Siden informantene i denne studien opplever at narkotikabruk øker og er normalisert, trengs det studier som kan konstatere det faktiske omfanget av bruken. Det er dermed nødvendig med mer kvantitativ forskning som kan gi oversikt over problematikken man står ovenfor. Med tanke på at resultatene i denne studien antydte at bruken i størst grad foregikk i helgene og ikke ukedagene, er det kanskje nødvendig at spørreskjemaer som måler dette prøver å fange opp narkotikabruken som et helgefenomen og ikke et dagligdagsfenomen. Samtidig er det et behov for mer kvalitativ forskning for å få større forståelse for problematikken, hvordan den skapes og hvordan den kan løses. Siden skolen har en stor rolle i ungdommers liv, kunne en studie som ser på hvordan skoler jobber mot narkotikaproblematikk vært betydningsfull. Resultatene i denne studien har besvart ulike spørsmål, men jeg sitter fortsatt igjen med flere. Et av spørsmålene jeg kunne tenkt med å gå meg i dybden på er: Hva er grunnen til at ungdommer ønsker å bruke illegale rusmidler på fest? Eller hva er det som gjør at ungdommer *ikke* ønsker å bruke illegale rusmidler på fest? Denne studien antydte en økt sosial aksept for bruk av kokain på fest blant ungdommer. Det er fremdeles noe ulike holdninger og ulik grad av aksept blant ungdommene, så helt normalisert kan man ikke anta at det er. Det kan dog kreve større innsats for å stanse den negative utviklingen som for øyeblikket ser ut til å foregå. Forskning på hvordan å endre ungdommers holdninger og atferd er derfor viktig. Hva kan man gjøre for å forebygge bruken av partydop blant ungdommer? Siden denne studien har vist at massemedia har stor påvirkning på ungdommers holdninger til illegale rusmidler, kunne en studie som ser ytterligere på det vært interessant. Det kunne også vært spennende å se en longitudinell studie som undersøkte ungdommers holdninger til narkotikabruk, kanskje særlig kokainbruk da det ser ut til å være økende i bruk og aksept.

7.2 Konklusjon

Formålet med studien var å få økt forståelse for ungdommers holdninger til bruk av partydop. Gjennom en kvalitativ tilnærming ble det innhentet tanker og erfaringer fra elever på videregående skoler. Resultatene viste at det er ganske høy grad av aksept for bruk av partydop blant ungdommer i dag. Aksepten kommer på visse premisser, og er avhengig av bruken og brukeren. Narkotikabruken blir mer akseptert når gutter er brukeren enn jenter. Bruken blir også mest akseptert når den er sporadisk, og begrenset til fest og i helgene. Bruk av kokain og hasj blir også mer akseptert enn bruk av andre illegale rusmidler. Ungdommers oppfatning av risiko ved narkotikabruk er hovedsakelig knyttet til den ukjente kvaliteten på stoffene og det uregulerte markedet for disse rusmidlene.

Det var ønskelig å innhente kunnskap som kunne bidra til utvikling av helsefremmende og forebyggende arbeid rettet mot ungdom. Studien tok dermed sikte for å forstå og kunne forutse hva som påvirker en ungdoms intensjon om å bruke illegale rusmidler på fest, gjennom teorien om planlagt atferd. Det som så ut til å kunne påvirke ungdommers narkotikabruk, var for det første holdninger. Her kan det ha betydning om ungdommene anser narkotikabruk som risikofyllt versus lystbetont, og hvorvidt de tror bruken vil medføre et negativt versus positivt utfall. Faktorer som bidrar til å danne ungdommers holdninger ser ut til å være egne og andres narkotikaerfaringer, informasjon om risiko og fremstillinger i massemedia. Det andre som kan ha innvirkning på bruken er påvirkning fra andre personer av betydning. Ungdommer kan føle seg presset til å bruke illegale rusmidler, dersom de opplever at alle andre bruker det og ønsker at de skal bruke det også. Konformitetspress kan forekomme blant ungdommer, og særlig hvis de en omgås med bruker det. Dette presset så ut til å kunne være størst på russebusser og russefester. Konformitetspress kan stamme fra mangel på tilhørighet, og det kan dermed være en betydelig faktor. Eventuelle fellesskapsforståelser og feiloppfatninger kan også påvirke konformitetspresset. Det tredje aspektet med betydning for ungdommers narkotikabruk, var opplevde begrensninger og muligheter. Her kan tilgjengeligheten og tilgangen på de illegale rusmidlene spille inn, og om ungdommene opplever kontroll i møte med det uregulerte markedet for disse ulovlige rusmidlene. Andre moment som kan ha betydning er informasjon og kunnskap, straff, impuls kontroll og nysgjerrighet.

Da resultatene i studien viste at mange ungdommer opplevde at bruk av partydop har blitt normalisert, ble normaliseringsspørsmålet en naturlig del av oppgaven. Resultatene endte ikke opp med å antyde at bruk av partydop har blitt helt normalisert i Norge enda, men det er likevel belegg for å kunne anta at det nå er på vei mot å skje en normalisering av kokainbruk i Norge. Dersom ungdommer opplever bruken som normal, kan det medføre deltakelse i den aktuelle atferden på bakgrunn av ønsket om å stå innenfor normalen. Dette understreker viktigheten av at ungdommer ikke anser bruken som mer normal enn den egentlig er, og det er dermed viktig at bruken ikke blir overdrevet i for eksempel media. Fremover kan det bli avgjørende med konkrete tiltak for å motarbeide normaliseringen som ser ut til å skje. Det kan dermed bli nødvendig å jobbe med ungdommers holdninger. Studien indikerer at det bør rettes søkelys mot massemedias påvirkningskraft, og hvordan ungdommers holdninger påvirkes av det de ser på TV. Ungdommer trenger mer faktabasert informasjon og kunnskap rundt illegale rusmidler, og det kan være essensielt å formidle den på en måte som appellerer til dem. For å bremse ungdommenes tilgang på illegale rusmidler, kan det også bli viktig med tilbudsreducerende tiltak. Samlet sett blir det avgjørende å fremme positiv helseatferd hos ungdommer, for å forebygge og forhindre rusproblematikk. Å styrke livsferdigheter og tilhørighet kan da være av betydning. Til slutt er det behov for å utvide forskningslitteraturen rundt temaet, for å ytterligere forstå problematikken og hvordan den kan løses.

Referanser

- Aarø, L. E. & Klepp, K.-I. (2009). Helserelatert atferd og livsstil i kontekst. I K.-I. Klepp & L. E. Aarø (Red), *Ungdom, livsstil og helsefremmende arbeid* (3. Utg., s. 19-42). Gyldendal Akademisk.
- Agan, M. L. F., Costin, A. S., Deutz, M. H. F., Edelsbrunner, P. A., Záliš, L. & Franken, A. (2014). Associations between risk behaviour and social status in European adolescents. *European journal of developmental psychology*, 12(2), 189-203. <https://doi.org/10.1080/17405629.2014.975790>
- Ajzen, I., & Fishbein, M. (1980). *Understanding attitudes and predicting social behavior*. Prentice-Hall.
- Ajzen, I. (1985). From intentions to actions: A theory of planned behavior. I J. Kuhl & J. Beckmann (Red.), *Action - control: From cognition to behavior* (s. 11 - 39). Springer.
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179–211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)
- Andersen, E. & Røssland, V. H. (2023, 14. februar). Kjendisene med kokainoppgjør: - Forkastelig. *Nettavisen*. <https://www.nettavisen.no/livsstil/kjendisene-med-kokainoppgjor-forkastelig/s/5-95-913447>
- Andersen, A. N., Solbakken, H. & Lundgaard, M. (2023, 25. februar). Narkotikabruk blant unge: Dørvakter slår alarm. *Tv2*. <https://www.tv2.no/nyheter/innenriks/dorvakter-slar-alarm/15529624/>
- Arria, A. M., Caldeira, K. M., Allen, H. K., Bugbee, B. A., Vincent, K. B. & O'Grady, K. E. (2017). Prevalence and incidence of drug use among college students: an 8-year longitudinal analysis. *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 43(6), 711-718. <https://doi.org/10.1080/00952990.2017.1310219>
- Bahus, M. K. (2023, 26. januar). *Rusreformen*. Store Norske Leksikon.

<https://snl.no/rusreformen>

Bakken, A. (2022). *Ungdata 2022. Nasjonale resultater* (NOVA Rapport 5/22). Oslomet.

<https://hdl.handle.net/11250/3011548>

Barkin, S. L., Smith, K. S. & DuRant, R. H. (2002). Social skills and attitudes associated with substance use behaviors among young adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 30(6), 448-454. [https://doi.org/10.1016/S1054-139X\(01\)00405-0](https://doi.org/10.1016/S1054-139X(01)00405-0)

Bashirian, S., Hidarnia, A., Allahverdipour, H. & Hajizadeh, E. (2012). Application of Theory of Planned Behavior in Predicting Factors of Substance Abuse in Adolescents. *Majallah-i danishgah-i ulum-i pizishki-i Fasa*, 2(3), 156-162.

Berg, B. L. (2009). *Qualitative research methods for the social sciences* (7. Utg.). Pearson.

Beullens, K., Roe, K., & Van den Bulck, J. (2012). Music video viewing as a marker of driving after the consumption of alcohol. *Substance use & misuse*, 47(2), 155–165. <https://doi.org/10.3109/10826084.2012.637449>

Botvin, G. J., Schinke, S. P., Epstein, J. A., Diaz, T., & Botvin, E. M. (1995). Effectiveness of Culturally Focused and Generic Skills Training Approaches to Alcohol and Drug Abuse Prevention Among Minority Adolescents. *Psychology of Addictive Behaviors*, 9(3), 183–194. <https://doi.org/10.1037/0893-164X.9.3.183>

Braiker, B. (2013, 1. Oktober). Was ‘Breaking Bad’ good for the meth business. *Digiday*. <https://digiday.com/marketing/breaking-bad-marketing-meth/>

Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>

Bretteville-Jensen, A. L., Andreas, J. B., Dahl, S. L. & Hov, D. H. (2022). *CANN 2021: En studie om cannabiserfaringer, kunnskap og holdninger blant elever på videregående skoler*. Folkehelseinstituttet. <https://www.fhi.no/globalassets/faktabokser/cann2021-en-studie-om-cannabiserfaringer.pdf>

- Bunkholdt, V. (2002). *Psykologi: en innføring for helse- og sosialarbeidere* (2. Utg.). Universitetsforlaget.
- Castaldelli-Maia, J. M., Bhugra, D., de Andrade, A. G. & Lotufo-Neto, F. (2013). Substance use and misuse in Brazilian movies (2000–2008). *Substance Use & Misuse*, 48(3), 248-257. <https://doi.org/10.3109/10826084.2012.753549>
- Castaldelli-Maia, J. M., Gil, F., Ventriglio, A., Torales, J., Florio, L., Moura, H. F., de Andrade, A. G., Lotufo-Neto, F. & Bhugra, D. (2021). Substance Use Portrayal in Oscar-nominated Movies. *Current Drug Abuse Reviews*, 13(3), 230-235. <https://doi.org/10.2174/2589977512999201116155714>
- Chen, K., Scheier, L. M. & Kandel, D. B. (1996). Effects of chronic cocaine use on physical health: a prospective study in a general population sample. *Drug Alcohol Depend*, 43(1), 23-37. [https://doi.org/10.1016/S0376-8716\(96\)01285-9](https://doi.org/10.1016/S0376-8716(96)01285-9)
- Christenson, P., Roberts, D. F. & Bjork, N. (2012). Booze, drugs, and pop music: Trends in substance portrayals in the Billboard top 100—1968–2008. *Substance use & misuse*, 47(2), 121-129.
- Christiansen, L. (2021, 27. September). «Rus» - Ny dokumentarserie med Leo Ajkic. *NRK*. <https://www.nrk.no/presse/programtaler/ rus ---ny-dokumentarserie-med-leo-ajkic-1.15667373>
- Conner, M. & Norman, P. (2005). Predicting health behaviour: A social cognition approach. I M. Conner & P. Norman (Red.), *Predicting health behaviour* (2. Utg., s. 1-27). Open University Press.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & research design: choosing among five approaches* (2. Utg.). Sage.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry & research design: choosing among five approaches* (3. Utg.). Sage.

- Creswell, J. W. & Poth, C. N. (2018). *Qualitative inquiry & research design: choosing among five approaches* (4. Utg.). Sage.
- Crosby, R. A., Santelli, J. S. & Diclemente, R. J. (2009). Adolescents at risk: A generation in jeopardy. I R. J. Diclemente, J. S. Santelli & R. A. Crosby (Red.), *Adolescent health: Understanding and preventing risk behaviors* (s. 3-5). Jossey-Bass.
- Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving* (5. Utg.). Gyldendal Akademisk.
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving* (7. Utg.). Gyldendal Akademisk.
- Degenhardt, L. & Topp, L. (2003). ‘Crystal meth’ use among polydrug users in Sydney’s dance party subculture: characteristics, use patterns and associated harms. *The International journal of drug policy*, 14(1), 17-24. [https://doi.org/10.1016/S0955-3959\(02\)00200-1](https://doi.org/10.1016/S0955-3959(02)00200-1)
- Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi (2016). *Forskningsetiske retningslinjer for naturvitenskap og teknologi* (NENT Rapport 60124). De Nasjonale Forskningsetiske Komiteene. <https://www.forskningsetikk.no/globalassets/dokumenter/4-publikasjoner-som-pdf/forskningsetiske-retningslinjer-for-naturvitenskap-og-teknologi.pdf>
- Duff, C. (2005). Party drugs and party people: examining the ‘normalization’ of recreational drug use in Melbourne, Australia. *The International Journal of Drug Policy*, 16(3), 161–170. <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2005.02.001>
- Egan, K. L., Suerken, C., Debinski, B., Reboussin, B. A., Wagoner, K. G., Sutfin, E. L. & Wolfson, M. (2019). More than just Alcohol: Marijuana and Illicit Drug Use at Parties Attended by 15-20 Year Olds. *Substance Use & Misuse*, 54(2), 297–306. <https://doi.org/10.1080/10826084.2018.1517798>
- Eie, L. & Sigurdson, I. M. (2023, 15. mars). 19-åringer til hjertespesialist etter

kokainmisbruk. *NRK*. <https://www.nrk.no/sorlandet/19-aringer-til-hjertespesialist-etter-kokainmisbruk-1.16328508>

Espnes, G. A., & Smedslund, G. (2009). *Helsepsykologi* (2. Utg.). Gyldendal akademisk.

Flick, U. (2014). *An introduction to qualitative research* (5. Utg.). Sage.

Frøyland, L. R. (2021). Problematferd - avvik eller vanlig ungdomsliv? I G. Ødegård & W. Pedersen (Red), *Ungdommen* (s. 275-291). Cappelen Damm Akademisk.

Furseth, I. & Everett, E. L. (2020). *Masteroppgaven: hvordan begynne - og fullføre* (3. Utg.). Universitetsforlaget.

Gammersvik, Å. (2018). Å fremme helse sett fra et helsepsykologisk perspektiv. I Å. Gammersvik & T. B. Larsen (Red.), *Helsefremmende sykepleie: i teori og praksis* (s. 202-220). Fagbokforlaget.

Grøholt, B., Garløv, I., Sommerschild, H. & Weidle, B. (2015). *Lærebok i barnepsykiatri* (5. Utg.). Universitetsforlaget.

Guba, E. G. & Lincoln, Y. S. (1982). Epistemological and Methodological Bases of Naturalistic Inquiry. *Educational communication and technology*, 30(4), 233-252. <https://doi.org/10.1007/BF02765185>

Hall, P. C., West, J. H. & Neeley, S. (2013). Alcohol, tobacco, and other drug references in lyrics of popular music from 1959 to 2009. *Addiction Research & Theory*, 21(3), 207-215. <https://doi.org/10.3109/16066359.2012.704651>

Hansen, T. I. (2022, 16. September). NSD – Norsk senter for forskningsdata. *Store norske leksikon*. <https://snl.no/NSD> – Norsk senter for forskningsdata

Helse- og omsorgsdepartementet. (2021, 26. Mai). *Mandat for rusreformutvalget*.

Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/no/dep/hod/org/styrer-rad-og-utvalg/tidligere-styrer-rad-og-utvalg/rusreformutvalget/mandat-for-rusreforutvalget/id2594883/>

Helse- og omsorgsdepartementet. (2022, 29. August). *Narkotikapolitikk*. Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/no/tema/helse-og-omsorg/psykisk-helse/innsikt/narkotikapolitikk/id2528185/>

Herd, D. (2008). Changes in drug use prevalence in rap music songs, 1979–1997. *Addiction Research & Theory*, 16(2), 167-180. <https://doi.org/10.1080/16066350801993987>

Horowitz, B. Z., Panacek, E. A., & Jouriles, N. J. (1997). Severe rhabdomyolysis with renal failure after intranasal cocaine use. *The Journal of Emergency Medicine*, 15(6), 833–837. [https://doi.org/10.1016/S0736-4679\(97\)00193-5](https://doi.org/10.1016/S0736-4679(97)00193-5)

Hunt, K., Sweeting, H., Sargent, J., Lewars, H., Young, R. & West, P. (2011). Is there an association between seeing incidents of alcohol or drug use in films and young Scottish adults' own alcohol or drug use? A cross sectional study. *BMC Public Health*, 11(1), 1-11.

Jakobsen, H. (2012). Focus groups and methodological rigour outside the minority world: making the method work to its strengths in Tanzania. *Qualitative Research: QR*, 12(2), 111–130. <https://doi.org/10.1177/1468794111416145>

Jarvinen, M. & Ostergaard, J. (2011). Dangers and pleasures: Drug attitudes and experiences among young people. *Acta Sociologica*, 54(4), 333-350. <https://doi.org/10.1177/0001699311422018>

Jenkins, R. (2006). *Social identitet*. Academica.

Johansen, Ø. D. (2022, 26. januar). Ingen rusreform før 2023. VG. <https://direkte.vg.no/nyhetsdognet/news/ingen-rusreform-foer-2023.r-0oahmHF>

Just, J. M., Bleckwenn, M., Schnakenberg, R., Skatulla, P., & Weckbecker, K. (2016). Drug

related celebrity deaths: A cross-sectional study. *Substance Abuse Treatment, Prevention and Policy*, 11(1), 40–40. <https://doi.org/10.1186/s13011-016-0084-z>

Knudsen, A. K., Tollånes, M. C., Haaland, Ø. A., Kinge, J. M. & Vollset, S. E. (2017). *Sykdomsbyrde i Norge 2015. Resultater fra Global Burden of Diseases, Injuries, and Risk Factors Study 2015* (GBD 2015). Folkehelseinstituttet. https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2015/sykdomsbyrde_i_norge_2015.pdf

Kolbe, L. J., Collins, J. & Cortese, P. (1997). Building the Capacity of Schools to Improve the Health of the Nation: A Call for Assistance From Psychologists. *American Psychological Association*, 52(3), 256-265. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.52.3.256>

Kollath-Cattano, C., Abad-Vivero, E. N., Mejia, R., Perez-Hernandez, R., Sargent, J. D., & Thrasher, J. F. (2016). Portrayals of character smoking and drinking in Argentine-, Mexican- and US-produced films. *Preventive Medicine*, 90, 143–147. <https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2016.07.005>

Krueger, R. A. & Casey, M. A. (2009). *Focus groups: a practical guide for applied research* (4. Utg.). Sage.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. Utg.). Gyldendal Akademisk.

Krzyzanowski, M. (2020). Normalization and the discursive construction of "new" norms and "new" normality: discourse in the paradoxes of populism and neoliberalism. *Social Semiotics*, 30(4), 431-448. <https://doi.org/10.1080/10350330.2020.1766193>

La Greca, A. M., Prinstein, M. J. & Fetter, M. D. (2001). Adolescent Peer Crowd Affiliation: Linkages With Health-Risk Behaviors and Close Friendships. *Journal of Pediatric Psychology*, 26(3), 131-143. <https://doi.org/10.1093/jpepsy/26.3.131>

Legemiddeloven. (1992). *Lov om legemidler* (LOV-1992-12-04-132). Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-12-04-132?q=legemiddeloven>

McEachan, R. R. C., Conner, M., Taylor, N. J. & Lawton, R. J. (2011). Prospective prediction of health-related behaviours with the Theory of Planned Behaviour: a meta-analysis. *Health psychology review*, 5(2), 97-144.

<https://doi.org/10.1080/17437199.2010.521684>

McGinnis, J. M. (1994). The role of behavioral research in national health policy. I S. J. Blumenthal, K. Matthews & S. M. Weiss (Red), *New Research Frontiers in Behavioral Medicine: Proceedings of the National Conference* (s. 217-222). National Institutes of Health. https://susan-blumenthal.org/wp-content/uploads/2021/06/New_Research_Frontiers_in_Behavioral_Med.pdf

Meld. St. 15 (2022-2023). *Folkehelsemeldinga – Nasjonal strategi for utjamning av sosiale helseforskjellar*. Helse- og omsorgsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/918eb71926fc44c8802fe3c2e0b9a75a/nn-no/pdfs/stm202220230015000dddpdfs.pdf>

Miliano, C., Margiani, G., Fattore, L., & De Luca, M. A. (2018). Sales and Advertising Channels of New Psychoactive Substances (NPS): Internet, Social Networks, and Smartphone Apps. *Brain sciences*, 8(7), 123. <https://doi.org/10.3390/brainsci8070123>

Morse, J. M. (2015). Critical Analysis of Strategies for Determining Rigor in Qualitative Inquiry. *Qualitative Health Research*, 25(9), 1212–1222.

<https://doi.org/10.1177/1049732315588501>

Moshuus, G. H., Rossow, I., & Vestel, V. (2002). *Partydop og ungdomskultur* (Vol. 10/2002, p. 90). Nova.

Motyka, M. A., & Al-Imam, A. (2021). Representations of Psychoactive Drugs' Use in Mass Culture and Their Impact on Audiences. *International journal of environmental research and public health*, 18(11), 6000. <https://doi.org/10.3390/ijerph18116000>

Musher-Eizenman, D. R., Holub, S. C., & Arnett, M. (2003). Attitude and Peer Influences on

Adolescent Substance Use: The Moderating Effect of Age, Sex, and Substance. *Journal of Drug Education*, 33(1), 1–23. <https://doi.org/10.2190/YED0-BQA8-5RVX-95JB>

Myhre, N. K. (2019, 15. September) Exit. *Nrk*.

<https://www.nrk.no/presse/programtaler/exit-1.14700273>

Neuman, W. L. (2014). *Social research methods: qualitative and quantitative approaches* (7. Utg.). Pearson.

Nielsen, D. A., Hjørnholm, T. Q., Jørgensen, P. S. (2021). *Oppgaveskriving og metode i helse- og sosialfag*. Fagbokforlaget.

Norsk senter for forskningsdata. (u.å.). NSD. <https://www.nsd.no/index.html>

NRK TV. (2019, 27. September). Deg eller meg. I *Exit* (sesong 1, Episode 3).

<https://tv.nrk.no/serie/exit/sesong/1/episode/3/avspiller>

Odhiambo, O. D. (2014). Role of mass media on prevalence of illicit drug use among public secondary school students in Kisumu. *International Journal of Science and Research*, 3(11), 2491-2493.

Parker, H., Aldridge, J., Measham, F., & Haynes, P. (1999). Illegal Leisure: The Normalisation of Adolescent Recreational Drug Use [Review of Illegal Leisure: The Normalisation of Adolescent Recreational Drug Use]. *Health Education Research*, 14(5), 707–708. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/her/14.5.707>

Parker, H., Williams, L. & Aldridge, J. (2002). The Normalization of 'Sensible' Recreational Drug Use: Further Evidence from the North West England Longitudinal Study. *Sociology (Oxford)*, 36(4), 941-964. <https://doi.org/10.1177/003803850203600408>

Pedersen, W., Bakken, A. & von Soest, T. (2019). Mer bruk av cannabis blant Oslo-ungdom: Hvem er i risikosonen? *Norsk Sosiologisk Tidsskrift*, 3, 457-471. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2019-06-06>

- Pennay, A. E. & Measham, F. C. (2016). The normalisation thesis - 20 years later. *Drugs: education, prevention & policy*, 23(3), 187-189.
<https://doi.org/10.3109/09687637.2016.1173649>
- Power, R., Power, T. & Gibson, N. (1996). Attitudes and Experience of Drug Use Amongst a Group of London Teenagers. *Drugs: education, prevention & policy*, 3(1), 71-80.
<https://doi.org/10.3109/09687639609019312>
- Primack, B. A., Dalton, M. A., Carroll, M. V., Agarwal, A. A. & Fine, M. J. (2008). Content analysis of tobacco, alcohol, and other drugs in popular music. *Archives of pediatrics & adolescent medicine*, 162(2), 169-175.
<https://doi.org/10.1001%2Farchpediatrics.2007.27>
- Prop. 15 S (2015-2015). *Opptrappingsplanen for rusfeltet (2016-2022)*. Helse- og omsorgsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/1ab211f350b34eac926861b68b6498a1/no/pdfs/prp201520160015000dddpdfs.pdf>
- Punch, K. F. (2014). *Introduction to social research: quantitative & qualitative approaches* (3. Utg.). Sage.
- Quine, L., Rutter, D. R. & Arnold, L. (2000). Comparing the Theory of Planned Behaviour and the Health Belief Model: The Example of Safety Helmet Use Among Schoolboy Cyclists. I P. Norman, C. Abraham & M. Conner (Red.), *Understanding and changing health behaviour: from health beliefs to self-regulation* (s. 73-98). Harwood Academic Publishers.
- Rienecker, L., Jørgensen, P. S. & Skov, S. (2013). *Den gode oppgaven: håndbok i oppgaveskriving på universitet og høyskole* (2. Utg.). Fagbokforlaget.
- Riksadvokaten. (2022, 18. mai). *Riksadvokatens brev 13. mai 2022*. Den høyere påtalemyndighet. <https://www.riksadvokaten.no/document/retningslinjer-etter-hoyesterettsdommer-om-rusavhengige/>

Rusinfo. (u.å.). *Avkriminalisering eller legalisering?* Rusinfo.

<https://rusinfo.no/aktuelt/rusreform/avkriminalisering-eller-legalisering/>

Sales, J. M. & Irwin Jr., C. E. (2009). Theories of adolescent risk taking: the biopsychosocial model. I R. J. DiClemente, J. S. Santelli & R. A. Crosby (Red), *Adolescent health: understanding and preventing risk behaviors* (s. 31-50). Jossey-Bass.

Santor, D. A., Messervey, D. & Kusumakar. (2000). Measuring peer pressure, popularity, and conformity in adolescent boys and girls: Predicting school performance, sexual attitudes, and substance abuse. *Journal of youth and adolescence*, 29(2), 163-182.
<https://doi.org/10.1023/A:1005152515264>

Shenton, A. K. (2004). Strategies for ensuring trustworthiness in qualitative research projects. *Education for Information* 22(2):63-75. <http://dx.doi.org/10.3233/EFI-2004-22201>

Siraj, R., Najam, B. & Ghazal, S. (2021). Sensation Seeking, Peer Influence, and Risk-Taking Behavior in Adolescents. *Education research international*, 2021, 1-8.
<https://doi.org/10.1155/2021/8403024>

Skjælaaen, Ø. R. (2021). *Meningen med rus*. Res Publica.

Sousa, B. D. O. P., Stelko-Pereira, A. C., Chaves, Érika D. C. L., Moreira, D. D. S., Santos, M. A. dos, & Pillon, S. C. (2017). Drug use and risk factors among school adolescents. *Acta Scientiarum. Health Sciences*, 39(2), 233.
<https://doi.org/10.4025/actascihealthsci.v39i2.32450>

Spear, L. P. (2016). Consequences of adolescent use of alcohol and other drugs: Studies using rodent models. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 70, 228-243.
<https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2016.07.026>

Straffeloven. (2005). *Lov om straff* (LOV-2005-05-20-28). Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28?q=straffeloven>

- Strang, J. P., Babor, T. P., Caulkins, J. P., Fischer, B. P., Foxcroft, D. P. & Humphreys, K. P. (2012). Drug policy and the public good: evidence for effective interventions. *The Lancet*, 379(9810), 71-83. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(11\)61674-7](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(11)61674-7)
- Tjora, A. H. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. Utg). Gyldendal Akademisk.
- Tryggere ruspolitikk (2020, April). *Spørsmål og svar om rusreformen*. Rusreform. <https://www.rusreform.no/nyheter/2020/4/21/sprsmal-og-svar-om-rusreformen>
- United Nations Office on Drugs and Crime (2018). *Drugs and age*. I World drug report 2018 (E.18.XI.9). Sales. https://www.unodc.org/wdr2018/prelaunch/WDR18_Booklet_4_YOUTH.pdf
- United Nations Office on Drugs and Crime (2022). *Global overview of drug demand and drug supply*. I World drug report 2022 (No. 22.XI.8). Sales. https://www.unodc.org/res/wdr2022/MS/WDR22_Booklet_2.pdf
- University wire (2022, 6. Mars). *Criticism: 'Euphoria' intentionally romanticizes drug use*. <https://www.proquest.com/wire-feeds/criticism-euphoria-intentionally-romanticizes/docview/2636150387/se-2>
- Van den Bos, A., Blaauw, E. & Bieleman, B. (2022). University students and the normalisation of illicit recreational drug use. *Journal of youth studies (ahead-of-print)*, 1-13. <https://doi.org/10.1080/13676261.2022.2053668>
- Van Vliet, H. J. (1990). Separation of Drug Markets and the Normalization of Drug Problems in the Netherlands: An Example for other Nations? *Journal of Drug Issues*, 20(3), 463–471. <https://doi.org/10.1177/002204269002000307>
- Wadood, L. (2022, 24. August). Varsler om kokainbruk blant skoleelever: - De voksne gjør ikke nok. *VG*. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/9K5p3w/mener-mange-elever-i-sandefjord-bruker-kokain>
- White, B., Degenhardt, L., Breen, C., Bruno, R., Newman, J., & Proudfoot, P. (2006). Risk

and benefit perceptions of party drug use. *Addictive Behaviors*, 31(1), 137–142.
<https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2005.04.003>

World Health Organization. (1986, 21. November). *The Ottawa Charter for Health Promotion*. WHO.
<https://www.who.int/teams/health-promotion/enhanced-well-being/first-global-conference>

World Health Organization. (2022, 28. April). *Adolescent and young adult health*. WHO.
<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescents-health-risks-and-solutions>

Yilmaz, K. (2013). Comparison of Quantitative and Qualitative Research Traditions: epistemological, theoretical, and methodological differences. *European Journal of Education*, 48(2), 311-325. <https://doi.org/10.1111/ejed.12014>

Årdal, I. G. (2023, 16. Januar). Starta ungdomsbedrift for å motvirke narkotikatrend: - Ikkje artig å vere på fest lenger. *NRK*. <https://www.nrk.no/nordland/vgs-elevar-laga-armband-for-a-motverke-ghb-og-narkotikatrend-1.16250214?fbclid=IwAR1Q-5daymN5UKAVpBeDVCPjQbFQAocu2VTMGevHzFe46A3d7kFEbhVmoAY>

Vedlegg 1. Informasjonsskriv

Master i helsefremmende arbeid og helsepsykologi ved Universitet i Bergen
Masteroppgave i helsefremmende arbeid og helsepsykologi

Vil du delta i forskningsprosjektet:

Ungdom og «partydop»

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke ungdommers holdninger til illegale rusmidler. I dette skrivet får du informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet er å få en dypere forståelse av ungdommers holdninger til og bruk av illegale rusmidler. Jeg vil prøve å finne svar på om det har skjedd en normalisering av narkotikabruk blant ungdommer på videregående skoler i Norge. Oppgaven vil være særlig rettet mot bruk av illegale rusmidler på fest, såkalt «partydop». Problemstillingen jeg har valgt er:

«Er partydop i ferd med å bli sosialt akseptert blant ungdommar på vidaregåande skule?»

Jeg er student og prosjektet er en masteroppgave, som skal utarbeides over studieåret 2022/2023.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitet i Bergen er ansvarlig for prosjektet. Torill Larsen er veileder.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du blir spurt om å delta basert på at du er ungdom i 3. klasse på videregående skole i dag. Ungdommer fra flere ulike videregående skoler får denne henvendelsen. Du har fått denne henvendelsen gjennom skolen din, og jeg har ikke fått kontaktopplysninger om deg.

Hva innebærer det for deg å delta?

Dersom du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du gjennomfører et fokusgruppeintervju med en intervjuer og rundt 3 til 6 andre ungdommer fra skolen din. Intervjuet vil vare i omtrent 1 time/1 time og 30 minutter. Det vil bli stilt ulike spørsmål som deretter vil bli diskutert av dere i gruppen. Det vil handle om deres oppfatninger, erfaringer og holdninger. Du vil ikke bli spurt om egen bruk av illegale rusmiddel eller om andre ting som omhandler deg personlig. Det vil bli diskutert hvilke holdninger ungdommer har til narkotikabruk, hvor vanlig narkotikabruk er blant ungdom, og hvor, hvordan og hvorfor det blir brukt. Intervjuet vil bli tatt opp med båndopptaker samt at det vil bli tatt notater underveis i intervjuet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg. Det vil heller ikke påvirke ditt forhold til skole eller lærer.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det er kun jeg som vil ha tilgang til informasjonen du oppgir. Veileder og medstudenter vil få anonymisert informasjon. Det du deler vil derfor ikke kunne knyttes til deg.

Intervjumaterialet vil transkriberes anonymt slik at navn og annen sensitiv informasjon erstattes med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. Materialet vil bli lagret på en passordbeskyttet pc, og vil bli slettet etter bruk. Navnet ditt vil ikke gjengis noe

sted i masteroppgaven eller andre steder. Navn på by og skole vil heller ikke gjengis. Verken du eller din skole vil kunne gjenkjennes.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes når oppgaven godkjennes rundt 1. juli 2023. Etter prosjektslutt vil datamaterialet med dine personopplysninger anonymiseres. Intervjuet blir tatt opp på båndopptaker som videre vil transkriberes anonymt. Lydopptaket samt navnelisten blir ved prosjektets slutt slettet.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke. Personverntjenester har vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Ingrid Flåten Molland (masterstudent), xes018@uib.no
- Universitetet i Bergen ved Torill Larsen (veileder), torill.larsen@uib.no / +47 415 01 127
- Vårt personvernombud: Janecke Helen Veim, Personvernombud UiB, personvernombud@uib.no

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- Personverntjenester på e-post (personverntjenester@sikt.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen:

Ingrid Flåten Molland (*masterstudent*)

Torill Larsen (*veileder*)

Ingrid Flåten Molland (masterstudent)

Torill Larsen (veileder)

Vedlegg 2. Samtykkeskjema

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Ungdom og «partydop»*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- Å delta i fokusgruppeintervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

-----/-----

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3. Intervjuguide

Intervjuguide

Ungdom og «partydop»

Tusen takk for at dere ønsker å delta i dette intervjuet. Formålet med intervjuet er å få en dypere forståelse av dagens ungdomskultur, og særlig ungdommers bruk av illegale rusmidler på fest.

Alle spørsmål er rettet mot deres inntrykk og oppfatninger av ungdommer i dagens samfunn. Dere skal ikke dele sensitive opplysninger om dere selv knyttet til bruk av illegale rusmidler. Jeg er ute etter et generelt bilde av ungdommer på videregående skoler i dag.

Det er helt frivillig å delta, og dere kan trekke dere når som helst under intervjuet. Alt dere forteller vil bli anonymisert, og verken dere, skolen eller byen vil kunne identifiseres eller gjenkjennes. Er det ok at jeg spiller inn dette? Lydfilene slettes etter at informasjonen er skrevet ned og anonymisert. Det er bare for å gjøre det lettere for meg å følge med i samtalen deres.

Generelle opplysninger

1. Hva heter du?
2. Hvor gammel er du?
3. Hvilken skole går du på, og hvor lenge har du gått på den?

Erfaringer og oppfatninger

1. Hvordan vil dere beskrive festkulturen blant ungdommer i dag?
2. Er det forventninger blant ungdommer om å «levere» på fest?
  - a. Bidra til god stemning?
  - b. Være mest mulig «vill»?
3. Hvilke rusmidler er vanligst blant ungdommer å bruke på fest?
4. Hvor vanlig opplever dere at det er å bruke illegale rusmidler på fest?
  - a. Hvilke illegale rusmidler oppfatter dere at blir brukt?
  - b. Kokain, ecstasy, cannabis?
5. Hvor tilgjengelige er disse rusmidlene?
6. I hvilken sammenheng opplever dere at ungdommer bruker illegale rusmidler?
  - a. Fest?

- b. Russetid?
  - c. Vors/dagen derpå?
7. Hva er sannsynligheten for å havne på en fest hvor det er åpenlys bruk av illegale rusmidler?
8. Hvordan vil dere karakterisere en ungdom som bruker illegale rusmidler på fest?
- a. Hvem som helst?
  - b. Helt vanlig ungdom?
  - c. Populær?
  - d. Sporty?
  - e. Del av en gjeng?
  - f. «Outsider»?
  - g. Gutt eller jente?
9. Hva tror dere kan være årsaken til at noen tar det velg, når de er på en fest?
- a. Nysgjerrighet?
  - b. For å ha det gøy?
10. Tror dere det kan være lettere for ungdommer å ta det valget på fest enn ellers?
- a. Når man er påvirket av alkohol?
  - b. Er det lettere tilgjengelig?
  - c. Kan ungdommer bruke det på fest, selv om de aldri bruker det eller?
11. Hva tror dere kan påvirke til bruk av illegale rusmidler på fest?
- a. Venner?
  - b. Gruppepress?
  - c. Sosiale medier?
  - d. Filmer og serie?
  - e. Musikk?
  - f. Oppvekst?
  - g. Psykisk helse?
  - h. Skole?
  - i. Bydel?
  - j. Russetid?
12. Hva tror dere kan påvirke til å ikke bruke illegale rusmidler på fest?
- a. Familie, foreldre?
  - b. Venner?
  - c. Informasjon i skolen?
  - e. Å bry seg om helsen sin?
  - f. Sport/idrett/fritidsaktiviteter?
13. Har dere sett tv-serien «euphoria», og kanskje «exit»?
- a. Tror dere disse seriene kan påvirke bruken av illegale rusmidler?
  - b. På hvilken måte?
14. Har dere sett nrk-serien «rus»?

- a. Tror dere den kan påvirke bruken av illegale rusmidler?
- b. På hvilken måte?

Holdning og sosial aksept

1. Hva tenker dere i forhold til bruken av illegale rusmidler på fest – er det farlig eller skadelig?
  - a. Mer farlig/skadelig enn alkohol?
  - b. Hvorfor/hvorfor ikke?
2. Hvilket syn tror dere ungdom generelt har i forhold til bruken av illegale rusmiddel?
  - a. Blir bruk av illegale rusmidler på fest akseptert blant ungdommer?
  - b. Blir det mer akseptert på fest enn ellers?
3. Hvilket syn har ungdommer generelt på andre ungdommer som bruker illegale rusmidler på fest?
4. Vil dere si det er «normalt» å bruke illegale rusmiddel på fest?
5. Tror dere normalisering av illegale rusmidler kan føre til økt bruk?
6. Har dere noen tanker rundt at rusmidlene er ulovlige, og om det kan ha noen innvirkning på bruken?

Er det noe jeg ikke har spurt om som dere tenker er viktig å få med her?

Tusen takk for at dere deltok og delte deres refleksjoner med meg!

Vedlegg 4. Vurdering av behandling av personopplysninger

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

09.05.2023, 10:27

[Meldeskjema](#) / [Ungdom og "partydop"](#) / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer 851063	Vurderingstype Standard	Dato 25.08.2022

Prosjektittel
Ungdom og "partydop"

Behandlingsansvarlig institusjon
Universitetet i Bergen / Det psykologiske fakultet / Hemil-senteret

Prosjektansvarlig
Torill Larsen

Student
Ingrid Flåten Molland

Prosjektperiode
01.08.2022 – 01.07.2023

Kategorier personopplysninger
Alminnelige

Lovlig grunnlag
Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 01.07.2023.

[Meldeskjema](#)

Kommentar

OM VURDERINGEN

Personverntjenester har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket.

Personverntjenester har nå vurdert den planlagte behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at behandlingen er lovlig, hvis den gjennomføres slik den er beskrevet i meldeskjemaet med dialog og vedlegg.

VIKTIG INFORMASJON TIL DEG

Du må lagre, sende og sikre dataene i tråd med retningslinjene til din institusjon. Dette betyr at du må bruke leverandører for spørreskjema, skylagring, videosamtale o.l. som institusjonen din har avtale med. Vi gir generelle råd rundt dette, men det er institusjonens egne retningslinjer for informasjonssikkerhet som gjelder.

SENSITIVE OPPLYSNINGER

Tematikken i intervjuguiden kan være sensitiv og "selvinkiminerende". Vi forutsetter derfor at det ikke samles inn sensitive opplysninger under intervjuet, og anbefaler at studenten informerer i forkant at det ikke er ønskelig med opplysninger knyttet til utvalgets egen erfaring med bruk av ulovlige stoffer.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til den datoen som er oppgitt i meldeskjemaet.

<https://meldeskjema.sikt.no/62f685de-9541-4330-840a-12455e926d05/vurdering>

Side 1 av 2

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

Personverntjenester vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), og dataportabilitet (art. 20).

Personverntjenester vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

Personverntjenester legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1 f) og sikkerhet (art. 32).

Ved bruk av databehandler (spørreskjemaleverandør, skylagring eller videosamtale) må behandlingen oppfylle kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29. Bruk leverandører som din institusjon har avtale med.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: <https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema>

Du må vente på svar fra oss før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Personverntjenester vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!